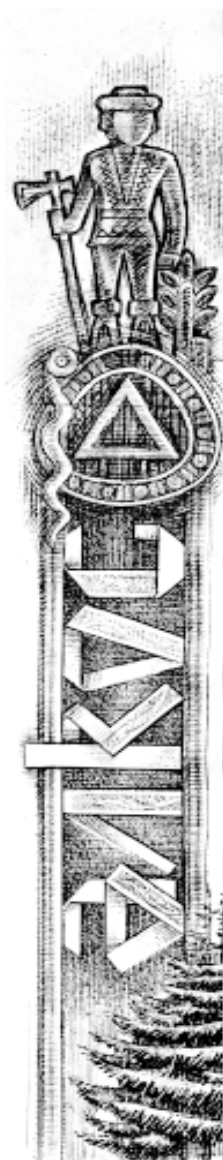

№2-3, 2005

*Литературно-мистецький
альманах*

Редактор Іван Бойчук

Редакційна колегія:

Микола Близнюк,

Василь Гостюк,

Аделя Григоров,

Ігор Пелипейко

Коректура Людмили Берли,

Жанни Турянської

Художнє оформлення Івана Париши

Контакти:

□ - м-н Незалежності, 59, м. Косів,
Івано-Франківської обл.; 78000

□ - (03427) 2-21-91;

e-mail: alkos@bigmir.net

"уууууу уууууу"
Косів - 2005

ББК:
84 (4УКР)
A50
УДК:
0.50

Літературно-мистецький альманах
“Алкос”

Редактор Іван Бойчук

Редакційна колегія:
Микола Близнюк,
Василь Гостюк,
Аделя Григорук,
Ігор Пелипейко

Коректура
Людмили Берли, Жанни Турянської

Художнє оформлення Івана Парипи

- ☐ Літературно-мистецький альманах “АЛКОС”.
- ☐ Автори альманаху.
- ☐ Художнє оформлення Івана Парипи

ISBN

Іван Андрусяк

ЛОЗОВ'ЯГА

(фрагмент із роману “Вургун”)

...і треба ж оце було, щоб вони завжди заходили в село саме звідти, від Ворскли; воно то, звичайно, від Охтирки сюди шлях найкоротший, але дідові Мороці з того завжди найбільша морока була,

я відколи його пам'ятаю, то так він і був дід Морока, старий, кремезний, обличчя все в зморшках, як у дідуся Панаса, що вів “На добраніч діти”, вічно босий, із закасаними вище колін штаньми, і завжди в солом'яному брилі, старому, потертому, він не знімав його ні зимою, ні літом,

коли Ворсклу вкривала крига, і роботи йому не було, він любив сидіти на призьбі під хатою, так само босий і в усе тому ж брилі, лише крижі обвивав старою вовняною хусткою, що залишилася від дружини, померлої так давно, що я вже її й не пам'ятаю, і смалив люльку, набиту міцнющим, ядучим, як сказали б тепер, термоядерним самосадом; але коли крига скресала, ніхто в селі не знадоблявся частіше, ніж дід Морока, що б там не було, яка б не стала в селі власть, а з-пообіч Ворскли по кільканадцять разів на день відлунувало: гоп-гоп! гоп-гоп! – це кликали перевозу,

так що яке б і справді військо не заходило в село, а першим на нього незмінно натикався дід Морока, неграмотний, нехитрий і нелукавий, він ні від якої власті не чекав нічого хорошого, а тому поклав собі вітати кожну, лиш би вони його не зачіпали; тож, бувало, стоять у селі большевики, а тут заскакує Маруся, ото гоп-баба була, з Махном водилася, і хлопці в неї такі, на підбір, коні грають,

кулемети в тачанках, браве військо, – гоп-гоп! гоп-гоп! з лівого берега, – підпливає старий на своєму пароні, – він же пароном людей через Ворсклу переправляв, – а вони зразу до діда: ану, питають, за кого ви тут, кого підтримуєте, яка вам власть нравиться, а дід знає, що большевики в селі з позатого тижня стали, та й червоні: “Ми, – каже, – за цю... як її... сов’єцьку власть,” – каже, то й поб’ють діда добряче, а все ж не вбивають, бо треба ж і їх через річку переправляти,

і отак от кожна нова власть товкла діда Мороку, а найдужче побили кацапи, денікінці, після них він уже до смерти кров’ю харкав, лише петлюрівці розкусили нелукаві хитрощі старого і посміялись над ним, а не зачепили, раз що то було не військо, а лиш емісари, які приїздили в село вербувати хлопців за Україну, а друге - що незлі були й недурні тоті емісари, і якби та власть була затрималася, до неї б навернулися люди, бо в селі й так стежили, якщо дуже поб’ють діда Мороку, то значить і власть жорстока прийшла, треба худобу ховати й самим ховатися, а якщо лиш так потовкли, для порядку, то можна жити, як жили,

а дідові муки скінчилися аж тоді, коли більшовики знову прийшли й засіли тут надовго, аж до німців, бо до німців дід Морока не дожив, а до тих останніх у його житті большевиків вийшов і, не чекаючи вже розпитувань, каже:

— Бийте, хлопці, зразу, бо я вже не знаю, хто в селі, а хто ви, і що б ви думали – побили, за те, сказали, що класовая сознательность нікудишня, і він потому довго розпитував у переїжджих, але не в чужих, що воно таке, та класовая сознательность, бодай про які класи йдеться, бо крім молодших, та й то іноді, інших у селі доти не бувало, але ніхто йому не міг пояснити, це большевики з собою багато таких словечок попривозили, то голова б спухла, якби всі їх за ними зачував, а от про кожную нову власть село повідомляв я, бо змалку

коло худоби любив ходити, і пастушив біля Ворскли, я ще за худобою пана Гнідича дивився, виводять ото стадо на пашу, а я за ними, проганяють мене пастухи, малий ще, кажуть, гуси тобі ще пасти або свині, бодай, а я таки прошуся, та й квит, і впросився, але після того, як Ворсклу на коров'ячому хвості переплив; то вже осінь була, і за яром, на правому березі, паші вже не лишалося, і пастухи стадо на той бік Ворскли вплав переганяли, а я плавати вмів, але не настільки, щоб аж через річку, Ворскла тоді гай-гай ширшою була, не те що зараз, і пісочок по берегах скрізь був, а не ці теперішні данби та зарості; але вода вже холодна, то пастухи думали собі, дійде до берега дитина та й відстане, у воду не залізе, та й робили собі своє, на мене не зважаючи, а я корові за хвоста вчепився, корова пливе – і я пливу, страшно, води нахльобався, тримаюся за хвоста міцно-міцно і одне лиш думаю: тільки б не відпустити, тільки б не відпустити – розумів, що як відчеплюся, то все, не випливу, але, хвалити Господа, корова сумирна попалася,

а пастухи ото налякалися, як мене з того боку побачили, ото вже лаяли мене, ото вже розтирала, щоб не застудився, і перебрали в сухе, і я з ними так весь день пропастушив, а вертався додому вже не вплав, а пароном діда Мороки, і хоч дістав дома дубцем так, що тиждень на одне місце сісти не міг, але старший пастух увечері таки пішов до пані Гнідички просити за мене, і пані сміялася, але дозволила,

то ж пан усе десь по Петербургах у думі засідав, рідко додому навідувався, розумний дуже був пан, а пані Гнідичка частіше в усадьбі бувала, і любила мене, то яблучок винесе, то горішків; у них такий сад був розкішний, такі сорти там були, що ого, а тепер пустище там, кропивою й будяками поросле, і гаддя всякого розвелось неміряно, остатніми роками чогось особливо, то кажуть люди, що в Ніжині

дослідну станцію ліквідували, бо не було чим годувати зміюк
научних, бо криза у них, то запустили нам сюди гаддя у
природі жити, так ніби без них гаддя в природі мало водиться,
так що в той сад і ходити страшно,

а колись ми ще й як туди лазили по яблука й не боялись
нічого, хоча в панський сад не дуже то й лазили, правда, бо
нецікаво було, бо пані вийде та ще й сама винесе яблук та й
пригощатиме, ні, ми до Булки лізти любили; Булка це так,
по-вуличному, Лавріненко його прізвище було, здається, але
на прізвище його мало хто знав, Булка та й Булка, а того ж
таки Булка, що він коли хотів чого солоденького з'їсти, то до
шматка хліба купував собі на базарі булку чи бублик, бо цукор,
казав, дорого, і шкодував собі цукру, а самою булкою, казав,
не наїсися; от до нього в сад цікаво було залазити, він вибігав
тоді весь лютий, аж синій, міг і палицею по ногах перевалити,
і собаку свого злющого спускав на нас, і верещав на все село
так, що можна було лопнути зо сміху, це розвага була така в
нас малими дражнити Булку,

а вмер він голодного року, тридцять третього, з голоду
вмер, розбухле тіло ми знайшли в його хаті на скрині, а коли
відчинили цю скриню – жажнулися! – вона була повна; усе
життя в усьому собі відмовляв чоловік, навіть чаю з цукром
попити, а такі гроші мав; хоча тоді вже ні ці, ні будь-які інші
гроші нічого не були варті, бо хліба все одно не було, вивезли
весь хліб, хіба в місті, але під Охтиркою стояло військо, і в
місто людей не пускали, у нас у селі тоді десь зо півсотні
родин так загинуло, і це ще не дуже багато, бо довкола був
мор суцільний, а в нас був Гнідичів сад, і біля кожної хати,
звичайно, свої садки, і сушня в кожного своя; був план з
хлібозаготівлі, а садовиною ніхто не цікавився, уповноважені
з військом ходили, і штиками хати, і клуні, і стіжки, і навіть
землю довкола обмацували, все збіжжя забрали, не те що

чувбли, а й клунки навіть, і клуночки, а сушкою чомусь ніхто не цікавився, то ми всі в Гнідичів сад, уже державний, а значить нічий, не запущений тоді ще, і насушили, хто скільки міг, і так пережили зиму на тій сушці, і на першому була сушка, і на другому, отака першому вторая виходила, що кому не вистачило, той і не дожив до весни, а більшість вижила, дотрималася сушкою до лободи,

тільки наших активістів у селі не стало, всі зайшли, а наші першими з голоду поспухали, а хто витримався, той уже ніяким активістом не був після цього всього, навіть Петро Сак, розумний був хлопець, ми ще парубкували разом, хоча скільки там було того парубкування, його зразу нова власть завертіла, і комсомольцем був першим, і комуну створював, і артілі якісь, і колгоспи, і вчитися в Охтирку його посиляли, ненадовго, правда, а коли прийшов оцей план по хлібозаготівлі, задумався Петро кріпко; іще коли до багатших ходили, то й він ходив, але все на оті штики косився, а коли й до бідноти дорвалися, то він не ходив уже, якось йому вдалося не ходити, хоча їх, активістів, і змушували, а вижив на тій же сушці, й потому, з весни лободиної, вже ні колгоспом і нічим іншим не цікавився, лише в Охтирку чогось часто навідувався і все якісь книжки звіттам привозив, а в селі був тихше води і нижче трави, лише думав про щось своє, кілька хлопців збиралося біля нього, а так більше нікому не довіряв, хоча й їм, певно, не все виказував; а потому мене в армію забрали, і на фронт, і в табори, так, що коли я вернувся, уже по Сталіні, тоді й дізнався, як Петра німці мучили,

його нібито залишили тут партизанку організовувати, але ж у селі добре знали, що від тридцять третього з червоними Петро більше не водився, то й ті, хто його лишав, теж мали знати, але таки лишили чогось; а він за Україну став, і хлопці казали мені, що ті книжки, які він із Охтирки

возив, у них все про Україну списувалося, так що не червоне, а українське підпілля, кажуть, хотів тут зробити Петро, але продала його німцям учителька одна, комсомолка, про яку всі знали, що її тут червоні також спеціально лишили, та вона й сама не крилася, що продала Сака; а мучили його страшно, все вночі, а вдень по селах довколишніх возили на пострах людям, один день без вух, другий без носа, потому без рук, без ніг, а далі й мертвого, дивіться, мовляв, з усіма так буде, хто проти нової власті що погане задумав, а язика йому одразу ж вирвали, щоб не сказав людям нічого,

а коли червоні вернулися, то вчительці тій, котра видала Сака, нічого не було, а навпаки, медаллю нагородили, хоч ніякої червоної партизанки вона тут так і не створила, й не пробувала навіть, лиш одразу перевели її на роботу кудись подалі, в іншу область; а оце недавно, якраз перед тим, як завалилася їхня власть, знову згадали про Петра Сака, коли вже майже не лишилося людей, котрі його пам'ятали й могли б розказати, ким він насправді був, ото й виставили його через роки героєм-комсомольцем, як молоду гвардію, котра також ніякою не червоною була насправді, а за Україну, і поставили Петрові серед села пам'ятник, хоча родина й проти була, та хто за тої власті родини питався,

але нічого, Петро заслужив того пам'ятника, хоча напис там мусив би бути інакшим,

[...]

...а коли Сак від них відійшов, тоді Буз усім у селі заправляти став, доти село на два колгоспи було розділене, а це в них укрупненіє таке сталося; Буза до нас прислали звідкись, нетутешній він, а звідки, того ніхто не знав, лише, коли укріпилася тут совіцька власть, то його й прислали; у Сака з другого боку села комуна була, там жила старенька поміщиця, я її й не пам'ятаю навіть, але люди казали, що

вона дуже добра була, все книжечки людям почитувала, а коли померла, свій масток на просвіту заповіла, і якийсь час там і була просвіта, а як прийшли большевики, то з просвіти комуна сталася; вона не шкодила нікому, та комуна, була собі то й була, поприводив туди Сак бідноту, та й вони там собі якось порядкували, працювали разом, а на свята, як ото секти тепер, людей запрошували й агітацію проводили, а люди ходили, це їм як розвага така була, і слухали тих проповідей, але робили собі своє, як завжди робили,

а то пам'ятаю, якраз на Різдво сталося, зранку всі в церкві, я ще тоді паламарював, а на вечір у комуну покликали, то ми, парубки, колядували трохи, а тоді зайшли до комуні погрітися, та й заколядувати таки, бо Сак хоч і казав, що це дурман, чи як воно там... опій, але колядки послухать любив, народна творчість, говорив, то засиділися ми в нього трохи, і вже йти собі далі хотіли, а тут відчиняються двері, і входять троє, страшні такі, у шкірянках, два кацапи як кацапи, морди спиті, я таких набачився вже, а третій, головний у них, з виду, - ніби не кацап, пика кругла, очі маленькі і так лиш бігають-бігають, не зупиняться ні на чому, а голова поголена, лиш під носом щось таке, вуса-не-вуса, лиш чорна пляма, зразу видно – фарбована, ми таких тоді й не бачили, як ото в Гітлера були пізніше на карикатурах, і личать йому, як козі баян, але ті вуса він потому зголив, як побачив, що з них люди сміються, а вони не сміються, а бояться мусили,

так от, увійшли вони, якось так різко, як до себе додому, і він зразу до Петра, що ж це ви, каже, товарищу Сак, контрреволюцію тут розвели, лаборальничаєте, каже, з виплодками прежнього режиму, куркулями всякими, нас, каже, партія прислала з району нещадно ліквідувати врагов сов'єтської власті, ми, каже, з бандами воєвали, а тепер нас прислали до вас на усіленіє, то ми, каже, одразу, ще по дорозі,

зробили те, що вам давно слід було, каже, зробити – главного вашого куркуля, каже, порішили,

ми як таке зачули, та й до дверей, лишили з ними Петра і його комунівців, нехай самі собі розбираються, а так страшно стало, невже, думали собі, й у нас така різанина почалася, як ото в інших селах, так що вже не до колядування було, заледве додому дійшли, бо тут раптом така буря зчинилася, що й світу не видно, навіть по самогубцеві так не мете, там лише вітер три дні й три ночі, а тут уся земля дрижала, і перевертало світом лишень до ранку, але так, що в самому небі, здавалося, якась страшна сила прокинулася й повітря трощила, а потому два дні і дві ночі було тишелезно, як мертво, ні хмаринка понад Ворсклою не заворушилась, ні білка з дупла не вилазила з гілкою привітатися, ні люди з хат на такий мороз носа не виказували, а лиш дим над хатами, рівнесенний, як мотузка натягнута, зв'язував небо і землю,

а на ранок, четвертого дня, коли трохи відлягло, ми всі, не змовляючись, повиходили з хат і, мовчки, старе й мале, рушили до усадьби пана Гнідича; самого пана там уже років зо п'ять не було, він чоловік був розумний, усе десь по Петербургах у думі засідав, то й, напевне, знав, до чого воно йдеться, і землі свої поспродував зазделегіть заможнішим селянам, і з сім'єю за кордон подався, а усадьбу Матюх у нього викупив; дивний чоловік був той Матюх, усе життя по селах довколишніх ходив і в людей пожертви на церкву збирав, казав, що на гору Афон ітиме, молитися там за всіх нас буде, але все чогось не йшов, а коли пан спродував усадьбу, він і купив, казали люди, що за ті гроші, що на Афон збирав,

а то прийшли ми в усадьбу, а там – Господи! – прапор червоний посеред двору стоїть, у сніг увіткнутий, і так лиш рухаються на вітру його щупальця, як страховисько якесь

живе, і до того прапора жодного сліду, все буря позамітала, а вже за ним аж до будинку самі сліди, так, ніби буря їх і не торкнулася навіть, ніби, ще тут була буря, а там і зовсім її не було, лише повно слідів, море слідів, дикий табун слідів ворухився, переливався, дріботів, деренчав, дихав, накульгував, так, здавалося б, і накинувся на першого-ліпшого, хто насмілиться до нього підступитися, так, ніби раптом постали перед нами свіжопостелені сліди всієї околиці, зібрані воєдино на цьому клаптикові смертельно білого снігу, на клаптикові, який не зачепила ні буря, ні тиша, ні вічність; і весь цей огром слідів разом кинувся нам в очі, ударив нас по очах, і замлоїло під серцем, а попід шкірою забігали великанські мурашки страху, і ми як остовпіли, ловилися один за одного, чіплялися один за одного, заледве втримуючись на ватяних ногах, і ніхто до прапора підійти не наважився,

і раптом як схлипи крил почулися понад нами, і ми підняли очі й побачили лелек, живих білих лелек із чорними позначками на крилах, їх була ціла зграя – серед зими! якраз по Різдві! – ціла зграя лелек, і вони кружляли над Гнідичевою, а дотепер уже над Матюховою усадьбою, а один, найбільший і наймоторніший посеред цих снігів, усівся на самісінький вершечок Гнідичевого дому і, вигнувши свою довжелезну шию й закинувши голову аж на спину, голосно заклекотав,

і весь наш біль, увесь наш страх, уся неймовірна вагота, що раптом звалилася на нас цього порідзвяного ранку – вся вона голосно й моторошно, як востаннє, відлунювала в тому крикові-клекоті, і жінки голосно заплакали, а діти голосно заридали, і це вже, здавалося, був не плач і не ридання, а нелюдське виття, голосне усвідомлення того, що світ уже ніколи не буде таким, як раніше, простим і зрозумілим, нехитрим і наївним, але десь у глибині душі дуже розумно

зорганізованим,

що дика сила збудилася десь у надрах землі, чи в надрах неба, чи в надрах людини, і відсьогодні вже вона пануватиме над цим світом, і страшні випробування чекають на всіх і на кожного,

і ніби супроти цієї сили виступив із-поміж нас наперед дід Морока, зайшовся моторошним кашлем, аж ніби рвалося щось у його грудях, і, виплюнувши під ноги мертвочервоному прапорові живий згусток гарячої паруючої червоної крові, якої вже небагато лишалось в ньому після всіх цих денікінців з большевиками, і мовчки рушив по тремтливому огрому слідів, топчучи їх, як святий Юрій топтав змія,

і він відчинив двері, й усю веранду знайшов залитою кров'ю, навіть стелю, і кров була все ще тепла, так, ніби звірство було скоєне щойно, якихось п'ять хвилин перед нашим вторгненням; а в кімнаті, де дід Морока знайшов Матюха, не було жодної краплини крові, навіть на тілі, холодному, задубілому не раніше, як три дні тому, лише обличчя не було, замість нього зяяла обезкровлена рана, залита мозком, як холодцем, а біля тіла лежала сокира, обух якої відібрав у Матюха лице,

не знаю вже, як вони там помирилися між собою, Сак і Буз, а знаю лишень, що після того Сак залишився в тій економії, де просвіта, але люди до нього вже не ходили, а Буз порядкував усім решту, і вони намагалися не зустрічатися один з одним, а в нас відтак рідко яка ніч обходила без того, щоб когось не зарізали, до цього вже навіть якось, крізь зуби, звикли, і ніхто до тих хат не приходив, крім рідні, лише передавали зранку один одному пошепки, оглядаючись, щоб ніхто чужий не почув; а в Гнідичевій, себто Матюховій усадьбі Буз також не всидів, мабуть, і його там якісь власні страхи гризли, то свій колгосп Буз заснував ув обійсті іншого

зарізаного ним багатшого господаря, а Гнідичеву усадьбу продав до чужого колгоспу на третє село, а нас усіх примусив розбирати будинок і всі інші споруди і вантажити дерево на підводи, а коли все розібрали і все вивезли, там зробився великий пустир, на який уже ніхто не ходив, так що заріс він скоро кропивою й будяками, і гаддя завелось там неміряно, а лелеки більше не прилітали,

і дотепер там так позаростало, що й худоба пропадала в тих хащах, забрівши припадко́м, а іноді навіть люди, ото сусід мій, Василь Рудченко, якось із жінкою посварившись, а вони все життя сварилися, пішов, казали люди, світ за очі до тих хащів і більше не повернувся, і не шукали навіть, бо страшно в ті нетрі залазити, бо життя кожному миле,

а сад не заростав іще довго, і коли помер дід Морока і потону́в насеред Ворскли його парон, тої ж таки ночі якось сам відв'язався і потону́в, так що мусив Буз виписувати з Охтирки інжинірів будувати міст, і ті інжиніри усе в сад по яблука забігали, казали, що ніде таких солодких яблук нема, і в голод рятував нас той сад, і сушка з нього таки справді найсмачнішою в світі була, і коли мене на фронт забирали, я собі в кишеню кілька яблучок поклав, а коли фронт переходив тут і бомби на село сипалися, то люди в сад утікали, ховалися там, і жодна бомба на них не впала, як заворожений стояв сад, і лише потому, як знову вернулися колгоспи, почав заростати, і з кожним роком усе менше там барвінку ставало, а все більше кропиви й будяччя, ще коли я з Сибіру вернувся, барвінку чимало було, а тепер тільки де-не-де острівці його навесні світяться, а влітку поза кропивою й не видно вже їх,

а все одно й досі сад не заріс так, як колишнє обійстя, він іще може бути садом, – якщо комусь, звичайно, зараз потрібні сади,

[...]

а ци ти гадаєш, що то я вуювати хотів¹, ади, хіба є дес на світі людина, котра сама вуювати проситси, то нендза єкас хіба, вургуном поточена, а не людина, бо вуювати не хочеси, але деколи мус буває, але що правда то правда, єк забрили мене, то не радо я йшов, бо война, але й радо, бо вже не міг дивитиси на то, що з селом робитси, єк тоти, прости Господи, нові газди газдуют та й до чого уни догаздуютси,

а найдежче мені осуда-о, в душу засіло, єк уни церькву знищили моїми руками, таже я в тій церькві відмалку паламарював, кадило отцям роздував, вина причесного кушів, а потому оці-о руки нищили ї, відривавли деревинку від деревинки, розбирали, а серце ми кров'ю си обливало, а що мав робити, мусів, єк с-мих хотів жити,

ото так си стало, що дійсно в селі першу церькву кацапи будували, то ще давно було, не за мої памнети і навіть не за діда мого, але люди все переказуют один одному, від старого до малого, аби памнетали та й так не робили бірше, бо не було в тій церькві щестя та й благословіня, бо то кажут люди, що кацап має біса в носі, і з тим бісом, бігме, хіба віходки зводити, а до сьвітого місця зась, то так і згоріла та церьква, навіть не висьвічена,

а другу церькву кацапи руйнували, та й тоже ні щестя, ні благословіня нема, ото єк узєвси Буз усе нищити, та й до церькви скоро дійшов, а що отця Михайла не мож було просто так серед ночі зарізати, єк инчих, бо то вчений був чоловік, і закони знав, і все знав, він в українському уреді був у міністерстві залізних доріг, а коли впав український уред, то він на священика висьвітиси, на нашого, українського, і люцков мовов у церькві правив, і люди его любили дуже, а йким художником був, єк намалював два образи в церькву, то так, єк живі, так і не вратували потому ті образи, Буз їх сам потрощив; а то він нієк не міг отця Михайла з села

випровадити, хоть і так вже, і сяк на него зуби острив, бо отця Михайла і в Охтирці всі знали, і в Київї, то він спідтишка лиш і нагоди чекав, а потому екес есвеу зробили, не знаю, що то таке, і ніхто не знає, бо то, певно, такі, ек Буз, придумали, аби й тих людей винищити, котрих доти нієка зараза не взеласи, так що за то есвеу по всій Україні таких, ек отец Михайло, поарештовували і пострілели, то тогди вже в Буза були розв'езані руки, і він уже міг творити, що хотів, то він і зібрав нас, котрі до церькви увес чес ходили, і в хорі співали, і мене, паламаря, під гвером зібрав і розбирати церькву заставив, ото продав він її на дерево ци на дрова так само, ек Гнідичів маєток продав, а ми розбирали, бо боялиси, бо що мали робити, пострілев би всіх, то такий збуй був, що пострілев би на раз, а жите кождому миле,

так що оці пальці, – усі десіть ек стій, – то кацапи, ото десіть кацапів на тілі маю, ади дивиси, дриже, боєси, що повідрубую, а так ото не сплю ночами, дивлюси на них, рухаю ними, і такий мене жель бере, такий жель, що так би й повідрубував дійсно, а то згадаю свою Анну, та й лекше стає трошки, бо щесте, казала Анна, то настрій, і ек собі задумаєш, ек си поведеш, то так і гараздити ме, то я й не хочу під настрій робити, бо нещесте то стан, а це таки не кацапи, а пальці, і я цими пальцями ще хоч єкийс патичок штуркну, ще хоч єкийс клевец або цвик майстрови подам, а ж бо будуют у нас церькву, знов будуют, слава Господу, і люди, а не кацапи, то я їм помогаю, що можу, а що я вже можу, хіба пораджу що, та й то вже добре, я лиш складаю оці три пальці, та й молюси, та й прошу Бога, аби він дав мені дожити до того чесу, коли добудуют нашу церькву, і осьветє її, то озму кадило, роздую єго, подам отцєви, вислухаю службу Божу, а тогди вже й умирати можна, ото мені буде і щесте, і благословіне, і настрій, бо ніхто з нас, що розбирали ту церькву, ні щєстя, ні

благословіня не знав, та й до сьогоднішнього дня не сподобивси дожити, а всі мучилиси тяжко і повмирили нагло,

а Бузови найстрашніша кара випала, не так навіть самому єму, ек за него до семого коліна, чи, навіть, і до дев'єтого, Бог покаже; ади донька єго ніби й файна дівка була, а так їй жите пішло, що нікому би-с такого не жичив, то десь по світах нипала, вчеласи ніби, а вернуласи скоро та й тяжка, а розродиласи, і екос так сохнути нагло зачела, гейби ї щос гризло зсередини, а тогди на хлопів кидатиси вподобала, і що страшніша ставала, то дужче кидаласи, та ще спершу декотрий на ню й залакомивси, а потому тагде, бо раз що дика ек смерть, а друге що хлопипереказали помежи собов, що спати з нев, так гейби з гадинов спати, що ненаситна й холодна, і силу всю люцку ек витегає з чоловіка, випиває, а потому регоче так страшно, ек, прости Господи, нетрудник,

а ек Буза вбили, – хто єго вбив, не знати, не найшли, він усім у печінках сидів, а всіх навіть у Сибірі не вмістити, то хтос унучи підійшов заду та й голову провалив і так і кинув серед дороги, ек гайду, – то донька єо після того гет здуріла так, що десетими дорогами її виминали люди, бо ек ішов єкий хлоп попри хату, то вна си розбирала і кидаласи на него, і таку силу небіжка мала, що тяжко від неї було відбитиси, а вмерла після того, ек упала з яблуні, там коло хати така висока яблуня росла, ото на неї ек найшло, то уна си розибрала та й полізла на ту яблуню хлопів си видивлети, та й упала з самого верьшка, але не вбиласи зразу, а мучіласи ще років з дванацять,

а хлопец, єкого уна, казали, від нетрудника вродила, дозирає її, а потому виріс, файний такий парубок був, та вженивси, та й дитину мав, також хлопчика, але недовго прожив з родинов, скоро найшло й на него, ба не така напасть, ек на єго маму, а така, що єго все палити тєгло, і сіна колгоспні

палив, і хати люцькі, й обори, то лікували єго дес аж у Місті, але вертавси, і через єкийс чєс далі палити бравси, так і згорів, скирту колгоспну запалив і на неї єкос виліз, а то горит, і він скаче зверьху, єк дідько, та й кричит щос своє, люди збіглиси, але вже пізно було ратувати, а може не дуже й хотіли,

а хлопчик єго навіть з виду вікапаний Буз, такий самий круглий і навіть голову голит, лише з вусами такими довгими я єго не видів ні разу, хоч, може, дес у Місті й носит, бо він тепер у Місті жие, а сюда рідко навідуєси, він пише там до газет нелюцких і, кажут люди, що єкус таку страшну книжку списав, прости Господи, сатанинску, то стерегтиси єго треба, він там багато шкоди наробити може, раз у прадіда вдавси, на нему також прокляте лежит, усе то насінечко так мучилоси перед смертев, єк від них люди мучилиси, бо то так церьква мститиси усім, хто її нищив,

і мені мститиси, і я мучивси та й мучуси, але може того, що каявси, Бог мені мою Анну подарував, без неї й мене нагла смерть попацила би, але на кару забрав у мене Бог Анну так рано, і донечку нашу забрав, ще маленьку, безгрішну, і бірше дітей нам не дав, а мене лишив жити, і молитиси, і чекати, а єк даст мені Бог до нової української церькви дожити, то я й знатиму, що відмолив свій гріх, знатиму, що Він на мене бірше не гніваєси...

(Footnotes)

¹ Перехід героя на діалект, обумовлений структурою роману, котру неможливо, на жаль, відобразити у виривку – прим. автора.

НЕ ПОШКОДУЙТЕ ЧАСУ

У середу майже половина жителів Річки виділа Катрусю. Вона йшла від автобусної зупинки через село, вітаючись з людьми. Дибала повагом, несучи кругленький живіт і була така зваблива своєю жіночністю, що чоловіки обзиралися.

- Чия то молодичка д'горі пішла? – питала стара Тонючка Рибенчукову невістку, що також приїхала автобусом.

- Йкас не наша, видно до когос... В тежі май восьмим місцем, але таке молоде і зграбне, що, бігме, увесь автобус ззиравси.

Тим часом Катруся перепочивала у березі і її рожеве плаття виділи з найдальших хат. Під грудьми м'яко вдарило, приємно залоскотало. Пливла поглядом в гірську далеч і гадала нехитру думку, що світ любий, милий, а скоро буде ще кращий.

Стежка то скрадалсь в смечині, то вихоплювалась на отави і бігла почерез грунь.

- Стежечко, чи приймаєш мене? – подумки питала Катруся.

Колись малою на кожне літо привозили її сюди до діда з бабою і лишали.

...Гейби недавнічко по цій стежці дід Василь провадив мене за руку, а в оцих корчах збирав мені малину...

Чомусь згадувалось лиш про діда: чи то тому, що був добрим та веселим, що й мерцем усміхався, чи тому, що пестив її найдужче?! Баба призабулася – давно нема. А тета Гафія не колисала душу. Не терпілось вздріти хату. Роки притупили пам'ять, хотілось знову насолодитися запахом гір,

що без дідової хати не уявлявся.

- ...Добре, що пустили. Ледве упросилася у чоловіка поїхати на мамину дідизну. А то й не так далеко, і днина файна, а я годна. Пустили, бо через роботи таки нікому.

- ... Як теперки тут тета газдує?.. Вже відколи навіть не виділа мамину молодшу сестру. Щось родиною хмарне перебігло – чужилися без видимої причини.

□ □□

До колишньої дідової хати вже ледве доходила. З надривом загавкав пес, а із сусідньої хати, що виглядала з-під лісу, вибігло двійко білявих діток, подріботіли вниз дивитися хто йде.

Тета Гафія випрямилась на городі, видивляючись з-під руки. Не впізнавала.

- Боже помагай! – крикнула Катруся щосили. – Дужі-і-і?

- Та не відповідаючи кинула лопату, пішла дерев'яним кроком навпростець, пролізла крізь вориння...

- Катька, - сама собі сказала. – Це ти?

- Та я, я, - сміялася Катруся.

- А я стою і гадаю, хто це... Дивлюси – у рожевому, а пес ганцигає...Сама? Нівроку – нівроку, обнімаючи живіт, кривилася по-дитячому, а це що, не хотіло лишетиси?

Катруся встидалася, а Гафія стулила око, щось питала і тут же перебивала, розказуючи своє.

- Ади копаю... А цього літа літувала у полонині... А там так лило, що я мокра ланда за маржинов і гет застудилася... А Петро жідний не годен тої горівки нажертиси, ади сночі прителіпавси п'ений ек чіп...

Катрусі хотілося пити і прилягти, але не насмілювалась зупиняти “дощівку” тетиних новин. Старий пес впізнав її, замітав хвостом, скавучав та рвався з короткого

ланцюга.

Миле серцю обійстя не виглядало пустою, але якось принишкло, дивилося некліпно.

З-за хати глипала проти сонця скеля, окремі смерічки і берізки на ній помітно попідросли. Катруся згадала, як одного разу після штурму цієї скелі з альпіністами вирішила сама долізти до сміливих смерічок. Дісталась до середини, а далі ніяк... Злізти – ще страшніше. Добре, що камінь виступав, – було де постояти.

- Тето, кімуєте мене тамо, серед скали?

- Де ні?! Кімую добре. У селі ще й тепер дітям переказують, аби на цю берду не чипірилиси. Ти дівчуром така була уритна, що тебе би паском не нагодував... Лиш дедьо уєвав за тобов, за своїм мізинком.

- Дід Василь, царство йому небесне, мене здохмив. Аж від отої смереки злізав д'мені по курмею. Тулив та розговорював, хоть сам дрижів дужче.

- Дедьо тебе ші й підкурював, аби пуд не ймив. Замість дати бука дурній, бігав тут та заказував, аби не дай Боже, сварити...

- Я прийшла просити за діда Василя!..

- Шо?

- У неділю буде рік... за діда. Мама просили на обід – не пошкодуйте часу, - тихо промовила Катруся. – Кличемо на дванадцяту годину.

- А-а?! Ага-ага... Нам що? – скреготіла Гафія, - ми належки... Прийдемо. Аби лиш випогодило, - дивилася в західну сторону за Гримали, ніби виряджалася іти вже, але боялась дощу.

У мовчазній паузі Катруся почувала себе ніяково. З пастівника долинала дружна тропетенка під калатання дзвінків. Причісувалася вітерцем горда скеля. Раптом Гафія

скрикнула і загупала по стайні.

- Шляжек би тебе трафив! Ану!.. Т-тобі отавки мало?

Лиш тепер Катруся помітила козу. Гафія, гійкаючи, відтягувала її від кукурудзяного лабузу, прив'язувала на кругляку. Мало не випадаючи з гумаків, верталась невгамовна тета. Катрусю душив нестримний сміх, і вона до болю закусилла губу.

- Тримаємо цього дідька, а то крім шкоди ніц нема. Петро то молоко п'є, а мені шо?.. Ади ділитци з псом. А-а, а мені шо?

Потоптавшись ще трохи під занюренным Гафіїним поглядом, Катруся попрощалась і повернула вниз. Ніхто її не спиняв.

□ □□

- ...Може тета Гафія пізьмує, що дідо до нас доживати пішов? – думала про себе онука.

- Він дуже банував за цею господаркою, але слабе здоров'я вимагало спокою і близького шпиталю, а хавката Гафія лиш лютила...

- Певно й до мене так..., бо бездітна. Хіба я винна їй, що довгі роки ніхто заміж не брав і лиш позаторік полакомився Петро. А що Петрові – аби хтось поправ та закусити подав. Також нехарапутний: лишив сім'ю на Вижицькому боці, вербувався десь у світі, вернувся... Тепер – з Гафією. Ой, коло такої на тверезу голову довго не побудеш. А скрипучий голос наче доганяв : “ ... це со, не хотіло лиситиси?”

Озирнулася – на дідовій стежці стояли сусідські білоголові і одне махало рукою. Усміхнулася, помахала у відповідь, і відлягло від серця.

Євген Баран

КАЛЬЯНОВИЙ ДЕРЕШ

Любо Дереш. Культ. Роман. – Львів: Кальварія, 2004. – 264 с.

“(Пгн’гул мгу ‘улаф Йог-Сотот! . Вар ‘гар Йог-
Сотот Й’ай ‘нг ‘нгах!

Х’і-л ‘геб!!! Бах ‘г-г ‘нгах Йог-Сотот геб ‘л-и ‘х!
Ая нга ‘а гтха ‘ат огтхд ‘аі ‘ф ‘нгахн ‘г—аі ‘й)”.

Любо Дереш. Культ.

Роман вже вийшов другим накладом. Перше видання з’явилося 2002 року, друге - 2004. Якщо врахувати, що першопублікація “Культу” була на сторінках “Четверга” чи не 2001 року, тоді цей твір можна вважати таким собі українським бестселером, за яким, кажуть, всі стужилися.

Не кажу, що про цей роман і вундеркінда-автора вже понаписувано багато, зрештою, Дереш (спочатку гадали, що це чергова містифікація Іздрика і Єшкілева, а потім таки з’явився хлопчина з дивним прізвиськом Дереш), вже став своєрідним брендом найновішої літературної хвилі, яку деякі критики означають як “покоління двотисячних”. А Ігор Бондар-Терещенко, який хоче бути ще й хрещеним батьком “двотисячників”, у одному з чергових своїх есеїв “Про двотисячні як нульові” (КК. - Листопад 2005. - № 192. - С. 208-210), відзначає: “Покоління двотисячників” виплекало різновид культурника, для якого всі перелічені вище речі - від роману до рок-н-ролу - мають однакову вартість і займають рівнозначне місце в ряду поколіннєвих цінностей. Не дивно, що ця генерація культивує й відповідний тип автора - модного автора одного тексту: знакового, розтиражованого і недовготривалого щодо успіху. І ще одна теза всюдисущого ІБТ: “З активного досвіду двотисячників стає видно, що сама

література з рівноправного суб'єкта соціальної інтерпретації перетворилася на неактуальний вид мистецтва”. Я нічого не додаю і не коментую до цих думок, бо, у принципі, погоджуюся з такими висновками.

Я змусив себе прочитати цей роман (це не означає, що раніше я все читав із задоволенням), просто хотів знати, чому Дереш став таким модним у молодого покоління. Прочитавши роман, я зрозумів тенденцію визрівання конфлікту “батьків і дітей”, геніально відтворену Іваном Тургенєвим (але оскільки це не наша культура, ми відмахуємося від чужого досвіду, забуваючи, що “чужий досвід” ще не означає “помилковий”). Все починається з того, що я не розумію цієї молоді, їхніх уподобань і мрій, їхнього бажання “забутися”, обкурившись кальяном, нанюхавшись чи наколовшись якимись іншими різновидами наркотиків. Бо мені, як погано, не треба кальяну, я просто напиваюсь (люблю домашню самогонку), потім відходжу декілька днів. Молодь екстремальніша, хоче гостріших відчуттів, хоче паралельного існування в свідомості й поза нею, руйнуючи себе остаточно. Руйнуючи, не сформувавши для себе жодних цінностей по тій причині, що вони, ці цінності, цій молоді просто не потрібні. Сумно.

Сюжет роману “Культ”, власне, побудований на кальянових враженнях героя, студента біофаку Юрка Банзая, що вже тричі був на грані смерті через свою пристрасть до наркотичних експериментів, який приїхав на практику в коледж у периферійному містечку під назвою Мідні Буки. Беззмістовне і абсурдне життя містечка, викладачів коледжу, школярів (чи то, перепрошую, вже студентів). Накуритись, забутись, потрахатись, - так і напрошується каламбур з Маяковського, - “вот лозунг мой и солнца!”. Банзай втягує у цей процес дівчинку Дарцю Борхес, а потім з ними, під дією

великих доз кальяну, відбуваються якісь предивні пригоди. Власне, пригод немає, є ілюзія дійства, боротьби зі Злом, представником якого в коледжі є Роман Корій (не зрозумів, хто він, Вахтер?). Останній затулює героїв у власні сновидіння, втручається в їхні, і все це, аби догодити своєму панові Великому Хробаку Йог-Сототі... Одним словом, сюжет роману - це такі собі “кальянові бздури”, в яких розібратися можна тільки самому обкупившись.

Закінчення роману трагічне - Банзай і Дарця гинуть, гинуть декілька учнів (Семпліваний і Малайлам), - так розумію, що від передозування.

Гине директор Андрій Ярославович, спалений ставеним потягом до шкільної медсестри (сцена спроби згвалтування директором медсестри - відразлива і гіперболізована), гине й медсестра... Такий собі містечковий Апокаліпсис. Не потрібно і в Єрусалим їхати, звідки мав би починатися кінець світу.

У цьому контексті назва роману “Куль” виглядає гротескною і зловіщою. Вона набуває значення великої метафори сучасного життя. А якщо так, - а до певної міри це, звичайно, так, - то це життя не має жодної перспективи. Навіть ілюзія перспективи відсутня. Це означає, якщо прийняти, що ситуація, змальована Дерешем, наближена до реальної, що молоде покоління є частково (свідомо ідеалізую ситуацію) втраченим. А звідси виходить, що світ, який ми всі прагнули пізнати у різноманітних відтінках, - є антисвітом (напрошується запитання: для чого було знімати завісу, якщо король голий?!). Можливо, все-таки, не з того боку відкрили?..

Звичайно, що такий текст маргіналізує літературу. Зводить її, за влучним спостереженням ІБТ, до “неактуального виду мистецтва”. Якщо врахувати факт

тотального нечитання (тут я не перебільшую: нещодавно оприлюднили цікаву статистику з читанням в Італії — 6 мільйонів дорослих людей у цій країні не вміють читати), то перспективи літератури, як діяльного виду мистецтва, завданням якого у всі часи було збереження вічних цінностей, мінімальні.

Я не знаю, чи додадуть перспективи літературі такі тексти як “Культ” Любка Дереша, але вони є симптоматичними у прочитанні соціального обличчя молодого покоління, їх потрібно сприймати не як застереження перед Злом, яке наближається, а як спробу крику про порятунок від Зла, яке вже нищить Людину. І тут вже не до ігор в “постмодернізм, який не пройшов в Україні навіть з людським обличчям”. Тут останнє волення, що Людське обличчя, як таке, взагалі зникає з літератури.

БОСЯЦЬКА САГА АНАТОЛІЯ ДНІСТРОВОГО

**Анатолій Дністровий. Пацики. Конкретний роман:
Роман. — К.: Факт, 2005. — 392 с.**

На конкретний роман Анатолія Дністрового “Пацики” вже маємо конкретну рецензію Соні Мармеладової (якась чергова волонтерка киево-могилянської школи заховалася за ім’ям героїні Достоєвського “Злочин і кара”) під не менш конкретною назвою “Польові дослідження тернопільських пациків” (Кур’єр Кривбасу. - Липень 2005. - № 188. - С. 191-193). Не дивлячись на мою іронію щодо псевдоніма, рецензія добра, і в окремих оцінках, і в загальному висновку я погоджуюся з нею. Тому й дозволю собі деякі моменти зачитувати:

1. Роман “Пацики” чергова косметично оброблена автобіографія.

Чергова, адже було вже написано і “Не думай про червоне” Пиркало, і “Колекцію пристрастей, або Пригоди молодой українки” Сняданко, і “Фройд би плакав” Карпи, і “Депеш Мод” Жадана. До цього ряду я міг би ще додати “Клясу” Вольвача.

2. Наратор же “Пациків” - 17-річний петеушник Толік, і право голосу в романі має лише він (...). “Пацики” - то суцільний монолог.

Маємо також вдалі порівняння цього роману з однотипними творами сучасної літератури. Авторитетним тлом для рецензента виступає “Сталінка” Ульяненка, якому “Пацики”, звичайно ж, поступаються і в задумі, і у втіленні.

На тлі згаданої рецензії коментарі Ростислава Семківа і Василя Герасим’юка про роман видаються надто компліментарними, особливо рекламний пафос останнього: “Пацики” Дністрового - це найкраща українська проза початку нового століття, роман рівня “Генералів піщаних кар’єрів”. Треба ще уточнити автора згаданого твору - Жоржі Амаду.

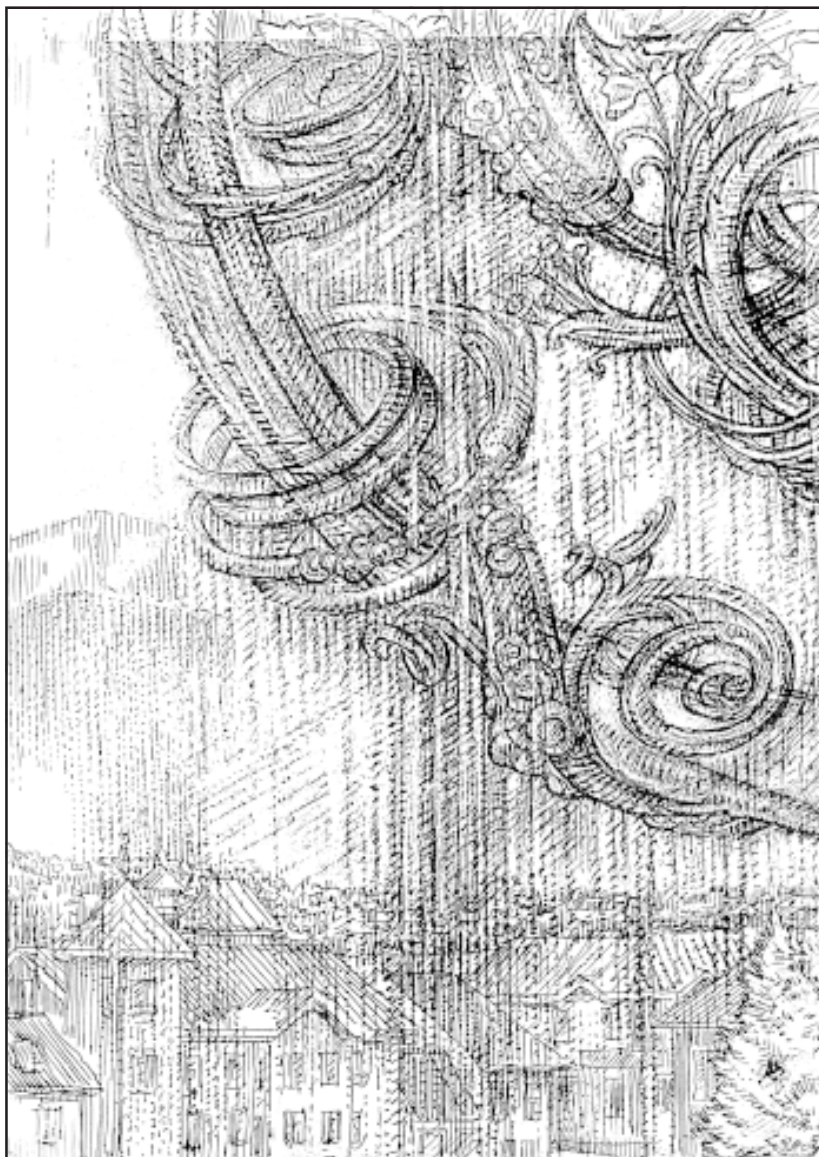
Дністрового, як автора поетичних і прозових текстів, люблю читати. Це один з небагатьох сучасних авторів, який свідомо себе зробив: вперто, настирливо, деколи агресивно. Звичайно, що я говорю у плані позитивному. Не приймаю в ньому прихованої зневаги до тих, які мають інший досвід входження в літературу, аніж його. Дністровий як потенційний автор, та чого там, - письменник, назавжди залишиться в душі тернопільським пациком з його глибокою зневагою до хилих інтелігентиків. Мій, дещо категоричний, висновок базується тільки на романі. Бо якщо роман автобіографічний, а в цьому сумнівів немає якщо герой виліплений, скопійований з потенційного автора, тоді легкого і швидкого переродження його душі годі очікувати.

Мій висновок тим більш парадоксальний, що сам роман я прочитав швидко і з певним задоволенням від процесу читання. Роман написаний легко, на одному подиху. Можливо, монологічна форма сприяє цьому. Картини життя міської пацанви початку 90-х (події роману відбуваються весною-восени 1990 року у провінційному обласному західноукраїнському містечку Тернополі) відтворені з фотографічною точністю. Аж заздрісно трохи, яка блискуча пам'ять в Дністрового - тримати в голові десятки імен, до найменших подробиць змалювати ситуації, в які потрапляють його герої, той негативний відсвіт петеушного навчання - все це змальовано у романі (чи можливо, краще вже визначати жанр як "щоденникова проза") бездоганно. Це підлітки, повз яких пройшла, не зачепивши, хвиля національного відродження. Глухий відголос - трагічна доля Борі Гебельса, який брав участь у жовтневому студентському голодуванні в Києві й помер від виснаження. Але роман присвячений не йому: "Присвячується пам'яті Круглого (Вови Ягупи)", - так записує автор, закінчуючи свою розповідь про "щасливу юність". Виглядає на те, що прототипом Круглого в романі виступає Юрко Пиж, якого вбили за нез'ясованих обставин під час глупої війни між підлітковими бандами Тернополя, справжню характеристику котрим дає Боря Гебельс: "А що, краще, як ви, нічого не робити, тільки повзати? Ви ж живете, як дауни, які збираються в зграї... І що ви хочете комусь доказати, що? Почекай! Не перебивай! Ти мені скажи, що кожен із вас окремо собою являє? Мовчиш? Нуль, - складає він пальці у вигляді кола, - повний нуль. Вам навіть насрати на те, що зараз відбувається" [199].

Що є в головного героя цієї "героїчної поеми" - глибоко приховане самолюбство? Йому нікого не шкода - ні матері, ні вітчима. Останньому він докоряє за часті випивки,

і провокує бійки з ним. Одна з таких бійок закінчується тим, що Толік проштрикнув вітчима ножем. Але вся проблема в тому, що Толік нічим не кращий за вітчима. Той, бодай, любить і трохи боїться його матері. Толік не любить нікого (крім себе, звичайно). Його історія зустрічей з Ляною, попри всі спроби надати їй - історії - деякого романтичного відтінку ala Ромео і Джульєтта, де останній підводиться роль зрадниці, є звичайною історією набування сексуального досвіду самозакоханим і жорстоким підлітком. І в цьому сенсі поведінка і вчинки проститутки Ірусі є чеснішими за всі псевдоміркування Толіка. Тут би авторів подивитися, як тема сексуальних стосунків чоловіка і жінка розкрита у книзі прози Олега Солов'я "Танок, який виконують усі дівчата" (2005) з його домінуванням драматичного у цих взаєминах. У Солов'я маємо яскраві постаті героїнь, повагу до них, не дивлячись на статус, який вони займають в суспільстві. У Дністрового ж дівчата - гумові ляльки, які тільки й годяться для "школи молодого бійця".

І нарешті про мораль. Кожна байка повинна мати мораль. З якою метою все це описано? Смакування бурхливої юності з її постійними випивками (тут підходить "нажираловки"), траханням (як собачки по під'їздах і підвалах), матюками (ось де матеріал для пані Лесі Ставицької з її вивченням жаргонної лексики), абсурдними бійками, грабуваннями?.. Важко сказати. А може, автор, захопившись спогадами, забув, для чого все це він нагадав. Чи у самій історії захований Вертерівський висновок (автор боїться видатися романтиком?): "Будь мужньою людиною і не йди моїм слідом!?" На жаль, тернопільські (та й інші) пацики цього роману не прочитають. Вони і далі існуватимуть на межі реальної жорстокості й нереальної туги за незвіданим, яка і зробила з тернопільського пацика Толіка письменника і філософа Анатолія Дністрового, що, до речі, треба вважати не закономірністю, а Долею...

Іван Парипа.

Із циклу “Лиси на шибі”

Василь Гостюк

... І ПЕРОМ...

Сторінка за сторінкою гортаю першу поетичну збірку Б.Романишина “Різцем і пензлем, і пером”. Присвята матері, її світлій пам’яті. І розумієш, що цей найсвятіший образ є дороговказом у житті автора. Перший вірш - це кредо митця, який творить “окрилений любов’ю, різцем і пензлем, і пером”. Хвилює поета-громадянина доля матері-України, яку топтав “деспота кривавий чобіт”, і невиправдана смерть юних “героїв Крут, яким за нескорую нагороду - білий хрест горить в огні”.

Є у збірці кілька віршів-посвят і, мабуть, імена героїв вибрано не випадково. Вони відповідають, в деякій мірі, внутрішньому бунтівному духові автора. Тарас Мельничук, Василь Стус - мученики-поети, що зазнали гоніння, тюрми, зневагу за життя, велич - по смерті. Вони, наче птахи, горді, нескорені, споглядаючи з висоти, нагадують про свій тернистий життєвий шлях:

Соловки, Воркута, Магадан - зловісний чорніє туман
(Т. Мельничуку)

та
То в недосяжних небесах,
В словах шукає волі птах

(В. Стус)

Стримані, тривожні рядки, присвячені художникам О. Заливай та В.Бовичу:

Вітер голос рве навпіл чорним полем,
Білий килим закрутила зима,
Так тривожно мені над щастям, над горем...

(О. Заливай)

Зима в душі... її не треба
Ми не таких чекали жнив...

(В. Бович)

Не пафосний патріотизм, а щирий, людський, синівський звучить у віршах автора. “Куди веде тривожний час?” - запитує поет, і знаходить єдину, справедливую і правильну відправну точку - віру в Бога. До нього звертається, в небо простягаючи руки:

“Так просить волі Україна
Вночі і вдень, вночі і вдень”

Прослідковуючи історичний шлях свого народу, автор не втрачає надії на щасливу долю рідного краю:

Зневірितись не смію я,
Проб’юся крізь холодний морок,
І в горах сонце засія,
В моїх вічнозелених горах.

Дещо песимістично звучить поезія філософського характеру. Тут прослідковується щось особисте, сокровенне, оголене до болю.

“Що вицвіла душа - чия вина?” - запитує поет. Але, як Христос, він покірно несе свій хрест. Іде до молитви, до сповіді, щоб зберегти свою душу:

Зранена совість в серці закутім,
Вдарила вкотре у дзвін.
Кличе до неба все вище і вище –
Душу свою збережу.

Чоловічу гордість, радість бачимо у віршах, присвячених дружині та донечці. Дружина для автора - це молодість, кохання, краса:

Нам всміхалася зорями вічність,
Бо кохання пізнали красу,

І палали троянди у січні,
Наймиліша, найкраща з красунь.
Щастя батьківства - найбільша радість:
Як задивлюся в очі доні –
Я молодію кожен раз...
Як змінюються в природі пори року, так впродовж
збірки міняється настрій автора:
Була любов - прийшла розлука:
Спогади тільки.. Надії нема –
Вирвала серце студена зима.
Збила нестерпно нерівне навпіл
Скалками в душу, відчай і біль.
Життя невпинно відраховує роки, дні, хвилини...
Автор, розуміючи невідворотність його плину, прагне,
щоб осінь не вистудила літа
Не покидай мене, надіє,
Не покидай, не покидай.
Щоб жив в неспокої-полоні,
Благословивши, наверни.
Нехай мої біліють скроні,
Лише від кольору весни.
І в цьому весь Б.Романишин – і митець, і поет, і
людина...

ДОРОГОЮ НА ПІСТИНЬ

Поет Іван Андрусяк у двадцятилітньому віці збагнув:

*Наші долі криві,
як дорога на Пістинь.*

Різні асоціації викликають ці рядки. Для мене все починається з того, що у Пістині жив Олекса Бахметюк – один із найнеобхідніших на Гуцульщині гуцулів. Після нього гірська кераміка стала радісним мистецтвом, щоправда, почала називатися не пістинською, а косівською.

Мені особисто добре зрозуміла ота кривизна у Бахметюковому селі і в світосприйнятті, бо особливо різка вона там, де починається космацький напрямок. Пригадую, якраз там товпилися, якимось на початку 70-х минулого століття, якісь люди. Тоді над'їхала вантажівка з тернопільськими номерами і почувся бадьорий шоферський голос: “Мені треба в Бандерівську столицю”. Йшлося про дорогу на Космач, і я добре те запам'ятав, але зараз – про дорогу на Пістинь, до Бахметюка, до Олекси Другого, який відібрав владу в гострокутних, космогонічного характеру формул, на віки вічні встановлених сухою різьбою, викінчено закріплених на космацьких писанках, утилітарно розтиражованих килимами, вишивками на сорочках і на всьому світі. Отож, той Олекса, з прізвищем ординського воєводи, збаламутив нас уже на третє століття, наче саме від його нехитрих і, найчастіше, зовсім нерозумних деформацій усі безконечні сценки з гірського та підгірського життя видаються нам пронизливішими від спогадів дитинства.

Розібратися треба було би принаймні з улюбленими героями тих розписів. Чого варті одні лише бундючні

шандариками з їхніми наладованими пістолетами чи, вже не раз задушевно оспівана мною, сама лишень голова на бричці, яка більша від брички та від коней із шандарями. Одне слово, на всяк випадок назвали ту кераміку не пістинською, а косівською, бо в Косові жили у більшості не гуцули. А дорога лишилась.

Рухається цією дорогою поет Іван Андрусак, особливо, коли став прозаїком, бо привів одразу ж із собою своїх шандариків, правда, не таких уже бундючних, але й не дуже тонких на сльозу. Одне слово, наші хлопці, хоч є й далекі, як предки Бахметюка, але про це пізніше.

Спочатку про те, навіщо взагалі потрібні вони були Андрусякові на межі тисячоліть. Не виключаю, що для якогось порядку. Бо знову (вкотре!) виявилось, що в кожного з нас є своя маленька правда, яка все на світі визначає (велика у своїй підлості); і пекло може бути де завгодно, але не тут, бо тут, очистившись навіть полум'ям пекельним, усі одразу ж з іще більшою готовністю стануть ще блудливішими – за будь-якою шкалою. Як тоді міг обійтися Андрусак без велетенської голови на бричці? Хоч одна крупна голова і тут потрібна. Чи ні?

Отже, якщо це і проза поета, то не зовсім звична.

По-перше, чи відповідає цій дефініції “Реставрація снігу” ця повість-метафора, а вірніше, просто метафора? Якщо змінити графіку рядка, наблизивши її до графіки вітчизняного верлібру, то матимемо набагато якісніший вільний вірш, бо він, на відміну від більшості своїх сучасників, не є плоским. Більше того, “Реставрацію” хочеться перечитувати, а кого з теперішніх верлібристів хочеться перечитувати? Чи, крий Боже, запам'ятати дещо і в мить сум'яття чи якусь іншу навіть прошептати? Наші

верлібри, як і проза, наче відразу пишуться для перекладу і перекладати має не людина (можна здуру довести це припущення до моторошного звучання). А чого ж!

По-друге, де ж це бачено? – герой повісті – не поет чи хтось із таким же “джентельменським набором”. Автор, як свого часу Олекса Бахметюк, уводить якісь “необов’язкові” для автора сюжети, “сценки з побуту” (бр-р-р), хай криваві, та не впізнавані й нецікаві на іншому кінці планети, тим більше Європи. Це свого часу латиноамериканський побут на короткий час перекрив європейське буття, а середньовіччя двадцятого століття із центру Європи на експорт явно не годиться. Попередив же Слотердайк, що німець нині скривиться зверхньо, коли почує від якогось чилійця: “Батьківщина або смерть!”

По-третє, навіть якщо й піти цим шляхом, то врятувати автора може тільки віра в те, що інакше просто не можна; але віра захищає душу від розпаду, а не від ран.

Пишуть читиво, а хочуть розмови про літературу, про “Війну і мир”. Розуміють, що такої епопеї нині бути не може, а не розуміють, що буде щось інше, але про війну і мир, а не про те, що є вторинним і третинним, а відповідно, другосортним і третьосортним.

Зрозуміло, що мені імпонує дорога Андрусяка, бо пістинська кривизна, по-моєму, найпряміший нині напрямок до світла; хоча й не беруся твердити, що Іванові кахлі “на рівні вічних партитур”. Автор не зможе по-нинішньому, якщо починає так: “І все почалося з того, що прийшов він одної ночі з рушницею в хату Федора Кошака, свого шкільного приятеля Федора Кошака, і сказав коротким голосом смерті: – Збирайся!”

Він (автор) удобрив би свій текст цілим розсипом

тонких блискучих метафор, бо ж писав це у двадцять п'ять літ, і його метафори могли би конкурувати із будь-якою вишуканою словогрою, якби місцями не кровоточили. Може, тому цей твір не був особливо помічений навіть у межах свого покоління. Тим більше, що часто авторові було не до метафор: “Ти носила своєму братови їсти у сховок. Тепер вибирай, на котрій гілляці хочеш висіти”.

А тепер про порятунок. Це, мабуть, головне. Епіграфом до “Вургун” я поставив би не Іванові епіграфи, а слова з роману: “В кожної людини всередині цілий світ ховається, і доки ти той світ всередині себе будуєш, то дуже легко збутися себе всередині світу”.

Мірча Еліаде ще у віці Андрусяка – автора “Реставрації снігу”, а не “Вургун” - писав, що мужність, як і християнство, вимагає другого народження (“звиш”). Проблема в тому, що така мужність – це не тільки “Боже в людині”, а й велике індивідуальне людське зусилля, бо хоч і “є в душі людській Божий мазок, але на полотні він не ляже, бо там і прихне, а хіба то душа, що застигло, то як зірка паде, лиш блик поза нею видко, а що би то було, якби цей блик на небі довічно лишався”.

На полотні Андрусякової прози (на чистому полотні снігу) цей блик має особливі відтінки. В романі вони інші, ніж у повісті “Вургун”, який добре попсував яблуко життя, тому всі сюжети роману, у зіставленні з Бахметюковими, як питво і їжа у Старому Заповіті. Там багато їдять і п'ють, але все воно без запаху. Відсутність фізичного відчуття гармонії існування наче компенсується больовим шоком. Де ще таке “можливе”?

Угорець Петер Естергазі про свою трагедію пише: “Коли у 56-ому країна струсила з себе режим, як собака

струшує воду, то пізніше неможливо було відрізнити, де собака, де вода”. І роздумує далі про те, що коли все було лживе, а було саме так, то що можна сказати про нас самих; а якщо когось названо наполовину шлюхою, то це не значить, що друга половина порядна, а значить лише те, що шлюха, вона погана. І рятунку шукати – справа надто проблематична, бо, за тим же Еліаде (вже зрілим), “і рятувати вже нікого і нічого”. Треба, насамперед, звернутися до пам’яті, яка не має бути тільки місцем збереження спогаду про подію, а й повторенням самої події. Коли хворому у древності переповідали космогонічний міф, то вони не “лагодили” хворого по ходу справи, але повертали його до початку часів, і все починалося спочатку.

У нашому випадку все ускладнюється тим, що від появи Спасителя в конкретному історичному часі, тобто втілення Бога в реальній людині, цю ситуацію **безліч разів повторити не можна** і попри те, що концепція міфічного часу відійшла у минуле, людина відчула натомість страшну самотність перед вічністю. І це після того, як Ісус дав кожному особистий шанс.

Який особистий вибір? Який такий вибір був обабіч дороги на Пістинь і середини двадцятого століття? Все ж було відомо наперед!

І не тільки Всевишньому. Майбутнє було відомо зазделегідь, і вибір був лише один: **вибрати Божу волю чи волю диявола**. Єдиний, повторюю. І вибирали. Хто міг піти за Достоевським: перевірити все Христом? Учинив би так Христос, як, для прикладу, Великий Інквізітор? Ні. Отже...

Коли все, як у стосунку Авраам – Ісаак, визначається Господом, то хіба можна вживати поняття “герой”? Над Авраамом не можна ридати – до нього, як відомо, не лише

екзистенціалістам, навіть без перестороги данця наближаються зі священним жахом.

Взагалі, сучасність, за Октавіо Пасо, – “поняття західне”. У письмі теперішнього прозаїка, як у роботі давнього живописця, не може бути нічого другорядного. Все має вирішальне значення. Івана Андрусяка у карпатських, слобожанських і кавказьких ситуаціях цікавлять архетип не як структура колективного підсвідомого, а як приклад для наслідування, даний ще в час **до часу**. Недарма з’являється мотив Ічкерії – відсутність ісламського фанатизму в одних кресах ніхто не перекине християнством і післявсім. Оскільки “час і випадок понад усе” (Еклезіаст), то залишається найвища реальність – мистецтво, де щось, усе таки, не залежить від випадку і перетриває те, що можна перетривати, і навіть те, що не можна.

“так що попили ми молока, присіли під хатою, йти вже збиралися, але Зелімхан із Ахметом іще покурити хотіли, а хлопчики теж попили, і перед яблунею, що наперед хати росла, щось забавилися, а тут снаряд прилетів, нам то нічого, а хлопчики... старшого на наших очах на шматочки роздерло і кишки на яблуню викинуло, а менший як стояв, так і звалився, і ні подряпини навіть не було, лиш одна малесенька дірочка в голові, і на цю дірочку молоко з кишок на дереві так лиш кап, кап...”

Гуцул Іван Андрусак не обмежився карпатським колоритом, який, як і на початку двадцятого століття, знову зацікавив письменників, хоч вони ще не найжджають з Чернігова чи Харкова і своїх Палійчука та Марусяка ще не написали. Іван тут у себе вдома, у нього, за словами літературного класика, добре працює “детектор того, що смердить”, – хай навіть його читач, за словами іншого незабутнього чоловіка, поки що нагадує потопельника, якого хоч і врятували, але відкачали неповністю.

СИЛЬНА ПРАВЕДНИМ ПОМИСЛОМ...

(коротке слово про поезію Ольги Базалії)

Ольга Базалія — українська поетка, що мешкає в Сполучених Штатах Америки, — своє мистецьке обдаровання виявила в достатньо зрілому віці. Однак це не завадило довго тамованому поетичному слову прозвучати повною силою, наснаженістю почуття і якоюсь дивовижною проникливістю, немовби авторка спішить повідати читачеві все, що екзистенційно важливе для неї, гостро відчуючи нервовий подих доби і невмолимість вічної константи часу — “на роздоріжжі двох тисячоліть...”

За нетривалий час — з 2000-го до 2005-го року — Ольга Базалія видала вісім збірників віршів: “Княже намисто” (2000), “Перли княжого намиста” (2001), “Ода невогребованной любови” (2003), “На роздоріжжі двох тисячоліть” (2003), “Діалог з геніями” (2004), “Поганська душа” (2004), “За межами можливого...” (2004), “Землетрясение души” (2005).

Дивне враження залишається після читання віршів Ольги Базалії: громадянськість мотивів, чітко розставлені соціальні акценти, глибока закоріненість в історію, особиста невід’ємність від складних процесів й катаклізмів, що визначають українське буття й українську свідомість, — з одного боку, і водночас щира сповідальність, гранична відкритість інтимних почуттів, відвертість жіночої душі, омітої сльозою від щастя і болю, кохання й розлуки.

Готова тебе обняти,

Свята моя Батьківщино,
У серці закарбувати
Світлу ту годину, —

це не порожня риторика й не надуживання пафосом, це заповітна мрія української поетеси з Чикаго, яка через географічні простори щодня згадує свій український дім, де у неї співала душа.

Дім там,
де співають
в садах солов'ї,
де мальви й жоржини
цвітуть біля хати...

Так просто й невимушено, без екзальтації та надриву переходить письменниця на задушевний тон, малюючи перед читачем до болю знайомі картини і його батьківського обійстя, закосиченого барвистими квітами, що пахнуть дитинством та незрадливою любов'ю. Таку поезію пишуть серцем і серцем читають.

Органічно резонуючи на обставини зовнішні, Ольга Базалія виявляє широку амплітуду внутрішніх почувань, переживань, роздумів — від речей есхатологічних (смерть, суд) до морально-етичних (добро, зло, совість, облуда, щирість) та звичайних, земних (радість, самотність).

Згідно з екзистенційним аналізом Франкла, цінністю для людини є те, що спонукає її до дії, спричинюється до самопізнання, до саморозвитку. Ольга Базалія, яку можна повністю ототожнити з її ліричною героїнею (настільки вірші поетки позначені автобіографічністю), визначила для себе цю ціннісну ієрархію. Це Бог, Україна, Совість, Любов, Поезія. Хоча вище було сказано про граничну відвертість поезії О. Базалії, вона (Ольга), як будь-яка креативна особистість, зіткана із

суперечностей, а інколи й із цілком полярних рис. Бо чого б інакше їй прийшло на гадку написати:

Поетеси беззахисні
і чисті, як ангели.
І загадкові,
як зорі у Різдвяну ніч.

Однак при цьому немає жодних підстав закидати поетесі інконгруентність почувань і дій, — просто, за всієї своєї беззахисної відкритості вона все ж таки має право оповити таємницею світ своїх відчуттів, визначень, візій; це та terra incognita, в яку ніхто інший, окрім неї самої, не може проникнути. Здається часом, що й сама Ольга не здатна цього розгадати:

Мозаїка мого життя
така строката.
Я не збагну, яких тут
більше кольорів.

І вже з чисто жіночим, ледь помітним жалем додає наприкінці:

А от пастельних,
тихих —
взагалі нема...

Лірична героїня Ольги Базалії, прагнучи повноти власного буття, спрямовує свій погляд до Бога, свідомо чи несвідомо, як і кожна людина, шукаючи Надсенса всього суцього в його тривимірній величині *вчора* — *сьогодні* — *завтра*:

Опівночі на ратуші
годинник буде тихо бити,
Відлунням в серці міста
ще віками буде жити

Премудрість
предків і нащадків —
вічний серця зов.

Поставивши собі запитання: “Хто я? Навіщо? І чому?”
— Ольга Базалія таки знаходить на нього відповідь: щоб
людям дарувати

... Віру
І День Прийдешній,
сповнений любові.

Тому й запалила вона гарячий племінець свічки поезії
і просить,

... Хай сіяє
полум'я її ...
Нехай палають
зорі у тумані,
Нехай дзвенить
мелодія моя.

Саме відчуття своєї причетності до Вічності (*vita brevis, ars longa est!*) і дає Ользі певність сказати: “*Non omnis moriar* —

не вся умру...
В моїй поезії,
у пісні серця,
Відроджуся.
Знов живу.

І поки дарує Бог їй натхнення й снагу до праці, хай
твориться Поезія, хай розсипається щедро коштовними
перлами поміж людей, викликаючи сердечне зрушення,
замилювання щирим словом і вдячність до поетеси за
подаровану радість одкровення вічного й неперебутного.

ПОЕЗІЯ МИКОЛИ БЛИЗНЮКА

Лагідна усмішка, мудрі очі, що випромінюють добру й веселу вдачу. Це Микола Близнюк, автор ліричних поезій, історичних поем, загадок, віршів для дітей. Його твори окрилені красою Карпатського краю, високою духовністю гуцульського народного мистецтва, знаного на всіх континентах, наснажені вірою в завтрашній день рідної української землі.

Народився Микола Іванович Близнюк 3 грудня 1947 року в мальовничому селі Старі Кути, де квітнули таланти Стефаника, Черемшини, Мартовича, витав дух великого Франка, де з уст в уста через покоління передавались легенди про месника за народні кривди Олексу Довбуша.

Микола Близнюк виховувався в простій селянській сім'ї. Його мати була роботяща, справедлива, мудра людина. Саме вона прищепила синові любов до рідного краю і рідної мови. Мати намагалась віддати дитині всю свою доброту, любов і ніжність, і це був чи не найбільший скарб, який отримав хлопець у голодні післявоєнні роки. Чарівна природа Карпат, невмируща народна пісня, перейнята від матері, глибоко запали в серце вразливого хлопчика, сколихнули найніжніші струни душі.

Навчався Микола спочатку в Старокутській школі, а згодом у Косівській школі-інтернаті. Саме тут у нього проявилась любов до поезії, тут він пробує писати перші свої твори.

У 1965 році в журналі “Радянська Буковина” друкує перший вірш. Пізніше публікується в газетах “Зірка”, “Молодь України”, журналі “Малютко”, альманасі “Вітрила”, в районних, обласних та республіканських газетах і журналах.

У 1971 році був мобілізований на службу в радянську

армію.

Служив у Дніпродзержинську, у вільний час багато читав, писав вірші. Після демобілізації деякий час працював у колгоспі, а потім - на Вижицькому деревообробному комбінаті. Друкується у Вижицькій районній газеті, чернівецькій “молодіжці”, бере участь у роботі поетичного семінару, який проводив на Буковині відомий поет А. Кацнельсон. Саме він, відзначаючи у віршах Близнюка безсумнівний талант і пластичну виразність поетичного образу, порадив йому писати вірші для дітей.

Визначальний вплив на формування творчої особистості Миколи Близнюка справив Тарас Мельничук - видатний український поет, багаторічний в'язень совісті, лауреат Національної премії України ім. Т. Г. Шевченка. Вони дружили 20 років, до самої смерті Т. Мельничука. Великий майстер слова, Мельничук був творчим наставником для Миколи Близнюка. Він без поблажливості й компліментарності аналізував його вірші, вказував на технічні огріхи чи емоційну невиразність, але й як щиро радів із вдало знайденого образу, яскравої метафори, свіжого епітета! Приклад Тараса Мельничука - митця й громадянина, що, зазнавши переслідувань та ув'язнень, не скорився, не перейшов на службу радянській владі, а залишився вільним і незламним духом, став взірцем для М. Близнюка у визначенні власних політичних поглядів та ідеалів. Значний вплив на творче зростання Миколи Близнюка мали й довгі роки спілкування із прекрасним знавцем Гуцульщини, людиною глибоких знань, етнографом, поетом і легендарем Ярославом Гавучаком, а також із відомим краєзнавцем, дослідником історії, культури, літератури й мистецтва Косівщини Ігорем Пелипейком, який став редактором чотирьох книг М. Близнюка.

Микола Близнюк – автор збірок “Окрилені гори”(1990), “Чугайстрова криниця” (1996), “Олекса Довбуш” (1999), “Чудасія” (2000), “Сонцевіри” (2001), “Художник Мурчик” (2002), “Весела калина” (2004), “Дятлику-Ковалику”(2004).

Перша поетична збірка М.Близнюка, що вийшла в 1990 році, вмістила понад 220 віршових текстів. Вона стала результатом майже 24-річної праці їх автора на царині поетичного слова. Тематичний діапазон книги достатньо широкий: це вірші про рідний край, красу його гір і полонин, спогади про дитинство, любов до матері, інтимна лірика. Однак, як пише в передмові до книги І. Гришин-Грищук: “Поет не замикається на локальних темах. Йому не чужа доля всієї України, одвічні примати людського буття... Цим самим він цілком вписується в загальне русло єдиного і неподільного духовного багатства, яким є справжня українська поезія наших днів”.

Для Миколи Близнюка історія не ділиться на сучасне і минуле, що жовтіє рядками заплених книг. Для нього січові стрільці, і Максим Залізняк, і хоробрі бійці Української Галицької Армії, і полковник Вітовський, Лук’яненко та Чорновіл - живі лицарі, що здобувають волю України, змагаються за її державну незалежність. Їх сміливий заклик: “Ще не вмерла й не вмере наша слава і воля!” - кличе розірвати споконвічні кайдани і воскреснути до нового життя.

Синьо-жовті знамена й червона калина –

То моя Україна, моя Україна.

Воскресають хрести і високі могили,

Разом з ними стрілецька слава не згине.

І радіє завзятий полковник Вітовський —

Розірвали кайдани і польські, й московські!

Чути голос Лук’яненка і Чорновола:

- Ще не вмерла й не вмер наша слава і воля!
Україну приспали злі люди лукаві,
Обкрадають в огні чорні зайди криваві
І збудили!... Воляють Чорнобиля рани,
Розірвали кайдани, ворожі кайдани!
Синьо-жовті знамена й червона калина —
То моя Україна й твоя Україна.

Для розкриття ідейного змісту автор широко використовує ремінісценції з гімну “Ще не вмерла Україна”, а також віршів “Мені однаково...” та “Заповіт” Тараса Шевченка. Такий художньо–стилістичний прийом не тільки надає поезії високого громадянського звучання, наснажує патріотичною енергетикою, але й відносить твір до кола української літературної традиції. Це додатково підсилюється й алюзіями з широко знаної й улюбленої в українського народу пісні “Ой, у лузі червона калина”. Поетичне кільце, що охоплює весь вірш, підкреслює думку про нерозривність долі поета, кожного з нас і Вітчизни.

Тема України представлена в книзі й віршами “Де Карпати-гори...”, “Україна”, “Очі твої світанками...”, “Максимові Залізняку”, “Я до калини тягнуся руками”, “Вічні ми”, “Україні”.

Органічною в творчому доробку Миколи Близнюка є материнська тематика: “Матері”, “Моя матуся – тонесенька гілочка...”, “Я далеко від рідної хати”, “В Устеріках Черемош...”, “Люди мусили їсти варену кропиву”, “Пив я голубінь прозору”. З різних за формою і поетичною стилістикою віршів перед очима читача постає образ Матері - ніжної й ласкавої, “з любов’ю гарячою, як Сонце”, що в довгій розлуці берегла синові вишиванку з надією на зустріч при батьківському порозі, де “до сонця ближче”.

Зворушливість написаного поетом портрета матері — в його щирості й словесній лаконічності:

Моя матуся — тонесенька гілочка
На рідному вітрі.
Калиною молодого наснилася срібно...
Морозе, чом не барився в дорозі?

Святе почуття вдячної любові до матері за двічі подароване життя, вражаюче, просто висловлені у вірші про голодний 47-й рік:

Люди мусили їсти варену кропиву,
Голод лютіше жалить груди,
Пережити б зиму цю нещасливу,
Ще на землю ступає грудень...
А хотілося кожному жити і жити —
Цього син не забуде, мамо.
Цілував він окраєць крихітний житній
Разом з твоїми руками.

Майже повна відсутність художніх засобів і — як повний контраст — метафора “голод лютіше жалить груди” творять дивовижної сили семантичний ефект візуалізованої реальності, яка не має минулого часу.

Помітне місце в поетичному доробку Миколи Близнюка займають вірші-присвяти. Цей жанр ліричної поезії в його творчості є особливо продуктивним тому, що сам письменник виріс і сформувався в дивовижному краї, де народне мистецтво, репрезентоване такими славетними іменами, як Юрій Шкрібляк, брати Юрій та Семен Корпанюки, Петро Кошак, Павлина Цвілик, Ганна Герасимович, Ганна Василяшук, Володимир Гуз, Василь Кабин і ще десятками й десятками інших, не могло не впливати навіть на пересічну особистість, не мовлячи вже про поета з його тонкими й

перейнятливими почуттями.

Микола Близнюк, зачарований тонким мереживом гуцульської різьби, дивосвітом великодніх писанок, барвистою косівською керамікою, адресує свої вірші внучці знаменитої Павлини Цвілик – Надії Вербівській, різьбярар Володимирові Гузу і Миколі Гrepиняку, писанкареві Івану Полатайчуку, своїм друзям – керамікам Михайлові Кікотю та Василеві Аронцю.

Він захоплений “натхнення весняними громами”, що живлять серце митця, чаклуванням над гончарним кругом, коли

... глина оживе і заговорить,
освячена синівською любов'ю,
зігріті серцем світанкові гори
засяють писанковою красою.

З особливою теплотою звертається письменник до Володимира Гуза – знаменитого митця, що виховав не одне покоління художників декоративно-прикладного мистецтва:

Вже і очі не ті, вже і руки не ті,
Та серце так ваше озвучене,
Ви плекаєте колоски золоті
На славу рідній Гуцульщині.

Не одне покоління знаних митців
Зове вас і батьком, і вчителем,
Як лягають узорі, підвладні руці,
Чуттями напоєні чистими.

.....

Ваші руки любов до краю несуть,
Щоб в горах росли ми гуцулами.

Розуміння поетом спадкоємності поколінь як основи українського роду й народу і його доміанти – духовної

спадщини, що передається через культурні надбання, розкрито в поезії “Ніколи не забудеться побачене”, присвяченій Зої Сагайдачній, дружині відомого художника й колекціонера, викладача Косівського училища декоративно-прикладного мистецтва Євгена Сагайдачного:

Оці у квітах круглобокі збанки,
Гуцульських кептарів казкові барви,
Оці мережані сорочки-вишиванки –
Це сплетені митцям безсмертні лаври.

Окрилений, схвильований і вдячний,
Мов скупаний у хвилі колоритній,
Я побував в музеї Сагайдачного,
А там уздрів Карпати – гори рідні.

До речі буде сказати, що весь свій безцінний скарб – велику колекцію творів народних майстрів косівського краю – Зоя Сагайдачна після смерті чоловіка передала в Косівський музей мистецтва і побуту Гуцульщини.

Ліричний герой Миколи Близнюка сповнений почуттям своєї невід’ємності від “співаночок узорів”, барв, що “дзвонять тужливо”, мелодій веснянок, що їх мережить бабуся... Тому в його світогляді домінує не віртуальна, а життєва реальність, що міцним корінням проростає в глибини родинних пластів, щоб сягнути джерел:

Корінням вглиб
Не зачерствію каменем,
Сягну джерел...
А внуки прийдуть до мене
І не зрубають.

У Миколи Близнюка велика кількість асоціативно-метафоричних текстів, поетичних мініатюр, які, однак, мають

багату художню інформативність. До прикладу:

Хатина радісно:
- Дивіться, син ступив!
Поріг всміхнувся
Трепетом смереки.
Ще й зараз бачу
Ту усмішку сиву.

За законом асоціацій весь хаос спогадів або, як сказав би Іван Франко, “нижньої свідомості”, розподіляється тут за подібністю та за близькістю в часі й просторі — інакше кажучи, узагальнює й зчеплює образи в один безперервний ланцюг. Здається, що поет у цитованій мініатюрі виконує цілком ординарне завдання — зображує конкретний предметний світ, який кожен з нас не раз спостерігав. Але семантична структура усіх трьох фраз, з яких складається вірш, викликає не лише зорову картину, але й творить її емоційне наповнення, несе в собі концентрований настроєвий заряд. У ньому — магічна сила поезії, що з висоти зрілості повертає нас на смерекові пороги, до рідної хатини, де ми ступили перші свої кроки...

Серед інших поетичних текстів, мінімальних за обсягом, але багатих образною семантикою, — “Біжить трава за вітром гомінким”, “Ластівка звила гніздечко”, “Музики ватрою...”, “Сьогодні на сході сонця...”, “Пень корінням плай обняв”, “Віконця плачуть, сняться візерунки...”, “Де потоки, блукає осінь...” та ін. Читаючи їх, спостерігаємо, як у творчому процесі настає момент граничної конкретизації фантазмів, відбувається персоніфікація образів в уяві письменника, як вони набувають рис живої істоти, стають чіткими, лапідарними, яскравими:

Пень корінням плай обняв,
Шишка припала до тріщини,

Надію посіяла...

Або: “світанок бризне поглядом гарячим”, “квапився вітер в бабине літо”, “ластів’ята тчуть весну в стрісі моєї хатини”, “біжить трава за вітром гомінким, розбіглися розхристані тумани”, “за вітром зломила росину розтоптана квітка”, — ці та інші тропи, створені автором, допомагають добитися художньої виразності, надають текстам яскравого емоційного забарвлення, формують індивідуальний стиль Миколи Близнюка. Слід нагадати, що більшість поезій М. Близнюка не має назв, а відома за першим рядком. Це ще раз підкреслює настроєвість і ліризм як основну рису його поетичного письма.

Іван Парипа.

Із циклу “Косівські задвірки. Дерева і люди”.

ЛІТПРОЦЕС В ЕПОХУ ПЕРЕМІН

Відгук на книгу “Українська література кінця XX - початку XXI століття”, - К.: Школа, - серія “Шкільна хрестоматія”, - 2006.

З точки зору стародавніх китайців жити в добу перемін – найтяжче з усього, що може спіткати людину. А водночас і найцікавіше, якщо поглянути на це з точки зору традиційної для нас європейської культури. Так чи інакше, обидві тези однаковою мірою стосуються не лише самої людини, але і її творчості – єдиного, що людина справді залишає після себе на землі. Творчість перехідних періодів, епох перемін завжди особлива, вона ніби вбирає в себе тривожну енергетику зламу, метається в надривному пошуку нових цінностей, доки наново не віднайде їх серед цінностей вічних.

Межа XX і XXI століть для української культури якраз і є такою добою перемін. Омріяне здобуття державної незалежності супроводжувалося кількома феєричними спалахами народної енергії й національного креативу, проте спричинилося під цю пору не до розквіту, а радше до занепаду вітчизняних культурних інституцій, а здобуття свободи слова в постколоніальній країні нерідко сприймалося як вседозволеність, а отже, нівеляція слова. Це справило шоківий вплив на вітчизняну літературу, з якої за одну мить зникли цілі покоління письменників, адептів старанно насаджуваного доти так званого “соціалістичного реалізму”. Спілка письменників втратила монополію на літературний процес: утворювались різноманітні непідконтрольні їй літературні угруповання, об’єднання, асоціації, “тусівки” неформального характеру, а відтак і Асоціація українських письменників – перша (але в перспективі, вочевидь, далеко не остання) формальна спроба об’єднати літераторів не за

банальною приналежністю до цеху, а за мистецьким світоглядом. Із поширенням інтернету почали з'являтися різноманітні мережеві літоб'єднання. Все це спричинилося до суттєвого, буквально революційного розширення жанрово-стилістичної палітри українського письменства, однак дезорієнтувало читача. До того ж, руйнація старої радянської системи книгорозповсюдження наклалася на злочинну бездіяльність державних інституцій щодо формування вітчизняного інтелектуального ринку, в результаті чого державна незалежність України досі супроводжується культурною окупацією. Відтак український читач має мінімальні можливості бути обізнаним бодай із найцікавішими явищами рідного літературного процесу.

Це, власне кажучи, і є ті реалії, з яких постала ця книжка. Її завдання-мінімум – бодай у найзагальніших рисах ознайомити якомога ширше коло молодих читачів із найяскравішими зразками творчості найбільш знакових сучасних письменників. Проте найбільш знакових не стільки з точки зору упорядника, як з погляду укладачів навчальної програми загальноосвітньої школи.

Однак тут слід мати на увазі, що мова йде про пласт живої, не “канонізованої”, нуртуючої літератури. Літератури, котра ще твориться, ще не усталилися в критичній думці та читацькій уяві її головні персонажі, її вершинні здобутки й найдошкульніші втрати. Літератури, котру кожен читач, не кажучи вже про критика, схильний потрактовувати по-своєму, нерідко в корені інакше, ніж це роблять інші читачі й критики. Така неминуха логіка літературного процесу – ледь не щоденно змінюваної ситуації нуртування текстів та ідей, еволюції поглядів і тенденцій, постання й відмирання угруповань, часописів, імен, творчих принципів, зміни

художньої актуальності й літературної “моди”. З часом літературний процес стає історією літератури, і тоді здалік, із відстані нового художнього досвіду, чимало з того, що нам здається першорядним і важливим або, навпаки, неістотним, може – чи навіть повинно – сприйнятися дещо інакше. Але література останнього десятиліття (у шкільній програмі її названо “молодою”, що загалом доволі кумедно) поки що, закономірно, так не сприймається. Її головнішим творцям та інтерпретаторам нині виповнюється здебільшого 30 – 45 років, вони, зазвичай, повні сил і творчого потенціалу, в більшості з них найкращі твори, як би банально це не звучало, ще попереду, – тож укласти з цього матеріалу хрестоматії вельми ризиковано, бо хрестоматійним глянцем ці імена й тексти жодним чином не позначені.

Отож, дозволю собі ще раз наголосити: завданням цієї книжки аж ніяк не є перетворення присутніх тут авторів і текстів у “хрестоматійні”, а лише “орієнтація на місцевості” – дати змогу юному читачеві самому розібратися в непростих сучасних літературних реаліях, запропонувати йому до рук своєрідний “компас-путівник”, послуговуючись яким, він зміг би обрати собі напрям, школу чи тенденцію до душі й відстежувати її подальший поступ чи занепад уже не за хрестоматіями, а за книжками самих письменників.

І на цьому шляху вас, юні друзі, чекає ціла низка справжніх відкриттів – оскільки українська література сьогодні надзвичайно різноманітна, багатопланова, сучасна в сенсі реакції на світові мистецькі тенденції. Найперше – і саме для школярів це дуже важливо – вона позбулася цілої низки комплексів, через які вивчення цілих періодів українського письменства в школі нерідко виглядало справою доволі таки занудною. Зокрема, йдеться про комплект

“хуторянськості”, “сільськодухості” з одвічними образами затурканого й злиденного “революційного селянства” і його “соціальної ролі”. Це не означає, що сучасні письменники перестали писати “про село”, навпаки – це означає, що нині література відмовилася обмежувати себе ідеологічними схемами, а оповідає про саму людину, добираючи інтелектуальний, міфологічний чи якийсь інший контекст не в залежності від її місця проживання, а співвідносно з її духовними чи морально-етичними пошуками.

Ясна річ, з’явилися й деякі нові комплекси, зокрема зацикленість частини письменників-постмодерністів на мовному й ситуаційному епатажі, зображені не завжди прийнятних “для пристойного товариства” сцен, не завжди прийнятними словами. Таких текстів не вдалося уникнути навіть традиційно вихолощеним шкільній програмі – тож мусимо ставитися до цього як до “хвороби росту” або ж спроби адекватно відображати не таку вже й адекватну реальність “епохи перемін”.

Так чи інакше, ми маємо напрочуд цікаву літературу, якій конче потрібен такий же цікавий сучасний інтелектуальний читач. Нам з вами, любі друзі, є над чим подумати й про що поспілкуватися. Отож, почнемо...

ХВОРОБА РОСТУ АБО ВТІКАННЯ ВІД СЕБЕ

Говорити про “молодих”, особливо коли це стосується як справ мистецьких, так і самих митців, завжди не те, що ризиковано, а й іноді необачно. Буває так, що словом можна понівечити творчу натуру поета чи прозаїка-початківця. Буває й інше, що й через ...надцять років дякуєш собі за незреалізованого ще одного графомана в літературі, класифікаційну формулу якого свого часу, ще на початку ХХ століття запропонував датський математик Херемус Юнгварт і досить широко практикував американський журналіст та літературний критик Лінкольн Десс, яка в своїй інваріантності зводиться до простої формули якості тексту $W=2n/S$, де W – умовна якість тексту, що обраховується у довільних одиницях виміру, n – кількість застосованих у творі модифікацій нарації, S – процентне відношення кількості діалогів (в поезії – тропи та їхні варіації) до загального обсягу тексту. Проте, як би там не було, якщо в людини є внутрішня сила творчості, чи як серед простолюду часто говорять: “Дано від Бога”, то аби там світ валився, вона однаково проросте назовні і вибухне в багато разів сильніше, аніж би весь час була стимульована суспільством. Так що іноді дискримінація в творчості має свої переваги і виправдання.

Аналогічно, в кожній талановитій особистості своя “хвороба росту” (не плутати з однойменною назвою зібрано-вибраного Р. Скиби), протікає нерівномірно, тим паче приховано, себто підсвідомо, а тому неможливо в даному разі виокремити характерні риси чи встановити діагноз і перехід до процесу одужання. Та й чи потрібно, адже творення якоїсь “штуки” – це ходіння по межі між психікарнею та буденністю. Крок вправо чи крок вліво - і незчуєшся, що належиш не до тієї касти, в якій було так комфортно. Так само й підсвідомо

виринають певні образи, що потім компілюються в мистецькі твори. Інша річ – сам процес компіляції, де багато чого залежить від вміння автора шукати все нові і нові підходи формального чи змістовного вираження власної світоглядної думки в творі. Значущим в цьому випадку є знання не тільки творів мистецької світової класики, а й, почасти, своєї рідної мови чи вже такого елементарного вміння, як законів версифікації, які, в першу чергу, вказують на те, що робити не слід, римуючи рядки, а все інше залишають на розсуд самого митця.

Ситуація, яку ми маємо на сьогодні, чи не найбільш, як колись, бажає кращого. І справа ось в чому – міленіум, якого так боялися (будь-то збої в комп'ютерній мережі чи очікування апокаліпси) відкалатав вже 5 разів по 12 курантових, 90-тики, чи ті, хто залишився і твороплідно утвердився в сучлітпроцесі, поволі переходять в статус класиків, 80-ники – в статус реліктів, принагідно отримуючи найвищу нагороду, спродуковану державою, а нових вражаючих силуетів на мистецькому тлі міленіумців (ба, навіть самого тла) годі й шукати. Щоправда є жменя прізвищ, розпорошених Україною, потуги яких можуть радше утвердити всі ті канони і варі(вар')яції старших себе за віком, аніж створити щось нове як щодо форми, так і щодо змісту мистецького тексту, не кажучи вже й про те, що ці потуги, якщо не знаходяться під сильним впливом “червонофірівців” чи “бубабістів”, то є їхніми примітивними варіантами. І проблема тут не тільки в якості тексту, про який йшлося вище, і навіть не про творчу сублімацію, а швидше як у відсутності гострозубої конкуренції серед самих початківців, так і гостропилої критики серед критиків, які здебільшого вже починають гонитву не за якісними текстами безвідносно до автури, а за постатями, яким за великим рахунком ця критика, як в одному вірші Анжея Бурси.

То ж і перший десяток літ третього тисячоліття, що невдовзі переміряє свою половину, призвів до того, що

похвалитись нічим. Приміром років з десять тому більшість літературних гуртів, що ознаменувують сьогоденний важкий арсенал в українській поезії чи прозі групоно, світоглядно, напрямково чи мистецько-позиційно, був вже давно сформований. Та й антологічний бум припадав саме на цей час, якщо не брати до уваги ще значно ранішу спробу Івана Андрусяка репрезентувати на сторінках “Перевалу” твори не одної постаті (Ю. Бедрика, А. Охрімовича, Р. Скиби...). На сьогодні ж маємо поки що одну вагому спробу в цьому контексті. Мова, звісно, йде про “Десять українських поетів”, спродюковану в Харкові та із передмовою С. Жадана.

Подібна ситуація виглядає і з літературними конкурсами, де молоді митці мають змогу показати всі свої творчі надбання, та преміями, лауреатство яких тішить честолюбство і гріє кишеню (перше, однак, головніше) і, в підсумку, вказує на потужність їхнього талану загалом і збірки зокрема, звісно в порівняльно-критичному зрізі щодо інших учасників на певний відрізок часу. Кількість конкурсів традиційно залишається незмінною за винятками місцевих чи обласних, премій – також. До вже аж занадто традиційних можна віднести Міжнародний конкурс молодих літераторів “Гранослов”. Цей статус невдовзі обійме і конкурс видавництва “Смолоскип” і “Коронація слова”, що в Києві, та львівський “Привітання життя”. Що ж до літературно-мистецьких премій, то не буду їх повністю називати, зазначу тільки прізвища відомих українських класиків, чиї імена вони носять на Станіславщині: Стефаника і Мельничука, Франка і Павлика...

Дещо подібна ситуація є з мистецькими семінарами та фестивалями. Першими займаються такі вже відомі структури, як НСПУ (семінар творчої молоді, що відбувається в основному в Коктебелі) та її синтез з видавництвами (хоча б зі “Смолоскипом”, що весною відбувається в Ірпені) та ін. Що ж до фестивалів, то з переїздом Романа Скиби зі Львова до Києва

аналогічно і львівський фестиваль “ЛПР” трансформувався спочатку в “ПоІрпіння”, пізніше в “Культреванш” (триває одразу після закінчення “смолоскипівського” семінару). Інший фестиваль “Молоде вино”, - свого часу zorganizований детективістом Андрієм Кокотюхою та політологом Максимом Розумним, грає пізньою осінню в київському “Будинку вчителя”. Лауреатам першого, одного окрім почестей, допомагають видати збірку під загальною серією “Зоря Аркада”, іншого, – окрім вже традиційних жаб, вміщують їхні добірки до збірника різних літературних штук “Колекція”.

Здавалось би, при такій аж оптимальній родючості в наш час молодими талантами мало би рясніти, як грибами (самі знаєте де і після чого). Однак не так вже й стається. Молоді творчі сили все більше входять в підпілля, а ті, хто іноді і зринає, то не те, що не тішить своїм інтелектуально-графічним творінням, а виявляється значно гіршим за $W=2n/S$. Це також стосується і лавреатів молодіжних конкурсів, бо їхня домінанта, мабуть, в першу чергу, констатується таким здешевленим сленговим слівцем як “понт”, знайомствами серед журі та згрібанням до купи всього свого писабельного надбання під окремою (теж епатажною) назвою, як правило, загального штибу на окремий шмат часу. Про вагу слова, особливо в поезії, ніхто з молодих й гадки не хоче мати. Можливо, так воно й було, можливо, так воно й буде, можливо, й відсіється з часом не один добрий десяток так званих лавреатів і залишаться справжні родючі зерна. Та чи прийме час ту родючість і чи дійсно то буде не лише сублімація на бульбашку? Свого часу такі схеми неодноразово пропрацьовувалися, - згадати хоча б “Молоде вино”, “Тексти”, до певної міри “Іменник”, але вони дали не одного митця, тексти яких сьогодні (sic!!!) за своїм лексико-образним наповненням мають вже не одного епігона. Надіюсь, згадування в цьому контексті прізвищ Андрусяка, Солов’я, Жадана, Кокотюхи, Пантюка та багатьох інших є

більше, ніж згадуванням. Цікава, однак, впливає з цього закономірність – ареал послідовників обмежується в основному обласними (територіальними) масштабами, а не ідеологічними чи світоглядними, як, приміром, було на початку минулого століття (хоча б дискурс Франка і Павлика).

Однією із таких підпільних зон, яка дозволяє реанімувати всю нашу сучасну літературу є, без сумніву, інтернет чи, фактично, той невеличкий куток його простору, на якому дозволяється мешкати чи не кожному, який здатен працювати хоча б в елементарній програмі з розширенням NTLM. І суть тут полягає ось в чому. “Мешкаючи” на окремому сайті, не тільки візуально, текстово, а й віртуально, кожен член такої собі мистецької молодшої гільдії має можливість за відсутності цензури, як такої в прямому розумінні цього слова, розмістити на своїй кількості web-сторінок силу-силенну різної всячини. Прискіпливий читач, причому не “чайник”, зможе одразу заперечити, мовляв: “А як щодо лінок чи елементарних відгуків?”. Їхня присутність є своєрідним методом спілкування, а не аналізу творів між собою подібними і всіма тими (необов’язково літ. критиками), хто випадково одного разу натрапив на дану сторінку і зацікавився хоча б фотосвітлинами, вміщеними на сайті. Позитивна сторона цих лінок полягає в тому, що створює, насамперед для митця – автора сторінки, певну ілюзію єдності його з соціумом і є спробою синтезувати зовсім протилежні речі – власну творчість (метод написання, що є справою усамітненою) та наслідки реклаमाції свого творчого еґо. Наслідки першої, так і щойно згадуваної позиції, насамперед, важливі для самого митця і є стимулятором для подальшого нагромадження і акумулювання творчої енергії, натомість і написання нових текстів.

Не хочу брати на себе таку невдячну і майже невиконану справу - перелічувати всі молоді літературні гурти чи збіговиська, члени яких свої неординарні таланти втілюють у

моніторні зображення з такими форматними фасульками як, txt, word, jpg і т. д., що в результаті утворює HTML. Обмежуся лише деякими, але постійно діючими і тішитиму себе думкою про те, що дехто із їхніх членів в майбутньому може стати тими, якими років з 10-15 тому була не одна постать зі “Псів Святого Юра”. Теза, може, й спірна, але така вже бажана та леліана. Тож:

Харківський пляц:

1) літгурт “Zacharpolis MM”. Учасники: Тетяна Дерюга, Сашко Ушкалов, Ярослава Івченко, Данило Махно, Катерина Борисенко та ін. Має власне “Сьоме око” (не то газета, не то бойовий листок) та антологію чотирьох авторів самвидавського штибу “Студентський квиток”. У жовтні 2001 року zorganizували власний мистецький поетично-музичний фестиваль “Без цукру”;

2) літконгломерат “Весло Слова”. Учасники: Роман Трифонов, Олег Коцарев, Валерія Осипова, Ганна Яновська та ін. Видає свої поетичні антології “Весло Слова”.

Обидві, літтусівки були утворені традиційно для української літератури кінця XX - початку XXI століття, себто при вищих навчальних закладах. Частина їхніх членів на сьогодні вже мають свої книжки-“метелики”, але це ще остаточно не говорить про їхній вагомий внесок в розвій сучасної української літератури.

Житомирський пляц:

1) ЖОМТО Мистецька гільдія “Неабищо”, започаткована восени 2000 року як альтернатива шароварництву й гнітючому традиціоналізму старших колег. Кістяк організації: Олег Левченко, Роман Здорик, Олена Дудченко, Вероніка Кавун, Ірена Радзивіл, Галина Малин, Богдан Горобчук та ін. Сформована поекзильно, себто певні члени відповідають за міні-представництва чи не в кожних літературних максицентрах України. Серед найбільш помічених - колективні збірки “Першість” (2001), “Неабищо” (2002), “Останній зошит

постфутуризму” (2003), “Неабищо the best” (2004)...
Докладніше на <http://www.gavlyuk.iatp.org.ua>;

2) ЖММГО “Оксія” зародилась наприкінці літа 2001 року. Учасники: Костянтин Куліков, Ірина Завальнюк, Юлія Стахівська, Катерина Радущинська, Катерина Ускова, Олексій Хабаров, Наталя Лаптик, Ірина Стоцька, Сергій Дишльовий, Віталій Когут, Світлана Тесленко тощо. Організація спричинилася до виходу 4 персональних книжок, альманаху “Оксія, #1, Меса на двох” (2005). Аналогічно стосовно “Неабищо” “Оксія” має теж свої екзилі.

Запорізький пляц:

окрім традиційного спілчанського збіговиська, там іще існує так званий “Клуб “99”, який має власний сайт www.zsu.zp.ua/99/, з їхніми потугами у світ з’явилося кілька чисел альманаху із промовистою назвою “Сходи”.

Кам’янець-Подільський пляц:

УбитиСало (2 особи) ;

Київський пляц:

літтусівка (А.Захарченко, Г. Ткачук, С.Богдан.... до 30 членів).

Є ще купа організацій у Львові, Тернополі, Ніжині, Станіславі, фактично чи не в кожній області України. Багато з них мають власні інтернет-ресурси, деякі - навіть власні видавництва, себто, - самвидавчі.

“ - Не така вже й погана картина, - сказав би один мій друзяка і по павзі, опісля кільця диму, додавив, - а толку то?...
- Жахіття?!? - відповів би я...”

.....
І, насамкінець, - конкурси, яко і фестивалі, тривають, вечірки, яко і творчі вечори, організовуються, премії, в тому числі і “по благу”, роздаються, класики, яко і початківці, яко і графомани (безвідносно до віку) все творять-творять- творять і, як колись казав Дід Панас: “Отака то .., малята!” .

Людмила Малкович

“ТАНЕЦЬ САМОТНОСТІ”

□ □□

по снігу, що порипує,
ніби, двері відчиняєш
у старій хаті,
де все пахне пусткою,
і самотність танцює
з маленьким чортиком —
я йду у світ
шукати чистої стіни,
щоби всіма кольорами
вимальовувати дідові пісні.

□ □□

твої губи, ніби листя
молодого лісу,
при поцілунку
свіжі і пахнуть весною,

вони,
як дитина,
що захлинається
від плачу.

□ □□

я сиділа на березі
говіркої ріки.

Ловила в ній
свої зорі
І не помітила,
як стала рікою.

□ □□

... і зелене
сонце на полудні,
цілунку смак
не розбереш –
колише
вітер
стомлені
долоні,
а ти
вже йдеш...

□ □□

пісні парубків
глухі і безголосі
лякають ніч...
опівночі приходить дідько,
стає тим співом,
думає, як легко
стати безголосим –
та співом тим
не зможе налякати півня –
і сам змовкає...

□ □□

різдвяна ніч

орішкові Тарасикові

солодка і пахуча
у вікна стукає
дзвінкою колядою...
два хлопчики
маленькі, як трава,
своїми голосами
розбивають шибку –
для діда і для бабці
в коляді принесли
звістку про народження

Христа.

□ □□

Не забуду тебе ніколи,
твої очі металево-зелені
залишаться зі мною.

І ти на колінах,
і спокуслива мова твоя,
як у біблійського змія, -
буде моя.

Віра.
Я вірю в смерть,
у духа,
і у себе...
смерть – забере,
дух – понесе,
а я залишуся
для себе,
ось і все.

□ □□

Не вмію радіти
навіть тоді,
коли мене хтось
кохає...
я вмію слухати
смуток,
коли
приходить до мене

□ □□

Хтось порізав тіло ніжне восени,
а дощі, як ті вовки, падали.
Хтось порізав тіло ніжне взимі,
а сніги рану припорошували.
Хтось порізав тіло ніжне навесні –
трави густо, густо зацвіли.
Хтось порізав тіло ніжне,
а рубці калинові залишилися.

□ □□

Івана Купала
нам залишили ніч
без папороті цвіту,
без жодного вікна,
без плачу і благань.
Пливла ріка,
забута цілим світом.
Заплакала ріка

без жодного вікна.

□ □□

коли яблуні,
як павуки,
розпускають
свої віти
по всій землі,
а плоди падають
нам до ніг,
і кожен з них
нагадує маленьку
солодку планету,
то о цій пізній порі
відцвітають останні
чорнобривці,
і земля стає
чорно-сумною

□ □□

Засумую сумом тужним,
зроблю свічку зі снігу
і піду в поле,
де все травою заросло,
і буду молитися до серця свого...

А серце моє
із панею Самотністю
під руку ходить
і забуло про мене.

□ □□

Хтось гречно цілує нам руку,
прицмокує, ніби солодке вино,
надпиває,
шепоче у вухо:
“О Панно моя, не плач...”
А потім немає ні звуку,
ні гречного поцілунку,
лиш Панни
плач.

□ □□

Моїй зірці
дуже самотньо,
їй хотілося
давно впасти,

я молитву
їй посилаю.

□ □□

Цей вечір,
як клавіші старого фортеп'яно,
ховається під чорну накривку,
й колише ніжку,
і пише пісню,
і вимальовує на шклі
фартух Меланки.

Облизує промерзлі

стовбури ясенів,
кашляє в обличчя ночі
і, стомлений, сідає у потоці,
і заплющує очі.

□ □□

зникну,
загублюся,
пропаду,
тільки голос
візьму
і запалю,
і гритиму
себе

я помру,
як помирає
лист осені
пізно
і
тихо

□ □□

Так художники доторкаються
пензлями своїх полотен,
як ми доторкаємося словом
самих себе.

Так ніж доторкається хліба святого,
як словом торкаємо товаришів своїх.

Так повінь підмиває береги,
як підмиваєм береги ворожі.

Так квіти зацвітають восени,
як вицвітають очі.

□ □□

прилітає з поля веселість,
обдерте лахміття
зшиває піснями,
які заховала
в ягоди червоної калини
і співає із ними,
а я в чистім полі
на березу сіла
веселосте моя,
де ж ти ся поділа

Богдан Романишин

ІЗ ЗБІРКИ “КАЛИНОВИЙ ВАКХ”

□ □□

Місяць

на хресті

вікна –

зелень

ночі

на розі

проснулась зоря –

долю пророчить.

□ □□

солений простір

вітру ячання

на хвилі осені –

імла прощається

на лінії Сонця

ліричне вітрило

начебто долю

свою загубило.

□ □□

потріскані хмари –

серпень на плесі віконця

в прозорінні і чварах

слова живого сонця –

сонця болю

надії, прокльону, втрат –
на ребрі перепечених грат
червоного строю.

□ □□

фея бабиного літа
ачей димиш?
губи – золото вітру
ще шепочуть псалми
чар доспілих оман
із неба у Косів.

.....

прекрасна, п'янка і духмяна
вальсує осінь.

□ □□

Прийшли дощі
в громах палають свічі
лечу краплиною з вітрами невпопад
та коли блисне мить
переступити вічність
лиш на секунду
перетворююся в град

.....

ГРАД

□ □□

зуби дахів
щербатим пливуть силуетом
і важелем тиші
забиту колишуть імлу

дивні химери
дахами страхають поетів,
нашептівших вростань
як час радянського сну
воля химер... -
шестірки, вісьмірки, рейтузи
із “ментовським” лампасом
щербатих імлистих голів
наче постріл завмер
на окрилених скронях музи
за реальністю снів
ірреальність химер

□ □□

я чую шум ріки
на тамі нерву
з недоброї руки
помисли терпнуть

з неспілого вина
гірко та сумно
і хвилі сивина
котить безумно

десь за рікою птах
в застінках долі
закутий у вітрах
тужить в неволі
я чую крил биття
на тамі нерву....
ні смерті ні життя

помисли терпнуть

□ □□

ознаки руїн
під серцем мов рани зіяють
і волають з вогнів
древньогалицьких верст
княжі очі зовуть
коли ворон зіниці збирає
коли плаче калина
і всміхається хрест
коли дика стріла
закривавила бік круговерті
і на злоті димів
зріє чорна іскра
княжі очі зовуть
в очі дивлячись смерті
із останніх надій
із молитви Дністра
із молитви очей
до спасіння до неба до Бога
із бездоння і тьми
до надії, надії, надії
княжі очі зовуть
і над сивим Дністром
встало місто Марії
.....
княжі очі...

□ □□

важким знедоленим єством
снують прокляття попелищем

тужливим горном вітер свище
зове в ясир чужим хрестом
і змовкла ліра на устах
чолом блукають сірі хмари
крильми ударив чорний птах
ув серце вирвавши стожарами
і стихла в громі вишина
торує ворон смерть в дорогу
чужим хрестом чужа вина
чужому кланяється богу

ще мить і кованим крилом
зірве зорю над попелищем
над попелищем вітер свище
і зве в ясир чужим хрестом

□ □□

палає ніч
незгоєним
трунком
очей
малинова
зоря
вітер
розцвів
на росі поцілунків
покровою
безліч
орант
томного
місяця
пристрасті

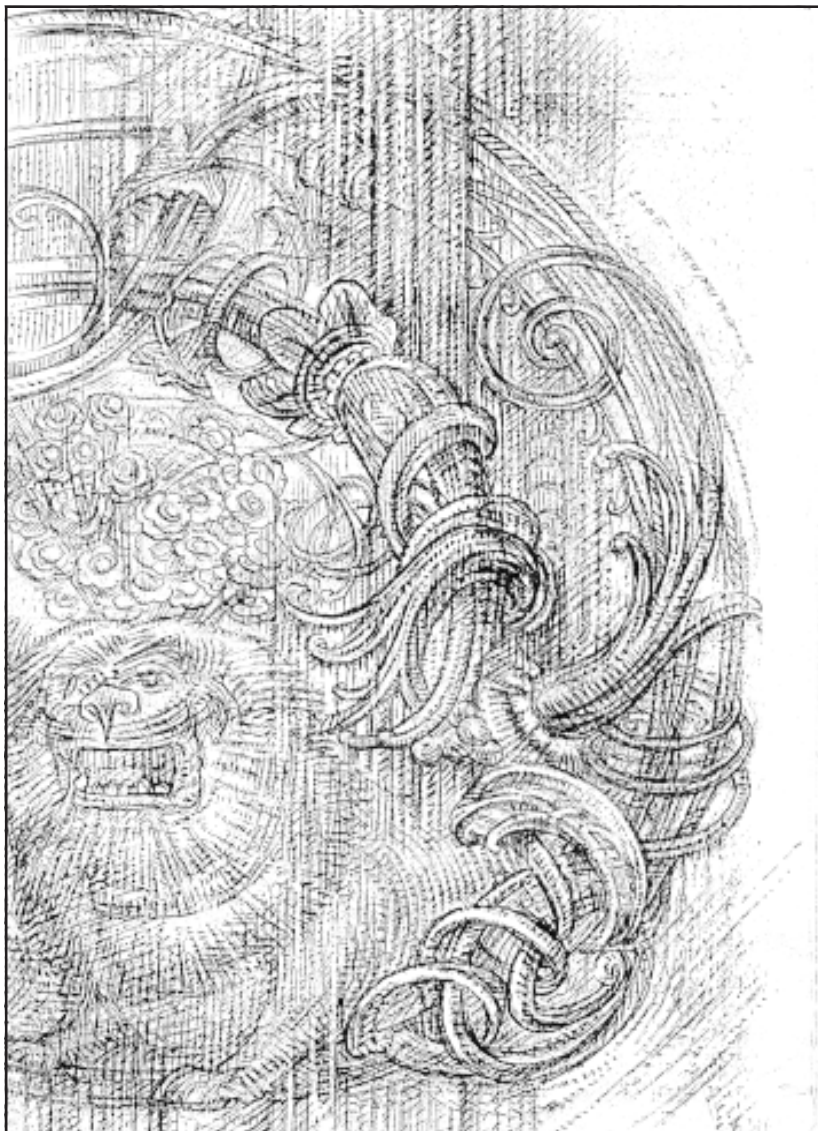
чари
блукають
на
білих
плечах
вкраїнку
красуню
із витвору аріїв
обожнив
калиновий
Вакх.

□ □□

- Мова обличчя
кам'яної душі трояндо?
- Очі у променях ямбів
безмовного протиріччя...
- Твій погляд безумний
любов, а чи зрада довічна?
- Губи, мов струни,
збентежили
статичку вітру.

□ □□

За небом осяяне небо
за горбом.
А горб великий, як зваба
чи трон.
Великий, як заздрість
химери,
як синь...
Суне осінньою хмарою
довга тінь.

Іван Парипа.
Із циклу “Лиси на шибі”

“БЛУКАННЯ ДУХУ”

□ □□

Таврує вічність дух,
П'яніє слово, заковане в броню культури
І, не пробивши масками ревливих слуг,
В устах пророка запеклися сури.

□ □□

Тужливо плаче дощ на тлі кімнатних снів.
Божественна комедія оторопіла на устах трембіти.
Склянка горілки викличе натхнення із скептичних слів,
І крик афіш обсипле штучними зірками одяг неофітів.

□ □□

Стрічає ніч у першій поцілунку перший гріх.
І злине ангел, ставлячи тавро печалі,
Вкладаючи в смарагдові уста блюзнірський сміх,
Спіймає характерник з нетрів у калиновій
сопілці пасторалі.

□ □□

Кокетлива хода невінчаних повій
Незайманими ягодицями малює демонічне соло,
У сповіді трагічних журавлів
Під наглядом богемних фурій відшліфуєш
флегматичне слово.

□ □□

У лоні лотоса зразки печерних форм,

Чорти з пекельних казанів злизали крихти манни.
Думки, протатуйовані ментальним зоряним пером,
Й на кам'яних вустах поганських ідолів застиглий крик:
“Осанна”

□ □□

В поганських душах заірже троянський кінь
І мимоволі пригадаєш сни із місячних коралів
В обличчя вдарить сонця божевільний дзвін
Й помазаник опальних муз напише непристойні вірші
на нових скрижалях.

□ □□

Листками папороті вкрите лоно затаврованих дівчат,
Закляклі сни із летаргійного буття тікають в
віртуальний простір.
Дощ розмалює зорями духовний чад,
Й за хвіст комети зловиться несамовитий Каліостро.

□ □□

Немов вовки, завиють дзвони,
І прийме поцілунки розмальована труна.
Фривольним жестом до чудотворної ікони
Монах здійснить язичеську молитву крадькома.

□ □□

Накриюсь зорями з Абсурдних віршів
В піснях Бояна відшукаю Білий вальс химер
Де зустрічає хлібом-сіллю Вішну
Метафізична(у) тінь Платонових Печер.

□ □□

Воскреслий еретичний дух озвався давнім дзвоном

кобзаревих дум
Проте вловити дійсність простими словами поету
не дадуть бентежні Диви Ночі
І нагота жінок породжує в колисці архаїчний сум,
Якому залишилось із злістю плюнути Безодні в очі.

□ □□

Кімнатні журавлі підперли сонне небо,
У переляканім мотиві зблідли переспілі зорі.
Воскову свічку в жертву музам ставить творче кредо,
Що прагне віднайти печать гріхопадіння
у банальності земних історій.

□ □□

Вантаж минулого відпочиває блиском похоронних плит,
Й бич часу підганяє люто гени смерті.
Поверненням вогню з позаземних орбіт
Досхочу поласують привиди в шовкових снах німої
круговерті.

□ □□

У снах прокинуться дракони пекла,
Впаде обвуглена зоря і тріснуть дзвони.
Вінок для муз сплете з вогню химерна секта,
Дар перевтілення в лукавих масках Аполлона.

□ □□

Спокусить вітер тишу флейтою Орфея,
І повинню осінніх сліз в обіймах смутку захворіє слово.
А ангел-хоронитель відшукає панацею,
Що майоріє бутафорським знаком на вітках тернових.

□ □□

За А. Камю

Вербують зорі смерті гомеричних неофітів,
Рояться у безодні тіні марень і видінь.
Сини божественного гніву у безглуздому мовчанні світу,
Й слова спокути намалюють трафаретний біль.

□ □□

Книжковий світ, загублений у хаосі буття,
Глузлива сповідь страху з перспективи смерті,
Метафізичний секс поза словами в ритмах каяття,
Духовна авантюра в малинових загравах милосердя.

□ □□

За Ж.-П. Сартром

Комети марні сльози зоряних видінь,
І через тріщини Ніщо проб'ється вперто ностальгія
раю,
В тотальній порожнечі люди загубили свою тінь,
Й даремні пристрасті піднялись з пекла полином розмаю.

□ □□

Голос труби вгамує екстатичну млість,
Володарка буття заплаче за межею тиші;
Уривки таємниць сховають благу вість,
Й застугонить шалено пульс померлого обличчя.

□ □□

Вирує в жилах молоде вино,
І музика облич в образотворчій глині
У вирі суєти фантазмагоричним сном

Воскові манекени тягнуть хрест на погорілій спині.

□ □□

Війна у місті полонених душ,
Життя хитається на скрижалях скорботи,
Наллю вина, прийму холодний душ,
Всю ніч блукатиму у пошуках роботи.

□ □□

Мандрівник із зоряних доріг,
Веселий зайда кинутих світів
Залишив юним отчий оберіг
В шуканні заборонених плодів.

□ □□

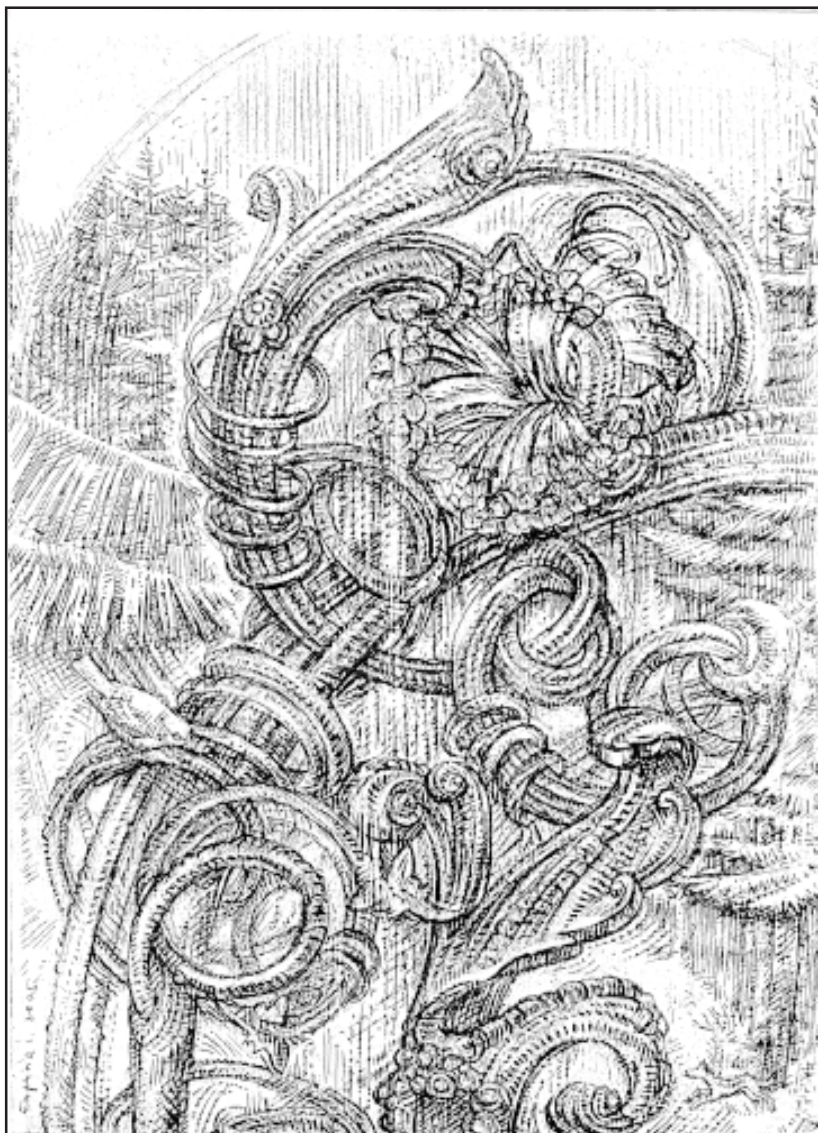
Освячую любов, сповідаю красу,
А десь монах іде Дорогою в Нікуди,
Жіночим тілом серед ночі поласуй,
Щоб не помітити богині твого блуду.

□ □□

У вихорі змагань всі діалекти духу,
На тризнах душ – діонісійський галас,
Криваве небо падаючих зір благословить розлуку,
Поклони плоті віддає предвічний фалос.

□ □□

На струнах кобзи засумує вічність,
В обдертій церкві ангел згорне небо,
Й через руїни духу романтичні
Прокладе ностальгія шлях до тебе.

Іван Парипа.
Із циклу “Лиси на шибі”

ДОЩ

*Коли байдики в напівсмерканні життя вже не байдики,
Коли жінка, що поруч в ліжку вже не жадана,
Коли книга не віщує світів навіть в on-line, -
Залишається – “... Ой сіді-ріді-дана...”.*

0-І

тобі на цей хребет уже не йти
і ця гора уже не гріє мрію
тамтешнім папарацям поміж тим
розкажеш про життя в яке увірував
і тихо попливеш по другий бік
і німо відблиск кинеш недоречний
заземлення віршів старий архистратиг
поміж світами померевив
закрійно поросли чужі сліди
статичний ритм столично вжитих речень
тобі на цей хребет уже не йти
сталевих рим збирач першовідречень
а як приміром байдики в пітьмі
чи бісики в очах отих що з перцем
насупиш брови нагадаєш дім
і того пса що десь під плотом бреше
і зажадаєш сну та так аби надміру
щоб в око і не вцілити... абищо...
наситиш душу нагодуєш звіра
того що власну тінь колише
а було ж... пробивалось світло
промінням вабило чи пестило обличчя
тобі на цей хребет уже не йти
... десь за плечима... ТИША

I

на сему світі як під світом як збоку і то не солодко аби краплю роси вмити і то за пазуху аби мокро бо на тому не буде або не дадуть а люди казали що за молодості-млості над цим світом ходили коси стригти а в кого найдовша була то з неї вінки ткали і обабіч обручів та на воду а коли й'кого не ставало то закладали душу за потилицю і жінки витинали волоса зі слів ще не кроплених бо так було бо на дереві посеред обручів мати вмивала ще до сходу зірок але між сонцем та місяцем кожному за пазуху клала по слову а кому й по два а як не ставало та складала обручі і сік витискала та все в потік то правий то лівий але вірно і на згадку відкладала аби коромислом носити лиш би моглося

на сему світі як над світом тільки трішки краще хоча й непомітно та батько знав ціну понівеченому тому завжди приборіхував але волосся в нього було найдовшим чи від цього чи від того що батьком був а коли траплявся йкийсь трафунок то кликали й'го на раду гриби збирати та коси гострити ото радів аж втомлювався а коли сідали витягував йкесь слово й роздивлювався а потому казав що в ньому видів а коли нічого не міг вздріти то все одно казав але трохи інакше не так як на сему світі

на сему світі... **Я... ВТОМИВСЯ** думки розказувати шпурети їх до землі та все горохом стану зависоко люди скаржаться занизько теж скаржаться а думку так легко не виссеш волос ж тонкий диви й увірветься а мати все кладе по слові а батько все приборіхує а я???

I-II

в ніч на Івана Купала
роси топтала
плакали трави сліпі
проклинали
що їм уві сні
хтось сні розглядає

в ніч на Івана Купала
свічку купала
вогник блудив по воді
виблискував
мав на те право чи ні
та плив собі

в ніч на Івана Купала
папороть рвала
а вогник дорогу шукав
аж до раю
вмирає
на вістрі цих правд
шалена мрія остання
в ніч на Івана Купала

і відходили зорі
вітаючись з ранком
розсипали сліди
передостанні
що не спізнали
ніч на Купала

і залишившись сама
волоси навхрест вузли на здогад
думки в майбутнє світи в при-сутність
та на воді в словах
свіча догорала
в ніч на Купала

II-I

на вістрі цих правд зникає туга характерництва втома
і світ і вода і між ними лиш спомин на паперті та наказали
матір'ю сего дому а чи бути квітці чи плоду а чи по слову

молодому то вже як буде а чи по сходу чи заходу то вже яку течію вбирати мала-м три вузлики четвертий просився скороминуші чотири волоси навхрест клала та ні дня ні пекла лиш краплі а кілька цього дощу та на голову а скільки ще буде бо бути кропленим не те що бути та чи буде?..

а нені як нені аби від хати відправити і то вже легше бо хата маленька як світ стелиться собі пластами кроєними за межі світу пасма пускає вкорінюється і знову до серця сили черпати в світ приречений а недавнічко прашурка віщувати приходила блудила між силами та так нічого і не знайшла а неня казали що то знак аби від хати відправити і пішла посаги готувати бо за звичаєм та так тихо, що аж холодно і ні стримати і ні слова мовити бо дорогі не те що дороги – вони ж розбігаються та сходяться... раду радити як світом блудили та й'ку хто ймив... мо' й мені дістанеться?..

а милому страшно бо по вістрі ходить і правди шукає незайманої в мене питав та що й'му казати коли втомлений та що й'му радити коли милий та що там світ коли власний більший і той білий аж соромно та неня казали... та й дедя сопів люлькою попихкуючи а я ж молода кину собі три камені на долю... ади розбіжаться?..

I-0

на сему світі як під світом
десь за плечима та все ж холодно
скільки не ставай опівдні
на власних слів поручнях
на сему світі як над світом
бродить доля тримає волоса
тінь по плечах прірви
ховаючи од власного сорому

що не судилося краплею впало
щоб відродитися щоб не порожньо
було вертати

шляхом подорожнього
а мати казали як час подорожчав
а батько хотіли та й жили насилу
на сему світі в уявній свідомості
подивом вітру
а пізнім вчорашнім ранком
дороги надибали завтра
і той хребет поли-
ваний загублений травнем...

ця втома залежності суті
по той бік скла по краю заповіту
хоронить віру як хоронить вітер
під світом
і вже не знаєш яке слово витер
який хребет леліав серед літа
зоставшись краплею поперек світла
над світом

ІЗ ЦИКЛУ “ЛИСТИ ДО ОСАННИ”

□ □□

осанно
дотик твоїх рук на диво ніжний
фіксує час
пересипаю сіль думок
на парастас виводжу слово...
пливе осінній дим споквола
пересипає нас

осанно
зачиняю світ
бо що коли у цьому світі
“кохання зір” перелеліти
чи навіть перелетіти не встиг

осаночко
осіннім спокоем осяяна туга
тамтешнім слоганом не викрикну Чугайстр
по смерті хтось залишить прайс... -
НЕМА
“І так в житті моя душа”...
та втім й не так....

осанно
зачиняю світ
допоки ще не висох слід
допоки ще... та вже зима... -
НЕМА

осанно...

□ □□

осанно
остогидла осінь остання
обрієм ознаменований сан
та осінь осмислює осінь осанни
а осторонь ... сам
прийдешні думки вибираю мов нитки
тчу гобелен чи блискітки вкладаю в крисаню
осанно ти іноді наче Касандра
а іноді й сам не знаю

в цих зустрічах одноосібних поспішно
спішусь наче в тилинку заграю
горе моє прийдешнє – осанно
радість моя тутешнього стану
осанно...

осанно

перший водоспад цих гір присвячую
кришталем позірним по-визбираним
з власних думок-сумнівів майже мрійливих
щоп'ятниці по палиці, щотижня по келиху
крайній берег краю як каюся
несказаним словом невитертим кластером
власної кастовості

осанно

догорає день бажань як догорає день
на тілі не злічити всі сліди від ран
життя чи віршів в прозі
і деś твоя душа постане в позі
а інша й не душа а поза...
щоп'ятниці по палиці щомісяця по келиху
новий текст викохує
власним постом

осанно

запалено вогні обкурує кутки обвітрено обличчя
на камені лисім писано-пере- ... писано вечір молитви
завтрашнім липнем відійдем у світ... завтрашнім липнем
липне до тіла цей жаль хоч душа до душі не липне
помірно вичавлюєм кожну сльозу зі слова не випитого
повільно постскриптом виводим на дні келиха ще не
розбитого
це завтра хтось прийде до нас та чи буде це завтра
в це завтра зазирнути б хоча отрутою звареною
замоленою мовленою молодію
долею як долом сватаною
серпом небесним чи останнім серпнем
на фоні цього болю

СТАТИ

осанно...

□ □□

осанно

в переддень цього листа
яблука наливались кольором крові
кортіло аж баглося... видивом поміж
дерев бродив ек би видів що буде по тому
свої сні в сніги складав перелічував
кожному по мірці а собі – відчаю
крихту і то аби жити
жменю піску та за пазуху
грудку землі та під серце
душу на сук як шию на камінь
най точить крапля що у воді втопилася
чи у каламутну канула
скрутив би її у два колеса
та й за пояс
часами кращими підперезаний
між сіллю та перцем
між перцем та перцем першим
був би
бувало ж був же

осанно

в день цього листа вагітний мріями
ходив-сми аж кроки жахалися
між світлом і темінню
чорно-біло-затінен(і)ий
аж здригалася душа

від суті до суті тікала
 попереду думки
 бо так якось трапляється випадкова ноша -
 світ й'кого не ймити а носиш
 і хоч би "Йой!" та толку з того
 скрутив би себе
 бігав би колесом по колу-колесу
 аж думки б засвятилися од послідовності
 ні кінця ні початку ні порчі ні голосу
 та хто мені скаже осанно: "Конче!.."

осанно
 в завтра відійдуть позавтрені речі і подавнені мислі
 смислу вже їх не збагну без експресії смислу
 в завтра позариться завтра потішиться хистом
 помріє про мене а я собі свисну
 лист до листа наскладаю по датам –
 одежину на весну – посаг променистий
 мо' щось почую між краплею й свистом
 чи десь між світами повисну
 кілька з цим світом коромисло гнути
 краяти серце на край і ряднину
 бачиш Оксано світи що відбули
 листям опівнічним линуць

.....

О

С

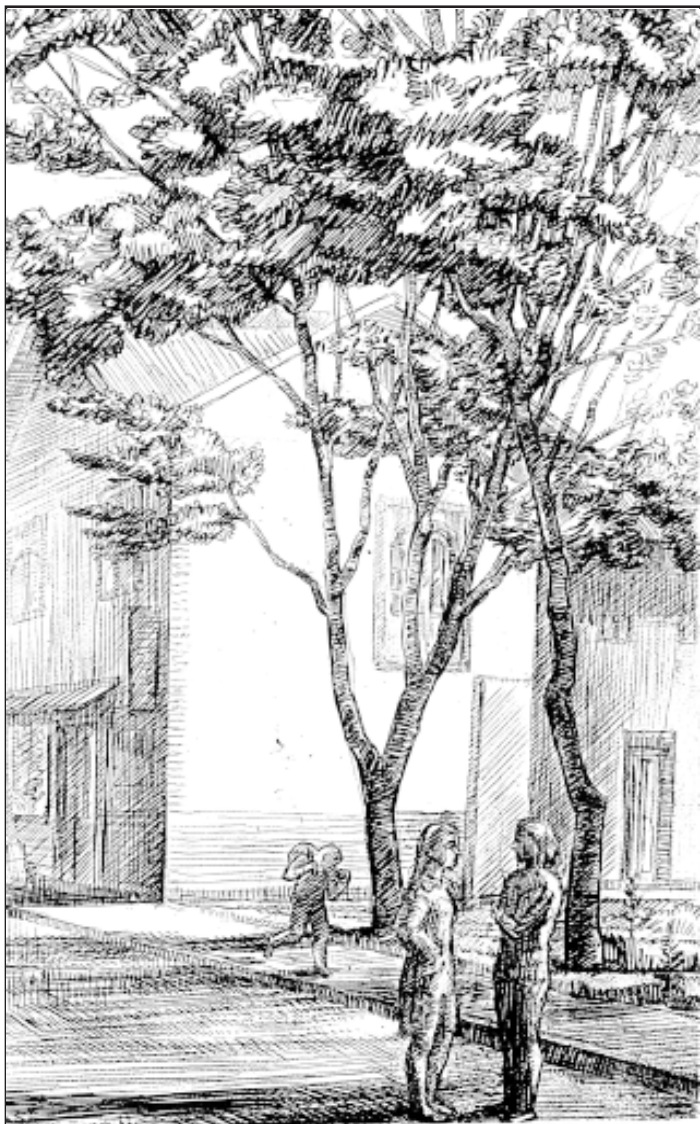
А

Н

Н

О

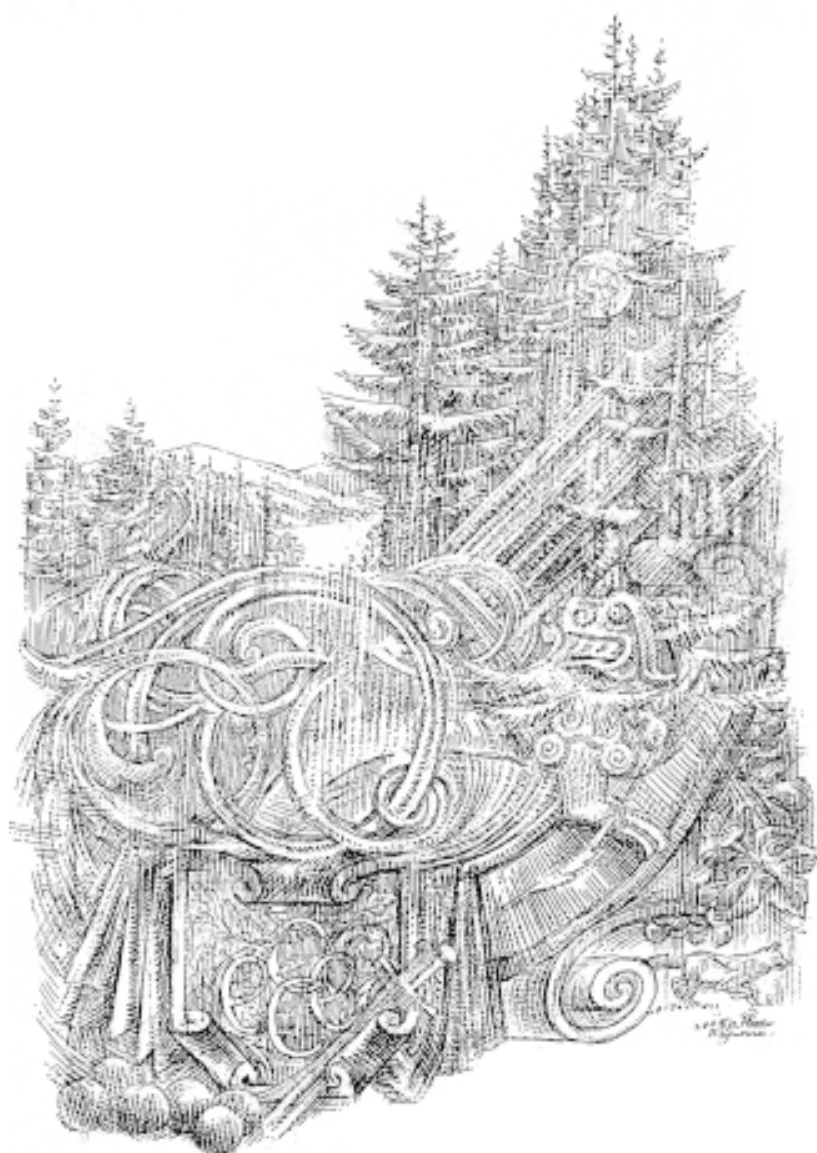
??

Іван Парипа.

Із циклу “Косівські задвірки.

Дерева і люди”

ПОРНОГРАФІЧНА СУТНІСТЬ ПРАВДИ

Мені пригадалася школа початку 70-х років, коли до нас на урок літератури прийшов інспектор райвно. Учитель захотів показати, що учні 4 класу пройшли добру школу атеїстичного виховання — недаремно ж на різні релігійні свята за нами ганялися вчителі довкола церкви — і запитав у нас: “Чого люди святкують так звані Різдвяні свята?”, очікуючи відповіді про народні пережитки. На що я швидко підняв руку і відповів: “Тому що тоді народився Ісус Христос!”. Треба було бачити реакцію вчителя та інспектора. Вже тоді я зрозумів, — щось негаразд у нас із правдою. Виявляється, вона не потрібна, принаймні не потрібна у тій мірі, і в тому форматі, які складають її внутрішню суть...

Цей випадок мене мало чого навчив, бо я і далі говорив правду тоді, коли її найменше хотіли чути. Поки не зловив себе на тому, що якоїсь правди про себе я теж не хочу чути. Це позбавило мене ореолу правдолюбця, але не перекреслило внутрішнього бажання шукати і говорити правду. І якщо я це роблю не завжди, — на жаль, я це роблю не завжди, — то тільки тому, щоби не виглядати кращим чи гіршим за інших.

Дивна річ. Всі ми прагнемо правди, але в якийсь із моментів починаємо наповнювати її різноманітними відтінками, починаємо у найкращому випадку говорити її дозами. Цікаво, якого відтінку сьогодні правда у нас? І яка доза подачі?

Нещодавно мій приятель образився на те, що я в черговий раз сказав правду про нього — він багато пише, власне заробляє писанням, але постійно підкреслює, аби я не афішував його заробітчанство (це при тому, що продукт своєї праці він розсилає знайомим з проханням позитивного

відгуку і у бібліотеки). Вкотре я стаю перед дилемою: або говорити правду і не мати друзів, або мати за друзів тільки книги (що зрештою, поволи, але неухильно стається).

Колись наївно я твердив, що література мені подарувала друзів. У кращому разі вона може мені подарувати себе, друзів може подарувати реальне життя. На жаль, я його недостатньо знаю, аби набути друзів...

Не кажу про повальну брехню, яка панує у світі, і панує світом. Це було би надто примітивно і десь навіть наївно. Але інколи я себе ловлю на думці, що нам давно пора відкривати у містах і селах, крім різних розважальних і корисних закладів (таких як банки, аптеки, ресторани, кафе, будинки розпусти etc.), Будинки Правди. Аби кожен з нас за відповідну плату міг прийти і розказати про наболіле. А потім вийти на вулицю і тішитися життям. Тішитися, що вона є така, — ця болюча і нікому не потрібна Правда...

ДЕЖА-ВЮ

Пригадуєте класичну комедію польського режисера Ю. Махульського “Дежа-вю”, з не менш класичною фразою: “Хочу в тюрму в Страні Советов”? Хоча я не граю роль професійного кілера Джона Полака, якого чудово зіграв польський актор Єжи Штур, що під личиною професора ботаніки нібито по дорозі на Суматру, де планує ловити метеликів, заїхав у Одесу провідати могилу свого батька, а насправді повинен виконати завдання чикагської мафії, і з ним у Країні Рад відбуваються неймовірні пригоди з кількаразовою втратою пам’яті (дежа-вю), інколи мені видається, що у мене ті самі проблеми з пам’яттю, що й у найманого вбивці із згаданого кінофільму. Це відчуття особливо посилюється у періоди чергових політичних виборів в Україні.

Здається, тільки недавно ми всі пережили політичне

цунамі, яке чомусь у нас називається не “Каталіна” чи “Іван”, а дуже просто і безпосередньо — “президентські вибори”. Країна була на межі громадянської війни і тільки якась Божа опіка недопустила крайнощів, а ще внутрішня психологічна мобілізація простих громадян, які відчували всю серйозність і вагу політичної відповідальності, чого ніяк не скажеш про наших “провідників”.

Ми недовго тішилися ейфорією перемоги. Її, як і в 1991 році, не було. Єдиний позитив революції — поки що — вона ще не пожирає своїх творців. Політичні скандали і “розлучення” виглядають ще цивілізованими на тлі подібних дійств: у тій же Грузії прем’єр-міністра прибрали, урочисто поховавши в пантеоні грузинських героїв; нашого ж, при всій авантюристичності її характеру, лише відправили у відставку.

Але парадокс ситуації полягає у тому, що, не дивлячись на глибоке суспільне розчарування від дії нової влади, суспільство, яке хоче бачити перспективи свого українства, змушене буде підтримувати цю владу, яка так швидко забула про свій народ (мені робиться ніяково, коли Президент у виступах дозволяє собі псевдобатьківську опіку: “мій народ”, “моя нація”, — йому ще треба заслужити право так говорити). Бо дивлячись на так звану опозицію (Янукович, Медведчук, Вітренко, Кравчук & компанія), всі прекрасно розуміють, що їхнє повернення означатиме поразку національну і моральну. Додається сюди “вічний” фактор — путінська Росія, яка не змирилася із поразкою 2004 року, не визнає її, що означає, що вона прагне реваншу.

Спроба тріумфального відзначення Помаранчевої революції не вийшла. А ще крім того, Президент чомусь настирно підкреслював святкування не “річниці”, а “роковин”. Хтось би йому пояснив, що про “роковини” говорять у контексті смерті чогось чи когось... Можливо, він хотів сказати про перші роковини смерті кучмівського

(кумівського) режиму?..

Виступ Президента на Майдані був блідим і не конкретним. Не визнано помилок оточення, про звинувачення в корупції сказано як про бездоказові. Не здивуюся, якщо Порошенко, Червоненко, Третяков і Жванія знову опиняться у виборчому списку “Нашої України”, принаймні, вони нікуди не дінуться, бо затрачені гроші на “революцію” повинні не тільки відбити, але й примножити. При цьому всі розуміють, що обличчя пострадянського олігарха, — це обличчя кримінальне (відома фраза Форда: “Не питайте мене, звідки я взяв перший зароблений мільйон, і я буду справно платити податки з подальшого прибутку”).

26 листопада почалися офіційні парламентські перегони. Сумно, що у них втягується народ. Бо це означає чергове повернення “на круги своя”. Одні ще вірять, інші пруться до влади. І їхня аргументація, мотивація утримання при владі призводять до сумного висновку, що влада у нашій країні й далі залишається *самометою*. Про державні інтереси це покоління політиків ще не готове думати. А тому, дивлячись на ці запінені словесною любов’ю обличчя, знову я не можу позбутися відчуття дежа-вю... Краще би я вже ловив метеликів на Суматрі і час від часу відвідував могилу батька в Одесі...

КОТЛЯРЕВСЬКИЙ БЕЗ НАДОБНОСТИ...

На ці роздуми мене навела книга кіровоградського літературознавця Леоніда Куценка “Народу самосійні діти...”: Українська доля Дикого поля (Кіровоград, 2005. — 120 с.), у якій розповідається про піонерів українського культурного руху на Єлисаветградщині: Миколу Федоровського, Петра Ніщинського, Опанаса Михалевича, Івана Тобілевича, Олександра Тарковського, Євгена Чикаленка та ін. Читаючи ці гарні, майже іконні історії людей, які свідомо плекали в

собі та оточуючих дух українства, жертвуючи своїм життям і матеріальними статками, знову повертаюся до такої затертої проблеми на українському ґрунті, як влада і культура.

Вкотре українська культура потрапляє у роль “п’ятого колеса” до воза української політики. Лише тоді, коли треба щось показати стороннім людям, що і ми, мовляв, не ликом шиті, з’являються якісь розмови про підтримку національної культури. Але тільки—но кампанія проходить (а вона у кращому випадку має форму різного роду фестивалів, під час яких не так вже й контролюються кошти, — пригадую, років два тому колишній керівник нашої області прилюдно звинувачував своїх підлеглих у крадіжці коштів, для них, здається, цим звинуваченням все й обійшлося), все повертається “на круги своя”. Особлива недоля випала українському письменству: немає державної програми на підтримку вітчизняного книгодрукування, відсутній закон про меценатство, а Ліга українських меценатів перетворилася на якусь незрозумілу корпоративну структуру, в якій все залежить від волі однієї людини. І знову стає актуальним заклик Євгена Чикаленка, цього українського мецената і культурного діяча кінця XIX—початку XX століття: “Мало любити Україну до глибини душі, а треба любити її й до глибини кишені”.

Депутати—письменники теж не спромоглися відстояти інтереси української книги та українського письменства. Що змогли — це видавати свої кількаторомники: той же Михайло Косів, Павло Мовчан, Лесь Танюк, Володимир Яворівський... Правильно, якщо за общее діло не виходить, то бодай своєму не пропадати.

В Івано—Франківську ситуація теж не краща. Патріотично налаштоване чиновництво, пообіцявши виділити кошти на видання книг місцевих письменників і оприлюднивши свої проєкти, раптом забуло обіцянки.

Себто і виходить, що нашим гура-патрійотам, так само як і Пузиреві Карпенка-Карого “Котляревський без надобности”. Бо, виявляється, завжди є важливіші справи. Але ці важливі справи завжди були, є і будуть. Цікавить тільки: хто вирішує, що національна культура є вторинним і неважливим для розвитку суспільства?

Звичайно, це проблема з розряду вічних. Але коли ми шкодуємо гроші на книгу, то будьмо внутрішньо готові, що наших дітей і внуків, якісь мерзотники будуть затягувати у порноіндустрію. Нещодавно говорилося у теленовинах, що розкрили одну таку групу, яка задіювала у порнофільмах дітей з двох-трьох років. Так буває завжди, коли влада дає зрозуміти, що Котляревський їй без надобности. Тоді місце Котляревського займає всюдисуща гідра порноіндустрії. Святе місце порожнім не буває...

БОЖЕВІЛЬНИЙ БУДИЛЬНИК

Говоритиму про письменника. Так-так, саме про нього. Признаюсь, що “божевільним будильником” письменника назвав Віктор Єрофєєв у своєму останньому за часом написання романі “Хороший Сталін” (2004). Щоправда, він не дуже розшифровував цю гарну метафору, відзначивши, що письменник дзвонить, аби світ прокинувся, але завела його не письменницька турбота про стан світу, — таких дзвінків — море, а з іншого приводу. З якого саме, — Єрофєєв не сказав. Сказав лише, що письменник, перейнятий особистим, погано пропускає через себе хвилі, псує первісний задум, який зобов’язаний відтворити як носій. А все тому, що він погано чує.

Справді, вся проблема літератури у тому, що письменник погано чує. Він надто перейнятий своїм. Можливо, тому, що *маліє* письменник як суспільний, моральний авторитет? Запамяталося порівняно недавнє

інтерв'ю російського актора Лева Дурова про особливості своєї професії, де він поділив акторів на три рівні. Перший — це **аристократи**, до них він зараховував В. Качалова, М. Чехова, М. Яншина, Е. Гаріна, Р. Плятта; другий — **різночинці**; сюди він зараховував акторів свого покоління: М. Ульянова, А. Баталова, В. Ланового, себе. Нарешті, третій рівень — **“петеушники”**, власне це покоління акторів, яке прийшло в кіно і театр у 90-х роках ХХ ст.

Цей дещо суб'єктивний поділ цілком можна застосувати і до письменницького ремесла. Ми боїмось у цьому признатися, але *одна із суттєвих проблем літературного ремесла у здрібнінні письменника*. Це вже не грецькі фігури богів, і навіть не сталінські гіпсові великани. Це черепки, “зоряна пилюка”, яка “пижиться” бути великою.

“А до якої категорії зараховує себе автор, — запитає читач, — якщо він такий безкомпромісний в оцінюванні?”. У цьому то й річ, що автор себе не оцінює, у крайньому разі оцінює найскромнішими балами. Бо справа не у тому, **хто кого і як** оцінює. Справа у тому, чому письменник не чує інших хвиль, крім своєї.

На жаль, літератори (не буду розписуватися за всіх) сьогодні не готові відповідати на це риторичне запитання, а тому і далі дзвонять, божевільно дзвонять про те, що їх болить. Коли ж вони почують голос іншого і зуміють його донести, бо найголовніше завдання письменника - “донести голос”, письменник є “носієм чужого голосу”, — тоді напевне і література позбудеться своєї суспільної загумінковості та займе гідне їй місце.

НА БАРИКАДАХ З ГРАФОМАНІЄЮ

Якщо собі уявляти справжню літературу у вигляді селища галлів, а графоманів у вигляді римлян, які ніяк не

можуть подолати це маленьке селище , — всі картинки із славетного мультфільму про галла Астерікса, — то, звичайно, автор цього опусу на стороні римлян. Єдине, що його відрізняє від інших, — принаймні, так собі наївно він думає, бо ніколи з цими іншими на подібну тему не говорив, — що він розуміє, по який бік барикади знаходиться.

Ця тема дуже драстична. Але у ній — не темі, а проблемі — ховається одна з найголовніших проблем сучасної літератури, — здрібніння постаті літератора. Прикладів більш ніж достатньо. Нещодавно відбулася заміна Голови оргкомітету по Шевченківських преміях. Чули? Нагадую. Івана Дзюбу замінили Романом Лубківським. Не маю сентиментів до Дзюби, але маю повагу до нього, бо й близько не зробив того, що зробив він. Але коли Дзюба був Головою оргкомітету, — то була бодай якась інтрига, — йшлося про оживлення процесу, й премії отримували ті, хто в іншій ситуації ніколи б її не отримав, — той же Шерех, Гнатюк, Пашковський, Римарук, Герасим'юк, Слапчук, Медвідь (не дивлячись на його психологічний шантаж), Матіос... Що стало причиною заміни цієї колосальної і контрастної постаті, — не моему поколінню, тим більше не мені, — давати оцінку Івану Дзюбі (з іншого боку, тільки моему поколінню й мені можна без упередження підійти до зробленого ним), залишилося таємницею, але поява на цій посаді, — будьмо відверті, — слабого поета і непоганого перекладача (а Лубківський це продемонстрував, прочитавши свій опус про Помаранчеву революцію на презентації з приводу призначення), — знову відкидає українську літературу на задвірки суспільного інтересу.

Ми чинимо зло, приймаючи у Спілку письменників , — структуру застарілу й архаїчну, — “гамузом” людей, які пожвавлюють, інтригують процес, але не посилюють

літературу. Це перевитрати процесу, але ці перевитрати вбивають ідею справжньої літератури. Так само, як перевитрати політичних інтересів зводять до мінімуму естетичну значимість лауреатів Нобелівської премії з літератури.

Однак, виходу немає. І тоді доводиться за все нести плату. Кожен свою і на своєму рівні. Ось і я, — зоряна пилюка від зоряної пилюки, — розплачуюся за свою естетичну непринциповість, — то приятель просить, то сама людина, наголошуючи на своїх фізичних вадах, починає спекулювати, — при цьому я знаю, що доля Владислава Титова залишається долею письменника; якщо ми про нього не говоримо, це не означає, що його досвід треба забути (а літераторів з такою долею, — навіть на Прикарпатті, — є декілька: той же Нестор Чир чи Оріся Яхневич), — потрапив у пастку: сьогодні мене звинувачують, підписуючись ім'ям-легендою повстанського руху на Західній Україні, у замаху на національні святині.

Отож, і виходить, одні мене звинувачували у нацреалізмі, бо я дозволив собі покритикувати “вічно молодого класика Галичини”, інші — у замаху на національні святині. А я всього-на-всього звичайний читач вічно живої і вічно молоді української літератури, яка існуватиме попри всі спроби звести її лише до табору римлян, себто до табору здрібнілих писарчуків, що себе уявляють у ролі Генерального Писаря війська Запорізького. Себто, у ролі Богдана Хмельницького...

МІЙ НАЙБІЛЬШИЙ ПРИЯТЕЛЬ НА ІМ'Я ЗРАДА

“Що на світі є зрада?” — запитувала в одній зі своїх поезій молода київська авторка Оксана Самара і відповідала:

“Все на світі є зрада”. Недаремно ці рядки винесла епіграфом до свого роману “Зрада” Євгенія Кононенко. А відома російська акторка Тетяна Дороніна у передачі “Лінія життя” на запитання однієї глядачки, як часто її зраджували, відповіла лаконічно просто: “Завжди”. І додала: “До цього треба ставитися спокійно. А вірність треба сприймати як благо, за яке потрібно платити тим же”...

Якщо перефразувати назву роману Роберта Мерля “Смерть — моє ремесло”, то кожен із нас міг би сказати, принаймні самому собі, — “Зрада — моє ремесло”. Зрада — одна зі складових нашого життя. Ми нею частіше послуговуємося, як вірністю. Вона додає інтриги, аванюри нашому життю, вона наповнює його сенсом, значимістю. Вона допомагає нам долати труднощі. Вона є нашою свідомою чи неусвідомленою провідною зіркою... Зрада є нашим найпотаємнішим і найвірнішим приятелем. Навіть якщо ми створюємо собі кумира, не називаючи його ім'я вголос, це все одно буде вона — вічна, як небо, необхідна, як повітря, вогонь, земля і вода, наша кара і наше щастя, наш найвірніший приятель, ім'я якому Зрада.

Вже не пригадую, коли я відкрив у собі потребу у цьому приятелі. Себто, я не пригадую, хто кого першим зрадив — я когось чи хтось мене. Се було так давно і майже неправда. Наша пам'ять не тільки нам шкодить, вона допомагає — допомагає позбуватися зайвих моральних комплексів. Уявіть собі, якби ми пам'ятали всі свої вчинки, думки, жести, слова. Боже, збав нас від необхідності ненавидіти і зраджувати самих себе.

Говоритиму про себе, бо і так деяким моїм знайомим видається, що я говорю про них (хочу таким знайомим нагадати банальну сентенцію: не ставте себе так високо, а мене — так низько). Була у мене знайома, ми в один час

захищали свої кандидатські: я в Києві, вона у Львові, але на факультеті виставляли “могорича” разом. І так вийшло, що коли нас вітали з успішним захистом, то піднімалися ми разом — ох, вже ці галицькі “манси”! — дякуючи за увагу (?), — одним словом, дякуючи. Потім вже була робота, і час від часу ми спілкувалися — останні декілька років ми були майже сусідами, жили на одній вулиці. Потім додалася спільна радість (не дешева, як захист кандидатської, а справжня) — у мене народився син, вона мала мужність сама народити дочку. Потім були зустрічі, прогулянки в парку з дітьми, якісь “корпоративні” робочі моменти. В останній рік моя знайома захворіла, почали говорити про найстрашніше. Декілька разів, зустрічаючи її, я запитував: “Як тримаєшся?”. Відповідь була стандартною: “Приймаю “хімію”, але твердять, що житиму”. — В таких випадках мені згадувався мій батько, який помер від раку крові. Тільки єдиний раз він визнав переді мною, що вмирає: це було у день його смерті — 9 травня — коли я прийшов до нього в кімнату і запитав: “Як ви?”. Він подивився на мене втомленим, виболеним поглядом і відповів риторичним запитанням: “Ну що, Євгене, це мені вже п...ц?”...

Востаннє я зустрів свою знайому в червні на базарі, вона вийшла зі своєю донькою за покупками і там зомліла. Тоді я її запитав, чи думала вона про майбутнє доньки. Вона подивилась на мене і спокійно відповіла: “Так, щось думала. Але я не збираюся вмирати”... У липні вона мені декілька разів телефонувала, пропонувала мені репетиторство і жалілася, що багато грошей пішло на лікарство, а толку немає.

Якраз в переддень нашого професійного свята вона померла. Я знав, що вона у лікарні, але не відвідав її. Чомусь думав, що це їй буде важко, — мовби прощатися прийшов. (Знову забув батька, який в останні місяці чекав, що його

відвідає двоюрідний брат, з яким зв'язувало найголовніше — дитинство, юність. Декілька разів, бачачи його у вікні, батько казав мамі: "Підніми мене, бо йде Маркіян", але Маркіян так і не зайшов, хоча вони не сварилися. А перед смертю батько сказав: "Я не хочу, аби на моєму похороні був Маркіян". Коли ж він все-таки прийшов, я запитав татової сестри, цьотки Зоськи: "Що робити?". На що цьоця, не маючи освіти, але будучи просто мудрою жінкою, сказала: "Не чіпай його і нічого не кажи". Але тепер думаю, що я зрадив свою колегу. В чомусь найголовнішому і найсуттєвішому вкотре зрадив. Бо немає цінності найважливішої, як людське життя. І коли хтось про це забуває, змістивши для себе шкалу цінностей, — я хочу, аби вони просто згадали — у ту мить згадали, коли ще можуть поправити, а не тоді, коли лежатимуть на смертному одрі — про свого найщирішого і найвірнішого приятеля, ім'я котрому Зрада...

ЧОРНО-БІЛІ ФАНТАЗІЇ

Не є таємницею, що ми живемо у чорно-білому вимірі, який заповнений сірими буднями, сірими вчинками, сірими фантазіями. Однак наші фантазії частіше змінюються, аніж наше життя. Ми фактично ніколи не ділимося нашими мріями. Говоримо про все: про невезіння, про заздрість і ненависть друзів і недругів, смакуємо еротично-порнографічними плітками, обмовляємо жінок і чоловіків, яких спокусили реально чи у своїх фантазіях — щоправда, обмова завжди реальна — говоримо про роботу, про поганих начальників, про їхніх жінок і коханок (за своїх скромно мовчимо), — себто, говоримо про все, що є необов'язковим і дріб'язковим, але, власне, ці необов'язкові чи дріб'язкові факти, плітки і вигадки складають більшу частину нашого свідомого життя.

Чому ми не пускаємо нікого у світ своїх фантазій? Що

є крамольного чи виняткового у них? Як це не дивно, — фантазії є такими самі по собі. Це наша сатисфакція нереалізованих вчинків, висловлювань, поведінок. Вони, — наші фантазії — ніколи не бувають сірими. Завжди або білі, або чорні.

Білі фантазії задовільняють наше професійне, побутове, суспільне *ego* — ми ліниві, погані працівники, невиразні громадяни (принаймні, так про нас говорять), — фантазії підносять нас на недосяжну висоту, на якій ми реалізуємо всі свої дитячі уявлення про власний дорослий світ. У цих фантазіях ми себе бачимо великими начальниками, геніальними полководцями, мудрими правителями. Ми вимріюємо собі зовсім інше життя, іншу дружину, дітей. Ми малюємо картини власних велелюдних похоронів, на яких присутні найвищі посадовці держави. Ми вимріюємо власну геройську смерть або ж вічне життя. Ми вимріюємо собі коханок і коханців, яких мали, і ще більше тих, яких ніколи не мали і не будемо мати...

Чорні фантазії малюють жалюгідні картини існування і смерті наших недругів, у думках ми навіть можемо ставити свічки за їхній упокій чи із задоволенням душімо їх власними руками. Ми гвалтуємо жінок чи чоловіків, яких психологічно не сприймаємо або ж вони не сприймають (ненавидять) нас. Ми уявляємо смерті від голоду наших багатих сусідів чи знайомих і незнайомих — почуття рівності у нас сильно розвинене, ось тільки ніхто не признається, що ж він зробив, аби чути рівним межи рівних. Ми підставляємо ногу своїм друзям і знайомим — про незнайомих мовчу — які раптом, з доброго дива, стали іншими, аніж ми їх знали. Тоді визріває цілком закономірне обурення: як? Я з ним (нею) разом вчилася (вчився), ходив чи ходила на дискотеку, знімав чи знімала хлопців і дівчат, аж тут, виявляється, він (вона) —

інакший (інакша)?! Реакція наша нагадує реакцію шляхтича у Польському сеймі часів короля Владислава ІУ — “Не дозволю!”...

Наші чорні й білі фантазії заволодівають нами незалежно від дня і ночі, хоча, нічні фантазії більш розв’язані, вульгарніші, аморальніші — ми себе бачимо або Володимиром Великим у колі своїх наложниць чи Роксоланою в оточенні євнухів і здорових, м’язистих яничар... Зрештою, ми можемо себе й ніким не уявляти, а просто лежати (сидіти, іти, їхати, летіти, плисти, повзти, шкутильгати etc.), тупо дивлячись перед собою, і ніяк не зможемо зрозуміти, коли ж ми перетворилися на робота. Навіть не на Термінатора, а так, на механічний додаток до життя, яке здебільшого проходить мимо.

І тільки фантазії, наші чорно-білі фантазії ще інколи нагадують, що у цей світ ми були покликані вільними, світлими і щасливими...

КНИГИ І ЛЮДИ

На початку 60-х років ХХ ст. відомий російський письменник Ілля Еренбург — серед іншого й автор повісті “Оттепель”, яка дала назву постсталінській епосі — видав три томи своїх спогадів “Люди. Годы. Жизнь”. Він провів бурхливе і насичене творче життя, на початку ХХ століття жив у Парижі, де зустрічався з відомими літераторами і художниками. Ці спогади й сьогодні читаються з цікавістю. Я ще не пишу спогадів, ніби й рано, але і не бачив стільки світу, аби писати про нього. Найдалі де був — це у Німеччині, тоді ще східній, і у Польщі, вже не народній...

Однак, що я можу робити, добре, погано, але можу, — це писати про книги. Часто ловлю себе на думці, що я пишу про них, як про живих людей, у той же час я стараюся

писати про людей, як про книги. Бо книги, доля книг є подібною до людської: вони народжуються, ростуть, старіють і вмирають. Це відома аксіома, але її не шкода зайвий раз повторити. Бо дуже часто ми над цим не задумуємося, віддаючи перевагу дружбі з конкретними людьми, інколи вірячи, що людська дружба — це назавжди. І чого гріха таїти — інколи подібне стається. Але наголошую — інколи, і дуже часто не з нами.

Мій батько був головою сільської ради ціле десятиліття — з кінця 50-х до кінця 60-х років. Через цю посаду він навіть відмовився від проживання у Львові, де, як колишній офіцер хрущовської армії після демобілізації мав право працювати і жити. І ось коли його зняли з посади, — а зняли тому, що у якийсь із моментів він повірив у свою незамінність (тут нагадаю, що будь-який чоловік проходить випробування трьома речами: владою, грошима і жінками; щодо мого батька, то він не витримав випробування тільки жінками, з владою і грошима собі раду дав, вони його не змінили ні тоді, коли він був при владі і при грошах, ні тоді, коли ні того, ні іншого у нього не було; з жінками вийшло складніше...), — то першої неділі після відставки батьки пішли до когось у гості. Йти довелося попри чайну, де батько не раз пив і не з одним, і раптом батько каже матері, що треба було йти іншою дорогою, бо біля чайної стоїть багато хлопів, з якими він неодноразово пив, і зараз знову вони його покличуть. На що мати дуже спокійно відповіла: “Заспокойся, Михайле. Пили не з тобою, пили з посадою, яку ти обіймав”. Так і сталося, з батьком ніхто навіть не привітався, ніби й не знали його (це аж ніяк не характеризує з поганого боку батька, просто ілюструє споживацьку психологію людей).

Не кажу, що зі всіма стається щось подібне (можливі й гірші варіанти або “крутіші”, суті це не змінює), але цей епізод з батькового життя згадався мені тому, що книги —

це єдині друзі, які ніколи не зраджують. Навпаки, — дуже часто зраджують їх. У дитинстві в кожного з нас є періоди, коли ми щось любимо вкрасти, привласнити. В одних це потім минає, в інших — так і залишається на все життя. Що я міг “потягнути” — то книжку. Пригадую у 8 класі забіг у клас по речі, коли нікого не було, і на сусідній парті побачив книжку О.Дюма “Три мушкетери”. Ця книжка й досі у мене, хоча мати мого однокласника, директор школи і мій учитель української мови та літератури, просила всіх повернути її, бо це був бібліотечний примірник. Пізніше я своїй директорці подарував не одну книгу, але так і не признався, що книгу О.Дюма поцупив я. І коли я сьогодні приїжджаю додому в село, то майже завжди беру цю книгу і перечитую декілька сторінок. Вона мені ніколи не набридає, навпаки, вона завжди відчуває мій настрій і налаштовується на мене. Інколи з нею ще може конкурувати книга Яна Пшимановського “Чотири танкісти і пес” (фактичний польський варіант мушкетерів). Чому саме ця книга? Тому що це втілення моїх дитячих мрій про дружбу і вірність. І якщо цього, в силу різних причин, у мене немає — я не думаю, що цього у мене все-таки немає — то я ще й досі не втрачаю надії, що здобуду одне та інше.

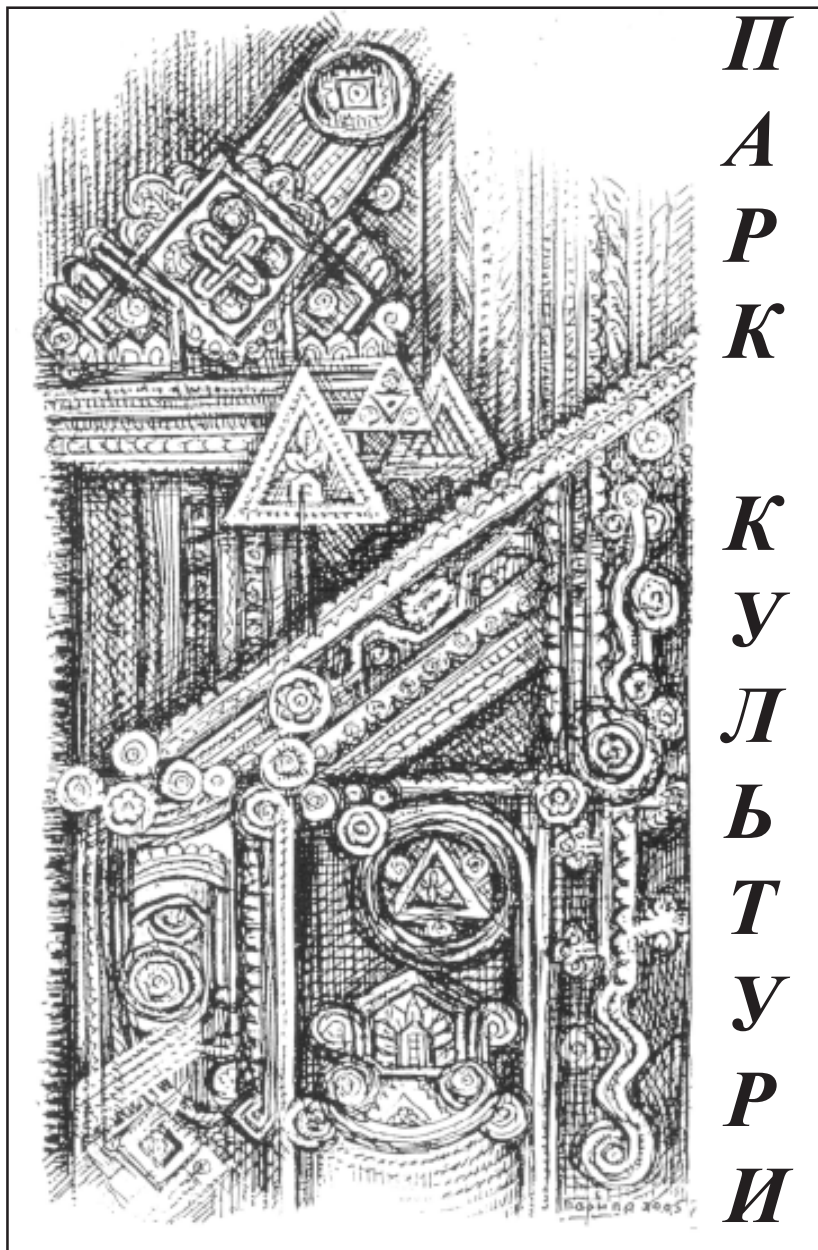
Нещодавно я вичитав цікавий факт із життя О.Пушкіна. Коли він лежав смертельно поранений після дуелі і лікар побачив, що залишилося йому жити лічені хвилини, то запитав: “Може, покликати друзів попрощатися?”. Пушкін, а він лежав у своєму робочому кабінеті, обвів очима стелажі з книгами і промовив: “Прощайте, мої друзі!”, за мить великого поета не стало. Не міряю на себе величину Пушкіна, але міряю вірність і відданість книг. Тому, коли в якийсь із моментів свого життя мені бракуватиме розради, я прийду у кімнату, де на полицях чекають мене книги, і скажу: “Здрастуйте, друзі, ось я і знову повернувся до вас”...

Іван Парипа.

Із циклу “Косівські задвірки.

Дерева і люди”

Євген Баран

ФОТОГРАФ ЯРЕМА ПРОЦІВ

Фотографія не моя стихія. У тому сенсі, що писати про фотороботи, виконані майстерним художником своєї справи, непросто. Але вибачаю собі цей гандж — вторгнення у чужу парафію — і говорю про те, що бачу і що розумію.

Отож — Ярема ПРОЦІВ. Фотохудожник. Народився в м. Буськ на Львівщині. До 25 років життя пов'язане з Івано-Франківськом. З 1989 жив і працював у Коломиї. За освітою ... зрештою, всі ми маємо якусь освіту. Це я до того, що вона рідко “годує”, здебільшого, як спрут, висмоктує з нас соки. Ярема закінчив Івано-Франківський педінститут (здається, музпед), але художником його зробило захоплення фотомистецтвом. Член Спілки фотохудожників України. У 1995 році присвоєно звання AFIAR (художник міжнародної Федерації фотомистецтва). У 2000 - EFIAR (екселенс FIAR). З весни 2005 року Ярема Проців повертається в Івано-Франківськ.

Ярема є учасником фотовиставок в Украї-

Фотосвітлина “Першопочаток”

ні, Росії та міжнародних фото-салонів в Австралії, Аргентині, Англії, Бельгії, Бразилії, Гонконгу, Данії, Іспанії, Італії, Канаді, Німеччині, Люксембурзі, Сінгапурі, Туреччині, Франції. Роботи автора неодноразово нагороджувалися дипломами та призами. Зокрема, золотою та бронзовою медаллю FIAR (міжнародна Федерація фотомистецтва), золотою медаллю PSA (фотоасоціація США), срібною медаллю “Гаучо” (Аргентина), золотими трофеями Гонконгу та Макао.

Окремі роботи знаходяться у приватних колекціях Канади й України, у фондах фото асоціації Валенсії та Сарагоси (Іспанія)

Єдиний каталог його робіт вийшов 2002 року за сприяння тодішнього голови обладміністрації Михайла Вишиванюка.

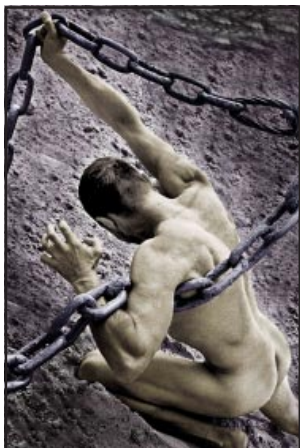
Інформація для роздумів: коли 2005 року Ярему запросили на чергову фотовиставку в Англію, то у теперішньої влади коштів на поїздку фотохудожника не знайшлося. У цьому плані ставлення до художників, літераторів у влади на диво стабільне — на словах обіцянки, а насправді — ігнорація. Бо це не приносить миттєвих дивідендів. Влада у цьому питанні на диво не оригінальна: ні тисячоліття назад, ні сьогодні. А це означає, що таку владу митець повинен ігнорувати і завжди бути до неї в опозиції.

Тільки тоді він може залишатися митцем.

Роботи Яреми Проціва тематично й ідейно є різноманітними, але об'єднує їх філософська глибина і наскрізне бажання проникнути у таємницю Всесвіту — чи це через пейзажні картини, чи портрети людей (особлива увага у фотороботах Яреми Проціва приділена Жінці), чи певні абстрактні образи. Перевага Яреми Проціва в увазі до деталі. Деталь у його роботах є самодостатньою і в той же час універсальним ключем до пізнання світу в собі і себе у світі.

**Фотосвітлина
“Незнайомець”**

**Фотосвітлина
“Спокута”**

**Фотосвітлина
“Танго”**

НОВАЦІЙНІ КІЮТИ НА ГУЦУЛЬЩИНІ ТА ПОКУТТІ

(інспірації народної церковної архітектури)

Серед кіютів другої половини XIX - XX століття можна виділити досить цікаву групу, яка вирізняється особливим народним колоритом з виразною регіональною специфікою (локально вираженими стильовими ознаками). Йде мова про образ народної церковної архітектури, який завжди домінував і був основним виражальним засобом у створенні кіютів.

Прикладом цікавого варіанту, в якому виразно простежується церковна архітектоніка з рисами бароко, є кіот у селі Старі Кути Косівського району, де знаходиться церква, збудована у другій половині XIX століття. Хрещатий у плані кіот має урочисто стриманий верх, утворений двох'ярусними восьмигранними барабанами, які увінчуються округленими півкулистими банями та маківками. Тут динаміка і гармонія малих і великих об'ємів разом із центральною банею створює своєрідне об'ємно-просторове рішення. Всі архітектонічні мотиви та елементи, в тому числі рельєфне різьблення, що на фронтоні, - зразок досконалої віртуозності. Слід відзначити, що художньо-конструктивне рішення даного кіоту перекликається із ново-збудованими церквами періоду 1990-2000 років, розташованими

**Кіот церкви с. Битків
Надвірнянського р-ну**

**Кіот Преображенської
церкви в с. Старі Кути**

в сусідніх селах. Ймовірно, що тоді ця пам'ятка сакрального мистецтва слугувала взірцем для архітекторів та майстрів-будівельників.

Такий кіот є рідкісним витвором кінця XIX - початку XX століття, і аналогів виявити в церквах не вдалося. Коли з'являється кіот-церковця, сказати важко, можна лише припустити, що їх виготовлення, мабуть, пов'язується із масовим народним будівництвом дерев'яних церков у другій половині XIX - початку XX століття (про це вказують дати на церквах та іконостасах).

Значне місце в процесі піднесення церковного будів-

ництва на Гуцульщині та Покутті на початку XX століття відіграла школа дерев'яного промислу в місті Коломийі. Вона була заснована і діяла як "Гуцульська спілка промислова" з 1888 року, а відтак у 1894 році була удержавлена австрійським урядом¹. До 1939 року випускники цієї школи брали активну участь у процесі храмового будівництва, займалися виготовленням різьблених сакральних предметів, у тому числі й кіотів для облаштування інтер'єрів церков. Серед них можна назвати Михайла Черешньовського, Василя Петрука та Нестора Кисілевського. В Коломийському музеї народного мистецтва Гуцульщини та Покуття зберігається макет дерев'яної церкви XVIII століття, виготовлений 1929 року учнями відділу будівництва Дутчаком, Тарнавицьким, Кузьмою, Семенюком.

До 1939 року на Гуцульщині виготовленням кіотів

займалися також Василь Девдюк (1873-1951) - знаменитий різьбяр, засновник Косівської школи різьбярства та його син Микола Девдюк (1904-1990).

З тієї великої спадщини гуцульського різьбярства, яку залишили по собі відомі майстри, дивом зберігся кіот Миколи Девдюка у Ворохтянській церкві Різдва Пресвятої Богородиці, збудованої десь на початку 1920 року. Такий підпис на кіоті: “Різьбяр Никола Девдюк в Косові на Покуття – 10. VII. 1930.” свідчить про те, що автор спеціально виготовив кіот для цієї церкви. Форма кіоту - це взірєць своєрідної інтерпретації церковної архітектури. Автор не йде шляхом копіювання форми давніх церков, а виявляє в цьому виробі свій власний, ніде не повторюваний творчий почерк. Звичайно, що дух стилів, в тому числі і конструктивізму, який панував у ті часи, не міг не вплинути на формування творчості молодого митця, який по-новаторському підійшов до виготовлення даного кіоту і вклав своє розуміння композиції, колористики, декоративних оздоб тощо. Насамперед, кіот привертає увагу своїми легкими, каркасно-просторовими конструкціями. Низ кіоту поділений на три частини, його середина вирішена у формі прямокутної шафки з інкрустованим хрестом, розміщеним на дверцятах з чільної сторони. Бокові чотирикутні колони перекриваються масивною рамою-карнизом, а далі завершуються чотирьохгранними баями, надто стилізованими і сплесканими. В центрі, над

**Авторський кіот
(приватна колекція)**

шафкою, здійснюється ще одна чотирикутна просторова конструкція, яка увінчується банею, але ледь дуговидної форми, щось на зразок навісного перекриття. Єдині реальні елементи, що походять від церковної архітектури, це точені барабани з маленькими банями та маківками, завершені різьбленими рівнораменними хрестами. В цілому кіот декорований інкрустацією, перламутром, рогом і кольоровим деревом, різьбленням виконані лише мотиви парканців, що імітують на поверхні бань гуцульську гонту. Слід відзначити, що кіот Миколи Девдюка є не лише унікальним взірцем новаторства і традицій, але й свідченням розквіту етномистецької традиції, масового захоплення творами гуцульського деревообробництва².

Традиції народної са-кральної архітектури чітко простежуються на виробах Василя Турчиняка (1864-1939), родом з присілка Луги, що поблизу Делятина Івано-Франківської області. Не маючи освіти, зате з Божим даром, молодий будівничий, починаючи з 1894 року, самостійно брався “направляти верх” дерев’яної церкви у селі Яблунця³.

Кіот церкви Пресвятої Богородиці (с. Тюдів)

Але крім того майстер будував церкви та різьбив іконостаси. У його мистецькій спадщині є чимало предметів, що привертають увагу оригінальністю задуму, творчою уявою і широким діапазоном, декоративною обробкою деталей. Кіот з церкви села Битків Надвірнянського району має своєрідне, новаторське вирішення. Кіот-церковця має де-

в'ять куполів. Випереджуючи один одного, вони тягнуться вгору, і таким чином, створюють барокову об'ємно-просторову композицію. Площини стінок багатоярусних веж прикрашені ажурними віконцями, які разом із зубцями різних величин надають кіоту легкості і повітряності⁴.

Центральною частиною кіота є зображення Христа на дверцятах кіота з чільної його сторони. Голова Ісуса закомпонована майстром в центрі хреста, рамена якого оздоблені геометричним орнаментом.

Багато дослідників звернули увагу на те, що твори В. Турчиняка вирізняються оригінальним стилем архітектурних композицій, самобутньою індивідуальністю декорованої пластики, що здається невичерпною у створенні безлічі варіантів рішень одного й того ж, здавалось би, мотиву чи типу композиції.

За роки радянської влади виготовлення майстрами сакральних предметів, в принципі, не припинялося до кінця 1960 років. Вони розробляли і виготовляли такі сакральні предмети для інтер'єрів діючих церков, за які їх не утикала би місцева влада. В основному це були свічники, свічники-трійці, патериці, панікадила, меблі тощо.

Проте новий наступ атеїстичної пропаганди у всіх сферах культурного і духовного життя, який відбувся в 1970 роках, призвів до повного згасання сакрального мистецтва. Відродження настало лише у 1985-1990 роках⁵.

**Кіот. Автор - Федірко М. Ю.
Місцезнаходження -
Косівський РНСХУ**

Цікавий кіот того часу є в церкві Святого Духа (село Соколівка Косівського району), виконаний групою майстрів-різьбярів Косівських художньо-виробничих майстерень Співки художників України (нині Косівська регіональна Національна спілка художників України). Кіот має форму церкви з п'ятьма банями та оздоблений гуцульським різьбленням, немов засвідчує про відродження власної художньо-естетичної традиції, яка мала місце в історії розвитку сакрального мистецтва у першій чверті минулого століття.

Виготовлення кіотів на Гуцульщині і Покутті стало поширюватися у зв'язку із масовим будівництвом та реставрацією старих церков.

За художньо-конструктивними оздобами їх можна поділити на дві групи. Першу можна віднести до так званого хрещатого типу, тобто до таких, що нагадують моделі народної церковної архітектури. Виготовляти їх надзвичайно складно, бо потрібні досконалі знання в столярній справі і при цьому неабиякий досвід, окрім того, необхідно Сідчувати особливості пропорції малих і великих величин, вміти декорувати окремі конструктивні деталі.

Переважно кіоти цього типу знаходяться в церквах гірських районів Карпат. Вони досить цікаві й різноманітні. В кожному з них майстри старанно дотримувалися канонів храмового будівництва. Це кіоти, в яких добре проглядаються виступаючі об'єми несучої частини моделі з п'ятибанним верхом. Кожна баня з барабаном має виразно наповнені, окреслені форми, виготовлені на засадах архітектонічної пропорційності.

Прикладом тектонічної цілісності і гармонії з локально вираженим місцевим колоритом є кіоти, що знаходяться в церквах Святого Духа (1866 р., с. Соколівка), святої Параскеви (с. Шешори), святого Юри (с. Білоберезка).

Друга група кіотів різниться від першої тим, що їх основний корпус має вигляд шафки прямокутної форми. Це

вже не ті хрещаті, з традиційними різьбленими фронтонами.

Привертають увагу роботи Федірка М. Ю та Тонюка В. Я. Кіот Тонюка В. Я. з села Річки Косівського району є взірцем втілення найдосконаліших якостей декоративного оздоблення, які властиві для річківської та брустурівської шкіл художнього дерева на Гуцульщині.

Митець досить раціонально підійшов до конструктивного вирішення кіоту, приділивши увагу його естетичним якостям. Культура технічного виконання усіх складових конструктивних частин, професійне поєднання різних технік оздоблення в єдиний стилістичний сакральний образ - це взірець феномену і творчого духу майстра із славетного роду Тонюків.

Отже, впливи народної церковної архітектури вже мали місце у другій половині XIX століття, далі його розвій та розквіт припадає на першу половину XX століття, який завершується періодом занепаду в 1970-х роках.

Нові процеси, пов'язані із відродженням сакрального мистецтва, зокрема у виготовленні кіотів, настають наприкінці XX століття, які і призвели до появи нових типів з яскраво вираженими місцевими традиційними формами і декором.

¹ Кречковський Л. В. Школа деревного промислу в Коломії. // Животоки. - Коломия: Народний дім, 1994. - С. 4-5;

² Юсипчук Ю. В. Школа Василя Девдюка і формування локальних традицій новітнього гуцульського деревообробництва та ювелірства кінця XIX-XX століття (Джерела. Типологія. Стилiстика).: Автореф. дис. кандидата мистецтвознавства. — Львів, 2002. - С. 15;

³ Кравченко Я. До питання створення іменного покажчика народних майстрів-будівничих Карпатського краю. // Декоративно-ужиткове мистецтво. - Львів, 1991. - №2. - С. 100;

⁴ Типчук В. Церкви Василя Турченюка (Турчиняка) на Бойківському підгір'ї. // Народознавчі зошити. - Львів, 1998 - №5. - С. 529;

⁵ Мисько Е., Бадяк В. Передмова до матеріалів міжнародної наукової конференції // Українське сакральне мистецтво : традиції, сучасність, перспективи. — Львів, 1993. - С.4.

2 грудня 2005 року в Косівському державному інституті прикладного та декоративного мистецтва відбулася науково-практична конференція, присвячена вшануванню 120-річчя від дня народження Михайла Куриленка та 115-річчя ювілею Романа Горбового, які зробили значний внесок у розвиток косівського килима як оригінальної складової українського декоративно-вжиткового мистецтва. У конференції взяли участь учені зі Львова, дослідники творчості М. Горбового та діяльності спілки “Гуцульське мистецтво”, якою керував М. Куриленко, члени родини Р. Горбового, представники держадміністрації. На конференції прозвучала вітальна телеграма від дочки М. Куриленка, Ірини, яка подякувала за увагу до пам’яті батька, побажала плідної праці мистецтвознавцям та музейним працівникам. Із доповідями виступили професор М. Бала, кандидат мистецтвознавства О. Слободян, краєзнавець, дослідник діяльності спілки “Гуцульське мистецтво” І. Пелипейко, наукові співробітники Коломийського музею мистецтва і побуту Гуцульщини ім. Й. Кобринського І. Федів та Косівського музею народного мистецтва Ю. Джуранюк, завкафедри художнього ткацтва КДІПДМ В. Жаворонкова та викладач цієї ж кафедри О. Богатчук. Зі спогадами про М. Куриленка та його сім’ю виступив І. Мартинюк. Матеріалами свого наукового дослідження про Р. Горбового поділилася студентка IV курсу КДІПДМ Д. Федур.

На конференції піднято низку проблем, що стосуються традицій і сучасності в мистецтві, вивчення творчої спадщини Р. Горбового, збереження збірки унікальних килимів спілки “Гуцульське мистецтво”, достойного вшанування пам’яті М. Куриленка та Р.

Горбового, створення науково-методичного центру, який об'єднував би зусилля мистецтвознавців регіону у вирішенні важливих проблем розвитку національної культури. В обговоренні доповідей узяв участь і виступив заступник голови Косівської райдержадміністрації М. Васкул. Учасники конференції оглянули виставку килимів спілки “Гуцульське мистецтво”, яка діяла в Косові в 20-30 рр. XX століття. Виставку організувала кафедра художнього ткацтва КДПДМ. Учасниками конференції прийнято резолюцію.

Аделя Григорук,
проректор з наукової роботи КДПДМ

Ігор Пелипейко

ФЕНОМЕН “ГУЦУЛЬСЬКОГО МИСТЕЦТВА”

1921 рік. Поразкою закінчилася Українська Національна Революція. Українські землі роздерті сусідніми державами – більшовицькою Росією, Румунією, Чехословаччиною. Тут, у Галичині, панує повоєнна розруха. Гуцульщина шокована жорстокою розправою польського війська над горянами, які рік тому повстали проти польської окупації. Польські жовніри й досі проводять каральні операції, щоб залякати гуцулів. Мешканці гір потерпають від страшних злиднів, безробіття, голоду, ширяться хвороби - тиф, туберкульоз...

У цей час до Косова прибуває невелика група колишніх вояків армії Української Народної Республіки та політичних діячів УНР, щойно звільнених з-за колючих дротів таборів для інтернованих у Тарнуві та інших містах Польщі. Перед

ними постає питання: Як вижити? Не лише їм. Як вижити гуцулам, як полегшити долю цих синів гір, славних віддавна і своєю волелюбністю, і своєю талановитістю?

І ось через рік, у вересні 1922 року, в Косові засновується Кооперативне товариство з амбітною назвою “Гуцульське мистецтво”. Ця назва багато до чого зобов’язувала. Вона підкреслювала: метою товариства, чи спілки, як його частіше називали, є не якісь комерційні інтереси, а підтримка й

Активісти “Просвіти” Косівського повіту. У першому ряді в центрі Петро Рондяк, голова спілки “Гуцульське мистецтво”. Ліворуч - Микола Гулейчук, різьбяр і громадський діяч, директор художньо-промислової школи в 1941-1944 рр. (загинув на засланні). Праворуч - Михайло Горбовий, ткач, учитель, громадський діяч, організатор “Пласту”, “Каменярів”, кооперативу “Гуцульщина”, убитий у совєтській в’язниці в 1941 р.

Світлина 1934 року.

розвиток народної мистецької творчості. Може, в цьому виявлявся романтизм, властивий українській ментальності, високий ідеалізм, щира віра в силу і непоборність краси і добра?

Щось подібне вже було. У січні 1919 року, коли Україна знемагала в нерівній війні і з більшовиками, і з денікінцями, і з Польщею, Головний Отаман Симон Петлюра доручив композитору й диригентові Олександрові Кошицю створити Українську Республіканську Капелу (перейменовану згодом в Український Національний Хор) і виїхати з нею за кордон, щоб через нашу пісню нести народам вістку про нікому тоді не знаний український народ, який бореться за те, щоб бути вільним господарем на своїй вільній землі. Українська пісня мала засвідчити високу духовність цього народу, його

**Зразки меблів, килимових та різьбярських виробів
у виставковому павільйоні “Туцільського мистецтва”.
Світлина 1938 р.**

талановитість, глибоке відчуття ним краси.

Спілка “Гуцульське мистецтво” була не просто економічним, а патріотичним проектом. Її засновники мали за одне з головних завдань показати світові – і, насамперед, своєму народові, зневіреному після поразки національно-визвольної боротьби 1917-1920 роках, – неоціненні скарби його духу, багатство й різноманіття талантів, вдихнути віру в те, що такий духовно багатий народ неминуче виборе кращу долю.

Що це було справді так, видно з того, що серед засновників Спілки не було жодного підприємця! Хто ж були ті засновники?

Це, насамперед, Михайло Прокопович Куриленко (1885-

Михайло Куриленко (у другому ряді в центрі) з килимарською молоддю “Гуцульського мистецтва”. Праворуч його дружина Валентина Іванівна, ліворуч - Павло Романюк.

Світлина середини 1930-х рр.

1940 (?)), родом з м. Коропа, що на Чернігівщині. Він здобув педагогічну освіту в Києві, потім учителював, був директором педагогічного училища в м. Ямполі, повітового училища в Кам'янці-Подільському. Його обрано членом Центральної Ради, а уряд Директорії призначив його в 1919 році комісаром УНР на Поділлі. За своїми політичними поглядами він належав до правого крила, гостро виступав проти участі в уряді Директорії соціалістів, вважаючи, що загравання з “червоними” завдасть Україні шкоди, що й справдилося. Куриленко багато зробив у справі підтримки, а потім порятунку тисяч учасників антирумунського повстання на Хотинщині в 1919 році, метою якого було приєднання цієї території до УНР. Як відомо, радянські вчені, фальсифікуючи історію, згодом оголосили Хотинське повстання боротьбою... за радянську владу (до речі, таку саму “операцію” проробили вони й з Гуцульським повстанням 1920 року). Наприкінці 1920 року М. Куриленко назавжди покинув Велику, як тоді казали, Україну і після перебування в польському таборі для інтернованих прибув до Косова, куди, нелегально перейшовши кордон, незабаром приїхала і його родина – дружина та двоє малих дітей. Емігрантами стали й брати М. Куриленка - Василь (у 1920-1930 рр. – культурно-громадський діяч на Закарпатті) та Петро (помер у США, був регентом хору в кафедральному соборі митрополита Мстислава).

Таке громадянське обличчя людини, що стала директором підприємства “Гуцульське мистецтво”. Залишається додати, що ще в 1923 році М. Куриленко клопотався про відкриття в Косові школи гуцульського мистецтва. Польська влада не дозволила, оскільки викладання в цій школі передбачалося проводити не визнаною нею українською мовою. Свою давню мрію він

здійснив у листопаді 1939 року, ставши першим директором Косівської промислової школи гуцульського мистецтва (тепер це Косівський державний інститут прикладного і декоративного мистецтва). Та на нього вже кували кайдани “славні чекісти”, кати з НКВД, яке прийшло на наші землі з Червоною армією у вересні 1939 року.

Другий із грона засновників – Володимир Гнатюк (1871-1923), видатний учений-етнограф, етнолог, фольклорист, дослідник Гуцульщини, співпрацював у Науковому Товаристві ім. Т. Шевченка з І. Франком та М. Грушевським. Він робив усе, що міг, для підтримки народного мистецтва Гуцульщини та його майстрів. Став не лише одним із засновників Спілки, а й дбав про збереження народних традицій у її виробках, пропагував у пресі досягнення, особливо щодо килимарства. А ці досягнення з’явилися швидко: вже через два роки після заснування Спілки влаштували у Львові виставку гуцульських килимів власного виробництва.

Отець Юліан Герасимович (1856-1932) був парохом у с. Старий Косів. Походив з давнього галицького священицького роду. Був не лише душпастирем, а й просвітянином, дбав про піднесення свідомості селян, любив народні різьбу, вишивання. Його донька Ганна стала знаменитою вишивальницею і ткалею килимів та інших виробів, згодом викладала в Косівському училищі прикладного мистецтва, в яке перетворилася промислова школа.

Володимир Лаврівський (1883-1966), випускник правничого факультету Львівського університету, косівський суддя. Щоправда, суддя досить дивний, бо дбав не лише про правосуддя, а й про економічний стан українського населення. Спільно з політемігрантом Семеном Богданом (який потім загинув у радянському концтаборі) заснував “Народну касу” - щось на зразок кредитної спілки для підтримки селян та

ремісників. За власні кошти організував при Народному Домі в Косові столярську школу, запросивши на викладання випускника Коломийської школи деревного промислу Михайла Фединського. З цієї школи вийшли найкращі столярі Косова середини ХХ століття. А про дух, який панував у школі, свідчить те, що три її вихованці – Василь Лелет, Діонезій Кифорак та Степан Стринадюк - були страчені більшовиками в 1941 році, як члени ОУН, декількох вивезено на Сибір. Микола Гавриш, один із наймайстерніших столярів, вже у 80-х роках був засуджений до семи років ув'язнення з конфіскацією майна за те, що всупереч забороні виготовляв сакральні речі для церков. 72-річного майстра від в'язничної камери врятувала горбачовська “перебудова”...

Офіційно головою спілки “Гуцульське мистецтво” був Петро Рондяк (1873-1944). Суддя, а потім адвокат, він відзначався невтомністю в праці на громадській ниві. Заснував по селах читальні “Просвіти”, очолив комітет з будівництва в Косові Українського народного дому (двічі, бо перший, збудований ще в 1911 році, спалили солдати “єдиної неділімої” під час Першої Світової війни). Це з його ініціативи та під його керівництвом у Косові в 1914 році встановлено пам'ятник Т. Шевченку, а в 1928 році відновлено (бо його знищили польські жовніри в 1919 році). Він організував товариство “Сокіл”, де під прикриттям спортивних занять здійснювалося національне виховання. Тож не дивно, що людина таких організаторських здібностей стала головою кооперативного підприємства.

Такими були засновники. А співробітники?

У 1922-1923 роках у бухгалтерії Спілки працював, заробляючи кошти на майбутнє навчання в університеті, недавній старшина української армії зі ще не загоєним пораненням Степан Скрипник (1898-1993), небіж С. Петлюри. Він тепло згадував про ці роки, відвідавши Косів у 1990 році вже як Патріарх УАПЦ Мстислав.

Тут працював від 1922 по 1939 рік і політемігрант Павло Романюк (1882-1954), недавній комісар УНР у м. Кам'янці-Подільському. Його син Леонід відзначився як військовий діяч УНР, емігрував до Чехословаччини. На Закарпатті його досі пам'ятають як громадського діяча, журналіста, посла Сейму Карпатської України в 1939 році. Був він одним із керівників ОУН.

У середині 1930-х рр. у бухгалтерії "Гуцульського мистецтва" стала працювати Анна Когут (1899-1989), дочка священика, письменника, громадського діяча з Тернопільщини о. Володимира Герасимовича. Випускниця філософського факультету Карлового університету у Празі (Чехословаччина), вона не могла знайти роботи за фахом. Але палко любила українську пісню, мала неабиякий талант диригента. У Косові створила декілька хорів (жіночий, чоловічий, дитячий), які виступали з великим успіхом навіть у Львові, а в 1940 році дитячий хор під її керівництвом викликав захоплення, виступаючи в Києві в оперному театрі у присутності партійно-радянського керівництва на чолі з М. Хрущовим. Навесні 1944 року А. Когут стала членом ОУН, пішла в підпілля, де керувала підпільними хорами та хорами УПА. Сама складала пісні, підпільно видала збірник патріотичних пісень. Десять років ця тендітна жінка жила підпільно. Її схопили в Коломиї, і військовий трибунал засудив її на 25 років каторжних робіт з позбавленням в правах на 5 років. Правда, без конфіскації майна, бо, як з'ясувалося в суді, його в неї не було... Близьким до Спілки був і її чоловік Федір Когут, колишній старшина УГА, також випускник Празького університету, талановитий різьбяр. Його вбили в 1945 році в с. Яворові енкаведисти.

Спілка швидко зажила доброї слави. Її вироби, насамперед килими, виготовлені з місцевої вовни, фарбованої лише природними барвниками, знаходили добрий збут не

лише на території Польщі, а й за кордоном. Особливим успіхом користувався так званий мазепинський килим, з орнаментом, запозиченим з дивом уцілілого фрагмента килима з палацу І. Мазепи в Батурині. Такий килим придбано для королівського палацу в Стокгольмі (Швеція), де він зберігається й досі. Про обсяги килимової продукції свідчить те, що, наприклад, у 1934 році на виробництво килимів використано 2838 кг вовни та 548 кг конопель (на основу). Крім килимів, виробляли й меблі, різьблені речі, кераміку. Зі Спілкою співпрацювали такі відомі народні майстри, як різьбярі брати Юрій та Семен Корпанюки, Василь Девдюк, Володимир Гуз, ткач Микола Ганущак, вишивальниця Ганна Герасимович, гончарка Павлина Цвілик та інші.

Висока мистецька цінність виробів Спілки була зумовлена в значній мірі співпрацею народних майстрів та професійних митців найвищого класу. М. Куриленко запросив до проектування та консультацій багатьох художників Галичини. Серед них Олена Кульчицька, славна малярка й графік, випускниця віденської художньо-промислової школи; Святослав Гординський – графік, маляр, що здобув мистецьку освіту у Львові, Берліні та Парижі; Ярослава Музика, що навчалася графіки й малярства в Парижі. Долучилися до співпраці з “Гуцульським мистецтвом” і художники-політемігранти з Великої України, зокрема чудовий графік Павло Ковжун, який здобув мистецьку освіту в Києві, графік Роберт Лісовський, випускник Берлінської Академії мистецтв, живописець і графік Петро Холодний (син), який навчався в студії пластичних мистецтв в Празі, а згодом у Варшавській Академії мистецтв; живописець і графік Микола Бутович, який студіював мистецтво у Празі, Берліні та Лейпцигу.

Досі не досліджено взаємовпливу, якого зазнали в процесі творчого спілкування, з одного боку митці-

професіонали європейського рівня, а з іншого – майстри народного мистецтва. В усякому разі перебування на Гуцульщині збагатило художників новими мотивами, темами, у всіх них з'явилися графічні чи малярські твори гуцульської тематики. Високий професіоналізм відчувається в “куриленківських” килимах, меблях, виготовлених з участю графіків та живописців.

Названі вище митці відзначалися високим патріотизмом, що теж зближувало їх з М. Куриленком та співзасновниками Спілки. Більшість їх у роки Другої світової війни емігрували далі на Захід. Я. Музика, що залишилася, потрапила в жорна комуністичних репресій: її засуджено на 25 років ув'язнення за безглуздим звинуваченням... у тероризмі. Лише О. Кульчицьку якось оминула пильна увага советських каральних органів.

Трагічна доля чекала М. Куриленка та його сім'ю. З приходом “перших совітів” “Гуцульське мистецтво” було націоналізоване і перетворене в звичайну артіль з плановим виробництвом. Родину Куриленків вигнали з квартири, яку вони займали. Їм дав прихисток у своєму домі на Москалівці Дмитро Мартинюк, власник невеличкої крамниці і повітовий провідник підпільної ОУН. Та ненадовго: незабаром М. Куриленка арештували. Подальша його доля точно не відома. Були чутки, що його закатували у косівській камері попереднього ув'язнення і нишком вночі закопали під горою Голицею у скотомогильнику. Дружина Д. Мартинюка Ганна розповідала, що їй у цьому зізнався фірман, якому енкаведисти доручили поховати колишнього директора “Гуцульського мистецтва”. За це фірманові дали светр закатованого; цей предмет одягу й пізнала на ньому Г. Мартинюк. Офіційну версію загибелі М. Куриленка й досі береже в таємниці вже не советський КГБ, а українська СБУ... Родину М. Куриленка вивезено в Сибір (аж двічі), де й

померла його дружина Валентина Іванівна, яка зібрала велику колекцію зразків гуцульської вишивки. Цю колекцію зберегла її дочка Ірина і привезла в Україну після відбуття другого заслання.

Репресій зазнали й інші, причетні до “Гуцульського мистецтва” люди, крім уже названих. Більше десяти ткачів-килимарів засуджені на смертну кару, як члени ОУН. Робітник Микола Турянський отримав 25 літ як вояк УПА, хоча він цілком легально проживав і працював у Косові. Упродовж цілих десятиліть колишні робітники Спілки боялися писати про свою роботу в Спілці у своїх особових справах, адже робота “у Куриленка” була, з погляду комуністів, “чорною плямою” в біографії. Мені відомі люди, які навіть попалили фотографії, на яких вони були зображені в товаристві директора “Гуцульського мистецтва”...

Комуністична влада знищила все, що нагадувало б “Гуцульське мистецтво”. Знесено будинок, у якому воно розміщалося. Зруйновано оригінальний виставковий павільйон, що був архітектурною візиткою міста, натомість поставлено танк Т-34...

Наведені тут факти свідчать: Косів у 20-30 роках ХХ століття був одним із осередків не лише мистецького життя, а й національно-патріотичної діяльності. Формою цієї діяльності стала спілка “Гуцульське мистецтво” – яскравий зразок патріотичного підприємництва та реальної підтримки й розвитку народного мистецтва Гуцульщини.

Прикро, що за півтора десятиліття незалежної України не знайшлося патріотично настроєних підприємців, які б поділовому взялися допомагати народним митцям і в постачанні сировиною, і в збуті їхніх виробів, і широкою рекламою гуцульської народної творчості в світі, як це робили у 20-30 роках минулого століття в умовах чужої держави організатори й співробітники першого в історії українського художньо-промислового кооперативу “Гуцульське мистецтво”.

Марта Токар

**МАЙСТЕР ГОРБОВИЙ:
ПРАЦЯ В ЧАСОВОМУ КОНТЕКСТІ
(спогад)**

Ішов 1957 рік - час “хрущовської” відлиги. Що це значило для всієї країни? По-перше, розвінчання культу особи Сталіна, по-друге, підняття так званої “залізної завіси”, що відокремлювала нас від іншої частини людства з її новітніми культурними набутками. Під гаслами “все для людини - все в ім’я людини” влада бодай про людське око, та все ж почала звертати увагу і на побутові та естетичні потреби народу.

На рівні мого тодішнього “я” хрущовські часи позначилися поверненням з таборів та заслання друзів мого батька, що були репресовані в тридцятих роках, моїх друзів-студентів, висланих зі Львова та Калуша по війні. А внаслідок знищення “залізної” завіси і новонародженого гасла “наздогнати і перегнати Америку” до Москви почали наїжджати організатори різноманітних виставок - від промислових до мистецьких. На подіумі Московського Будинку Моделей свої колекції одягу демонстрували Крістіан Діор, Коко Шанель, Ів Сен Лоран та ін.

Наша ж легка промисловість завжди була позаду важкої індустрії. І тут виникла нагальна потреба у створенні потужної матеріальної бази для розвитку текстилю, шкіргалантереї, трикотажу, фурнітури тощо. І окрім інженерів-технологів, потрібні були художники, яких зараз прийнято називати ДИЗАЙНЕРАМИ.

Випускників Львівського інституту прикладного і декоративного мистецтва скеровували на роботу на фабрики,

заводи, в будинки моделей. І на мене чекала така ж доля - зразу після захисту диплому представники Львівського Будинку Моделей відвели мене до свого керівництва. Так я стала працювати на посаді художника-текстильника.

На той час колектив ЛБМ уже був відомий у Москві — наші майстри брали участь у методичних показах мод і були "удостоєні" завдання створити колекції одягу на всесвітні промислові виставки, на виставки досягнень науки та культури, на конгреси мод та ін. І мене взяли цілеспрямовано: треба було створити тканини для сучасного гостро модного одягу.

Головний художник ЛБМ І. Тіпакова-Слізарова не була дипломованим модельєром, але мала бездоганий смак, здібності до моделювання, відчувала естетику нової моди і розуміла вплив народного мистецтва у процесі розвитку ужиткового моделювання. Вона ввела у художню раду ЛБМ вчених-етнографів та художників, і це посприяло тому, що виникла ідея створення колекцій за мотивами народного одягу. Сучасні творці моди навіть не здогадуються, скільки сил поклала ця енергійна жінка, щоб переконати посадовців різних рівнів у тому, що не маючи у своєму розпорядженні жодних новочасних тканин, які широко використовуються в Європі та Америці, ми повинні були сподіватися лише на свою винахідливість. Нам не надали ні модного тоді капрону чи нейлону, інших мерехтливих тканин з небаченою текстурою і несподіваними кольоровими сполуками, бо цього просто не існувало ще у радянській промисловості. Нас порятувала животворна сила народного мистецтва з його споконвічними ремеслами: ткацтвом, вишиванням, кравецтвом, інкрустацією та ін.

Сьогодні, коли згадую ті події далекого 1957 року, вони мені видаються сміливими авантюрами. Спочатку треба було

зіткати тканину, потім з неї пошити моделі, підібрати або створити капелюшки, взуття, фурнітуру... І завдання не просте - взяти участь у Всесвітній промисловій виставці в Брюсселі. Але поставали питання: де взяти прядиво, на чому ткати? У Львові не було ні верстатів, ні майстрів, в художньому училищі не виготовляли тканини для одягу, а в інституті й поготів... Ескізи вже були зроблені і затверджені в усіх інстанціях. За основу художнього образу були взяті гуцульські перемітки (а це вищий пілотаж у ткацтві!), гуцульські запаски з їх ремізними павучками, кривульками зубчиками та ручними переборами: клинцями, півклинцями тощо. Були проекти тканин на основі рушникового ткацтва - під дошку. Для всіх тканин спочатку в основу бралася бавовняна нитка, а уток - з вовняних ниток (навіс або репс), бо ми боялися, що в іншому випадку полотно буде рватися.

На експерименти не було часу. У Львові ще не працювали трикотажні фабрики, де можна було б узяти кручене прядиво. Вовну можна було закупити лише у місті Моніно під Москвою, а лляні нитки - в Костромі. От і вирішили спорядити експедицію до Косова, як до центру народних ремесел, де збережені традиції творення народного одягу.

Ми приїхали поважно - чорною „Волгою”: головний художник ЛБМ І. В. Єлізарова, куратор Брюссельської виставки К. В. Лікоть, головний художник шкіргалантерейної фабрики і я, вчорашня студентка, зі своїми ескізами та зразками прядива.

Тоді в Косові була Килимова фабрика ім. Т. Шевченка та артіль “Гуцульщина” - обидві підпорядковані Державному управлінню народних промислів. Ми виклали суть справи директорам цих закладів, показали ескізи і попросили познайомити нас із майстрами, які б могли виконати таку

роботу. Це питання не було легким, бо тоді в асортименті не знайшлося місця для одягових тканин: майстрині виготовляли верети, килими і над ними нависало таке поняття, як ПЛАН. “Забавкою хто буде займатися?” - чули ми звідусіль.

Але я наполягала, бо ж це моє перше творче завдання такого високого рівня. Начальство знижувало плечима і таки вирішило, що годилось би звернутися до Романа Горбового: якщо він не візьметься за роботу, то марна річ когось умовляти.

За Романом Івановичем послали гінця. Незабаром майстер прийшов, бо мешкав неподалік контори. Поважно назвався. Був уже немолодим, трішки накульгував, опирався на паличку.

Він не сразу зрозумів, що від нього вимагають, бо в ті роки лиш збільшували план, а з оплатою не квапилися. Ескізи роздивлявся із зацікавленням, уважно, вдумливо. У кабінеті - тиша. “Виконати це можна. Але не ображайтеся - я не візьмуся. Це не робота - це забавка”. Увічливо попрощався та й пішов додому.

Сподівання наші розбилися на друзки. Нам називали ще якісь прізвища, але сразу ж і відкидали їх. Довелося повертатися до Львова, без особливих надій вирішити цю проблему. І коли ми вже сідали в авто, хтось підбіг до нас і сказав, що майстер просить зайти до нього додому з ескізами.

Ми прийшли до майстерні - це було і помешкання, і РОБІТНЯ, як казав сам Роман Іванович. Там стояли три верстати, снувалка, начиння, мотки з основою та фарбованою вовною для килимів. Дружина майстра, Марія Гнатівна, підшивала готові верети і зав'язувала на них “тороки”.

Ми почали з того, що переконали Романа Івановича: оплата буде не за погонні метри, а за кожен виріб окремо,

тому він заробить не менше, ніж за верети. Та, виявилося, йому не на цьому залежало: він таку тонку роботу виконував ще до війни, а після не лише матеріалу такого не бачив, а й не було потреби у філігранній роботі. Тому й погодився спробувати: “Як будуть усі матеріали, - приїздіть! Будемо пробувати. Думаю, потрафлю”.

Коли, нарешті, ми добули сировину, настала пізня осінь. І от мене закидають все в тій же чорній “Волзі” з мішком прядива до Косова. Зупиняюся біля контори. Водій квапився, хоча б до Станіслава доїхати завидна. Я лишаюся із своїми ескізами, прядивом, невеличкою сумкою з усім необхідним, і, ясна річ, з етюдником, фарбами, папером. На серці ніякого страху, ніякого сумніву.

Робітники віднесли мішок з прядивом до майстерні Романа Івановича, а я пішла винаймати собі кімнату чи влаштуватися в готелі. (Готель - занадто гучно сказано: заїжджий двір для водіїв та інших неспокійних осіб, що приїхали у відрядження; в кімнатах мешкало від 7-ми до 18-ти осіб). Коли домовилася остаточно і прийшла до Горбових, вони запропонували мені зупинитися в них. Зразу ж назвали мене “Мартусею” - і я відчула себе по-домашньому затишно в цих гостинних господарів.

Дім, у якому мешкали Роман Іванович та Марія Гнатівна, колись був РОБІТНЕЮ, а їхню оселю під час війни зруйнувала бомба. Отож довелося перебиратися до робітні... Це була прямокутна будівля з дерева, поділена на три частини. У найбільшій частині - верстати, велика піч, на якій сушиться квасоля та кукурудза. Взимку тут вариться обід, печеться хліб. Друга - прохідна, вузька кімнатка, де спить господар. Над його ліжком висіли великі ікони. В третій кімнаті стояли два ліжка - одне для Марії Гнатівни, інше - для мене. З кімнати можна вийти просто в садок. Біля дому стояла чудернацька

споруда - хатка на курячих лапках, де господар зберігав різне ткацьке начиння. А над усім тим - величезний старий горіх. Брат Марії Гнатівни, якого доля занесла аж до Лондона, питався у листах: “Як наш горіх?” Дерево стояло, як вартовий, охоронець оселі.

Я могла заходити до себе через головний вхід, а могла - просто із саду. Вдень у кімнаті було дуже сонячно - в ній стояв столик для роботи і шафа для одягу. Над ліжками висіли ікони... І сталося так, що я прожила багато днів у цій кімнаті, куди приїздила протягом чотирьох років! Поки життя не закрутило мною так, що вириватися до Косова ставало все складніше... А шкода...

Для мене той час, прожитий у Косові, - не просто виготовлення тканини на ручному верстаті майстром Романом Горбовим. Це частка мого життя, наповнена високим духом, невтомною працею та пізнанням людей рідкісної вдачі. І все це в гармонії з горами, річкою, садами, лісами, церквами, хатами, квітами, собаками, кіньми, вівцями, базаром, артілями, святами і буднями...

Романа Івановича Горбового ніхто не міг перевершити в майстерності. Він виріс в оточенні народних умільців. Хлопчиком ходив вчитися до ткацької школи на Москалівці. Як згадував пізніше, його посадили за верстат на дві підніжки. “Як навчишся, — сядеш за верстат на чотирьох ремізках”. Він був здібним учнем і незабаром ткав на чотирьохремізному верстаті, виконував складні традиційні композиції, сам моделював узори: розраховував, укладав, підбирав барви. “На початках дуже строго слідували за учнями: якщо схибив, то майстер по руках, по пальцях бив. І бив mocno. Але я, Богу дякувати, обійшовся без тої болючої науки, і скоро вже не знали, за який верстат мене садовити і яку складну роботу давати. Дуже до науки цієї я був охочий...

І чомусь школа тільки ткацька була, а інших не було - ні кушнірської, ні кравецької. Але ткацтву добре вчили. І знаєте, Мартусю, чому я з паличкою ходжу? Раз ішов зі школи. Була крепка зима. Зими тоді були з великими снігами і морозами. А школа на Москалівці. Треба було річку перейти. І Рибниця наша тоді мала багато води і глибока була. Восени, як наквасять капусту у дубові діжки, міцно заб'ють і спускають під воду. Зимою під льодом капуста добре зберігалась. І смачна була. Діставали ці бочки на Різдво і на Водохреща. І навіть у лютому... І на базар везли, і дома вистарчало... Так от переходив я річку, а лед міцний, снігом заметений. І не зауважив я лунку - обома ногами упав у воду. А вода швидка - тягне мене. Кричу - нікого нема. Якби не шуба з широкими полами, — пішов би-м відразу під лід. Кричу - люди витягли. Доки додому дійшов - увесь заледенів. То мені дарма не минулося - колінні суглоби застудив, на одній нозі робили операцію. Отак і ходжу з тих пір з паличкою. Але це мені, Мартусю, не заважало в життю: і працював багато, і їздив, і на всі балі був запрошений, і сам бавився, і інших бавив, і танцював, і найгарніші панночки мені в очка зазирали..."

Мені здається, що й зараз чую його голос...

"Працював у робітні в Грушковського. Довго не думав про шлюб - хотів жінку на усе готове до хати привести. Наречена моя росла. Біленька, гарненька донька пана Грушковського. То коли мала 16 літ, а я на 18 більше - побралися ми. То, навіть, далека рідня. Дуже гарна була і кмітлива. Коси світлі, грубі, а довгі - нижче пояса. Часто заплітала одну косу. Цікава, весела й розумна... Трьох дітей маємо...

Та й самому мені добре велося, бо дуже любив світи бачити. Наберу працю своїх рук - макати, фартухи, ламбрікени, а ще в Карпанюків різьби всілякої та й їду до

Польщі спочатку (до Кракова, Варшави, Закопаного), а там далі до німців, до Франції, Бельгії, Голландії. Усюди мої роботи любили і високо цінували, то скоро продавав, іще замовляли мені, і робоеді, і робофеків розкуповували... Дуже мені цікаво було: у кожному новому місті які храми, церкви - у кожному був. І до лютеранських заходив, і до кальвіністських. Навіть до жидівської синагоги у Кракові заходив - дуже красива. Але порожнім додому не вертав все одно. Дітям подарунки віз..."

Роман Іванович був майстром найвищого класу. Все він робив на совість. Часом казав: "Добра основа на верстаті - це значить, і робота буде добра. Як основа слабо натягнута - як не старайся, а доброї роботи не зробиш!" (Основа на верстатах у Горбового - як струни). Тому сам розраховував нитки для основи, на снувальній рамі сам снував, сам переносив на основний вал, пробирав "у вічка" ремізок. Може, коли й кликав когось, щоб натягнути вже заправлені нитки. Марія Гнатівна також знала усю ткацьку роботу, але на її руки й так було багато клопотів: сад, город, запаси на зиму, щодня - кухня, а газу ще не було, лиш керосинки та примуси...

Роман Іванович любив і шанував матеріал. "Якщо прядиво дороге, то й робота повинна бути дорогою". Тобто, ювелірною, майстерною, віртуозною, чистою... Не визнавав халтури та недбальства. Щось потім підправляти з допомогою барвника чи голки з ниткою - такого і в гадці не мав. "Робота має бути, як золото". І справді, тканина з-під його рук виходила такою якісною, що не відрізнити від фабричної. А ще ж унікальність та складність узору, на який не здатний ніякий механічний верстат. Навіть жакардовий!

Можливо, таких майстрів в Україні було немало, інакше б українська тканина не прославилася б на цілий світ. Але

мене доля звела з Романом Горбовим - і я не знаю майстра, кращого за нього!

Але повернемося в ті часи, коли народжувалися мої перші моделі. Річ у тім, що ескізи виготовлялися заздалегідь, так би мовити, не “під тканину”. І ми не могли передбачити, як надаватиметься до пошиття тканина, виготовлена на старовинному верстаті. Чи буде досить еластичною, чи надаватиметься до комбінування з тонкою шкірою, трикотажем?

Тема колекції - “Прогулянки за місто”. Для узорного ткання в основу були покладені традиційні “клинці”, “уклинці”, “кривульки”, “зубчики”, “павучки” і знамениті гуцульські перемітки з їх широкою кольоровою гамою за рахунок складного “забору”. Робочі рисунки тканин були переведені на канвовий папір, кольорова гама підібрана досконало. По ширині заправки ниток основи Роман Іванович сам розрахував і розмістив орнамент так, щоб жодної нитки не лишалось з боків основи. Мотиви орнаменту чітко і ритмічно укладалися по ширині основи (процес виготовлення цих тканин описаний в книзі “Українська тканина” О. Никорак).

Тканини, виготовлені Романом Івановичем, на бавовняній основі з вовняним пітканням (“навіссю” - репсовим переплетенням) вийшли неймовірно гарними. Моделі, виконані з них, пройшли відбір і були експоновані у Брюсселі на “ЕСПО-58”. В той час авторів-художників чи майстрів не брали до уваги - Срібну медаль з виставки отримав Львівський Будинок Моделей. А нам дісталася віра у свої творчі сили, відвага і радість, що наші зусилля не пропали марно. Наша перемога посприяла тому, що було офіційно схвалено співпрацю народних майстрів і художників-текстильників, а при ЛБМ було створено

експериментальну текстильну лабораторію. Тодішня модель “Бджілка” - закуплена Львівським музеєм етнографії, а в Коломийському музеї гуцульського мистецтва зберігається модель “Золота осінь”.

Наша творча співпраця протягом 1957-го - 1960-го років була надзвичайно плідною, бо українські сукні, пальта, пляжні та спортивні костюми експонувалися в Лейпцигу, Брно, Загребі, Софії, Делі, Белграді, Варшаві, Празі, Марселі, Парижі, Берліні, Торонто, Нью-Йорку.

... Довгими осінніми чи зимовими вечорами, коли я приїздила до Романа Івановича з черговою ідеєю і ми втілювали її в барвисте полотно, майстер полюблив слухати поезію. Я читала йому тільки-но “дозволеного” Антонича, Івана Франка, Лесю Українку... Читала Блока і Цветаєву, навіть Надсона і Бальмонта... Йому на душу лягала філософська поезія японських віршів. Наприклад, хоку Мацао Басьо:

Про кращі дні молись

На зимне дерево сливи

Будь серцем схожий.

І справді, його серце мало бути студеним від тих катаклізмів, які йому судилося пережити за свої вісімдесят шість років..

Мені здається, що кожна творча людина енергетично безсмертна, бо полишає після себе матеріальну культуру, яку не присипле попіл забуття. А ті кілометри тканин, що вийшли з-під рук Романа Івановича, - це ще й символ незнищенності сили притягання між поколіннями: тими, що відходять, і майбутніми, прийдешніми. В його тканинах - медові трави полонин і сонце, що визирає з-за смерекових верхівок, смарагова зелень лісів і золото жовтавих полів, білі хмарини овечих отар і синява високого неба.

ДІЯЛЬНІСТЬ СПІЛКИ “ГУЦУЛЬСЬКЕ МИСТЕЦТВО” У КОСОВІ У 20-30 РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ

Спілка “Гуцульське мистецтво” існувала майже двадцять років (1922—1939). Її засновиком був Михайло Куриленко, який поклав усі сили, щоб об’єднати дрібні кустарні майстерні в єдине підприємство. Завдяки Куриленкові ткацтво на Гуцульщині піднялося на досить високий рівень, впроваджувалися нові ідеї. Михайло Куриленко відновлював забуті і розроблював нові технології. Поставивши за мету відродити старий український килим на основі давніх килимарських традицій, він зумів добитися високого мистецького рівня в умовах промислового виробництва.

У радянський період ім’я Куриленка намагались забути. Тож, якщо в поодиноких писаннях науковців і згадувалася спілка “Гуцульське мистецтво”, то лише для паплюження. Сам же період її діяльності вважався повним занепадом культури народного мистецтва.

Однак відомості про спілку та її керівника знаходимо в численних публікаціях, здійснених в українському зарубіжжі. Про згадуваний період у них говориться як про ренесанс українського килимарства.

Михайло Куриленко народився 2 листопада 1885 року (за старим стилем) у родині Прокопія та Віри Куриленків, яка мешкала в селі Коропі Кролевецького повіту Чернігівської губернії. Сім’я була не з багатих, тому лише 1909 року він зміг закінчити Кролевецьке міське училище. Вищу освіту

здобув у Київському педагогічному інституті, потім як професор університету працював у Кам'янці на Поділлі. Свідомий патріот стояв на твердих самостійницьких позиціях. Був активним учасником визвольних змагань 1918—1920 років.

1920 року він разом із сім'єю перейшов Збруч і дістався Львова. Дружина Михайла Куриленка тяжко хворіла, тож за порадою лікаря родина оселилася в Косові. Було це 1922 року. Хворою опікувався відомий косівський лікар Тарнавський.

Місто на той час було ремісничо-торговим осередком Гуцульщини. Основним заняттям мешканців були торгівля, ремесла, а багатші євреї займалися лихварством.

В умовах Гуцульщини на той час ремесло набуло особливого значення. Важливим фактором розвою килимарського промислу була наявність необхідної сировини - вівчарство давало вовну, необхідну для виготовлення різноманітних виробів із шерсті.

Ремісники мали добувний матеріал, невичерпну фантазію, багатство кольорових рішень, а мистецьке відчуття виробляла сама природа. З'явилися й умови для гартування майстрів.

Михайло Куриленко, досі абсолютно далекий від будь-якої підприємницької діяльності, мав неабияке мистецьке чуття та економічну передбачливість. У численних кустарних майстернях Косова він побачив зародок перспективного художнього промислу. Незабаром він організував спілку "Гуцульське мистецтво".

Засновано її 13 вересня 1922 року. Основний капітал - два мільйони марок. Засновниками стали визначні місцеві громадяни, а до дирекції спілки входили С. Григорців, М. Куриленко, В. Лаврівський, П. Рондяк та інші.

Акціонерне підприємство ставило собі за мету об'єднати і підтримувати всіх кустарів і народних майстрів Косівщини, забезпечувати їх роботою та необхідними матеріалами, допомагати їм у конкурентній боротьбі отримувати прибуток, знайти ринки збуту для їхніх виробів. Разом з тим планувалося естетичне вдосконалення виробництва через розвиток набутків місцевого гуцульського стилю, творення нових зразків.

Планувалося в міста Галичини та за її межі вивозити на промислові ярмарки вироби, влаштовувати виставки продукції членів спілки, які б популяризували гуцульське мистецтво, збільшували попит на вироби та давали б заробіток гуцульським майстрам.

Одночасно передбачалося збирати при майстерні як взірці найкращі вироби, котрі з часом стали б експонатами музею гуцульського мистецтва, свідчили б про високий вроджений талант митців. Збиралися також заснувати при майстерні школу народного художнього промислу в різних його галузях: спочатку з ткацько-килимарським відділом, згодом - керамічним та різьбярським.

Перші два місяці діяльності спілка займалася організацією виробництва. Щоб розпочати діяльність, необхідно було підшукати приміщення, закупити верстати, інше ткацьке приладдя, організувати постачання вовни, об'єднати майстрів.

Спочатку спілка винаймала два приватні будинки, де розташували верстати з горизонтальним натягом ниток основи та збиранням ниток під час ткання “лядою”.

Як свідчить львівська газета “Діло” (1923), першого місяця існування майстерня мала лише 4 верстати і стільки ж майстрів. До кінця місяця тут вироблено 20 квадратних

метрів килимів. Вовну куплено по 11 тисяч марок за кілограм, а ткачеві плачено по 7,5 тисячі марок за квадратний метр тканини. Відпускна ж ціна була в межах 42 тисяч марок за квадратний метр виробу.

Перші кроки спілки були успішними. Щоб розширити виробництво та збільшити обіговий капітал, що дало б змогу виготовляти більше продукції, необхідно було розширити виробничі приміщення, залучити до роботи надомників.

Крім того, спілка неодноразово зверталася до місцевих заможних людей із закликом вступати в її члени та вкладати свої гроші у таку перспективну справу.

Виробничі справи в спілці вела адміністрація. Крім головного директора Михайла Куриленка, до неї входив Пелипенко. Усі бухгалтерські рахунки вели Романюк і Когутова. Маючи за мету відродження старого українського килиму, Михайло Куриленко обстежував килими в музеях, скуповував їх давні зразки по всій Галичині. Вникнувши у тонкощі килимарства (природний матеріал - вовну), спосіб чищення, спосіб фарбування), він цілковито відмовився від фабричної вовни, перейшов на прядену вручну, фарбовану рослинними барвниками - звіробоем, корою вільхи, дуба, яблуні, травою материнки, лушпинням цибулі.

Крім цього, Михайло Куриленко замовив проекти килимів у відомих художників, зокрема Гординського, Бутовича, Ковжуна, Лісовського, Музикової, Осійчука, Холодного, сестер Кульчицьких, аби ввести у виробництво справді мистецькі зразки. Зберігаючи традиційні народні орнаментальні композиції, художники по-новому інтерпретували їх самобутність, завдяки чому збільшилася різноманітність мотивів.

Першими художниками, які працювали в спілці, були

Валентина Куриленко, дружина Михайла Куриленка, випускниця Київського інституту шляхетних панянок, а також донька старокосівського священика Анна Герасимович, згодом відома народна майстриня, член Спілки художників. На основі гуцульських вишивок, крайок, герданів та різьби вони творили візерунки для килимів.

Характерним для гуцульського килимарства був гладкий (безворсовий) килим, геометрично членований, з підкресленою центральною частиною та бічною каймою, що замикає орнаментальну композицію. Кайма часто складається із зменшених орнаментів, характер їх рисунка, як правило, органічно пов'язаний з мотивами усієї композиції килима. Крім гуцульських килимів ткали також полтавські та галицькі. Кожний килим за своїм візерунком отримував назву, як-от “Король”, “Обвідки”, “Гуцул”, “Пташечки”, “Трибики”.

Олена Ключек ткала, для прикладу, килим “Козак Мамай”. Килими зі скісним методом переплетення ткали Юрко Джуранюк, Петро Вексляр, Ониськів, Катерина Горбова, Степан Мартинюк, Іван Пасилюк.

Робота спілки була успішною. Незабаром кошти, витрачені на її заснування, покрили. Збори висловили подяку адміністраторові спілки Михайлові Куриленку за організацію й ведення справ, доручили йому подальше керівництво.

1933 року Михайло Куриленко довідався, що донька священика з села Ладичин на Тернопіллі Марія Світенька зуміла відновити старовинну техніку ткання на вертикальному верстаті не “лядою”, а горизонтально, гребінкою. Майстриня на запрошення спілки “Гуцульське мистецтво” разом з кількома дівчатами-односельчанками, яких вона навчила працювати гребінкою, переїхала до Косова.

Серед них були Юлія Нагнибедюк, Бронислава Свідерська, Стефанія Будна, Стефанія Шпаковська, Марія Грибівка, Анна Мартинович, Ольга Хмільовська. Дехто з них так і залишився на Гуцульщині.

Килими, що їх виготовляли дівчата з Ладичина, були копіями старовинних музейних килимів, виконані у ніжних пастельних тонах із зображеннями фантастичних квітів у кошиках та горшках. Ці килими з букетами троянд, ромашок, дзвіночків, іншими квітково-рослинними стилізованими мотивами були дуже дорогі - 45 злотих за квадратний метр.

Не дивлячись на ціни, килими на складі не залежувалися, замовники забирали їх зразу ж з верстатів. Хоч у Косові можна було відшукати й дешеві вироби, килими йшли купувати здебільшого в “Гуцульське мистецтво”. Чутки про незвичайні килими сягнули навіть за межі краю. По них приїздили із Варшави, замовляли з Америки, Канади, Австралії, Німеччини, Швеції. Успіхові сприяли солідність роботи, гарний стилевий смак, добра основа і чиста (без домішок) вовна, спроваджувана з Франції.

Крім килимів, спілка займалася вишиванням. Дружина Михайла Куриленка Валентина організувала надомниць-вишивальниць з Річки та Соколівки, які вишивали обруси, серветки, жіночі сорочки, рушники, скатертини.

Валентина Куриленко розпочала збирати колекцію гуцульських вишивок, які пізніше пронесла етапами Казахстану й Сибіру. Колекція дивом уціліла й донині зберігається в Косівському музеї.

Надомниці з Яворова ткали традиційні гуцульські ліжники, виконуючи роботу на власних верстатах. Відомим майстром цього промыслу був Василь Купейчук.

У спілчанській майстерні виготовляли також тканини,

так звані “самоділи”, з яких потім за проектами Святослава Гординського шили вбрання. 1936 року спілка разом з Львівською жіночою кооперативою “Труд” влаштувала виставку українського народного одягу, де було представлено різні регіони України.

Сім'я Крименюків ткала гарасові фартухи до українського строю. Ткав самоділ на півтораметровому верстаті Іван Біблюк. Микола Стопчинський виготовляв рушники, верети, а Василь Тим'як - крайки, Цвілики займалися декоративним гончарством.

У столярній майстерні, що знаходилася поруч з приміщеннями спілки, Микола Кучурак займався різьбленням.

Перша велика виставка килимів, вишивок, різьби та інкрустації по дереву, виготовлених спілкою, відкрилася 7 березня 1930 року у Львові в Промисловому музеї і мала, за свідченнями тогочасної преси, великий успіх, а деякі вироби просто з неї було закуплено до багатьох відомих збірок в Європі та Америці.

Ось як оцінив виставку мистецтвознавець та історик Микола Голубець: “Перший на українському ґрунті крок у тому напрямі (тобто відродження українського килимарства - О. Б.) зробила мистецько-промислова спілка в Косові біля Коломиї “Гуцульське мистецтво”. Існує вона від 1922 року, але її доробок не може пройти попри увагу нікого, хто розуміє і любить мистецтво. У своєму заложенні вона проголосила девіз - відродження стилевої української обстановки. Відродження, очевидно, не шляхом підроблювання і відроблювання старих зразків, але справжньої творчості на основі старої мистецької традиції. Найбільших успіхів досягло “Гуцульське мистецтво” в

продукції килимів, очевидно ми не маємо на увазі випродукованої кількості, але якість, і на це ми мусимо звернути увагу там, де говориться про ренесанс українського килимарства”.

Енергія, завзяття і відданість праці у Михайла Куриленка були колосальними. Він не шкодував себе й, цілковито віддаючись роботі, того ж чекав і вимагав від інших. За порушення робочого режиму - спізнення, невихід на роботу, невиконання плану, брак та недоліки у роботі - вираховував певний процент із зарплати. Але при цьому в майстернях спілки, єдиному серед приватних підприємств, була оплачена відпустка і лікарняні дні (за лікарняним листком, який виписував повітовий лікар).

Усі, хто знав Михайла Куриленка, теплими словами згадують цю людину за доброту, чесність і порядність.

Вересень 1939 року фактично поклав край роботі спілки “Гуцульське мистецтво”. Вже у жовтні того ж року Михайла Куриленка заарештували, хоча після протесту робітників спілки випустили, але ненадовго. У грудні його заарештували вдруге - і вже назавжди. Звинуваченого за скоєння злочину проти УРСР (активної дії або боротьби проти робітничого класу та революційного руху) Михайла Куриленка закатували у в’язниці НКВС.

Розпочата спілкою “Гуцульське мистецтво” справа знайшла своє продовження. Артіль імені Тараса Шевченка відкрили на базі приватної майстерні Михайла Куриленка. Її директором призначили Марію Джуранюк. Згодом також відкрили фабрику “Гуцульщина” та майстерні художнього фонду. Наш обов’язок пам’ятати та повернути нащадкам добре ім’я Михайла Куриленка та заслужено оцінити високу мистецьку діяльність промислової спілки “Гуцульське мистецтво”

КОСІВСЬКА ТКАЦЬКА ШКОЛА: ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ТРАДИЦІЙ

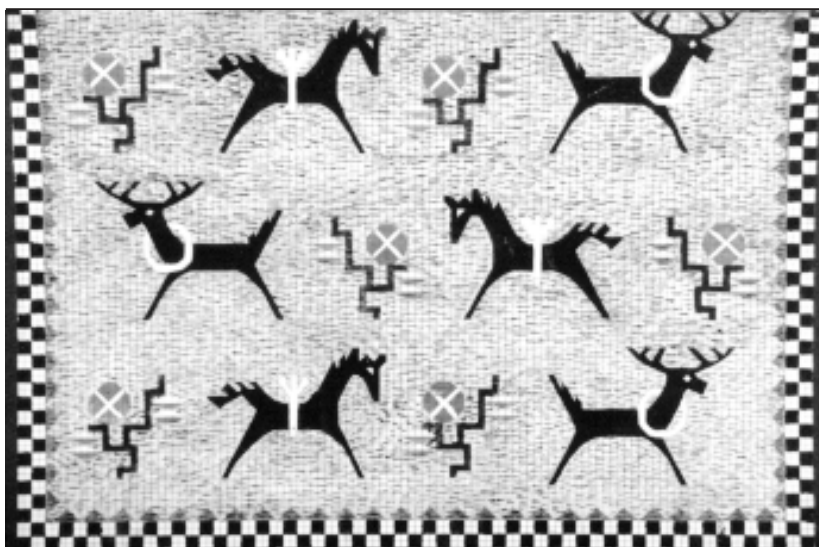
Розглядаючи Косівську школу ткацтва як явище широкомасштабне включаємо в це поняття наступні мистецькі процеси. По-перше — це діяльність офіційних закладів, що діяли з кінця XIX ст. і до наших днів, де можна було здобувати фахову освіту. По-друге, — це творчість багаточисельних відомих і невідомих народних майстрів, які створили безцінну і бездонну спадщину художнього ткацтва. І зрештою на сучасному етапі свого розвитку школа ткацтва може розглядатися через призму діяльності Інституту прикладного та декоративного мистецтва в Косові, що дає представників “нової” фахової освіти.

Очевидно, синтез перерахованих форм розвитку школи дає нам можливість скласти уявлення про складний процес її становлення та роль в сучасному декоративно-прикладному мистецтві. Реальним виміром художньої якості продукції школи було і є проникнення в естетичну природу гуцульської мистецької традиції та вміння актуалізувати затерті часом образно - пластичні ідеї. Отже оглянемося назад і спробуємо панорамно прослідкувати шлях формування косівської школи художнього ткацтва, акцентуючи увагу на основних причинах злетів та падінь на шляху її розвитку. Незаперечна користь такого дослідження допоможе вималювати перспективи подальшого процесу становлення школи на основі наукового переосмислення народного досвіду в галузі художнього ткацтва.

До питання розвитку ткацтва на Косівщині зверталися дослідники різних часів. Серед них такі, як В.Шухевич, С.Сидорович, Я.Запаско, А.Жук, К.Матейко, О.Никорак, О.Соломченко та багато інших. Їх праці мають велике практичне значення для вивчення питань характеристики типових галузей ткацтва Косівщини.

Вже починаючи з XVI століття, в деяких документах вказується на існування різноманітних пристосувань для виготовлення та обробки тканин.¹

Очевидно, що природно-географічні умови та соціально-економічний фактор були передумовою виникнення ткацького ремесла. Формування і розвиток художніх ознак тканин був зумовлений естетичними потребами населення регіону, прагненням до прикрашання всього, що оточує. Зародження технологічних та мистецьких традицій починається в цей час, коли виготовлення тканин було більше

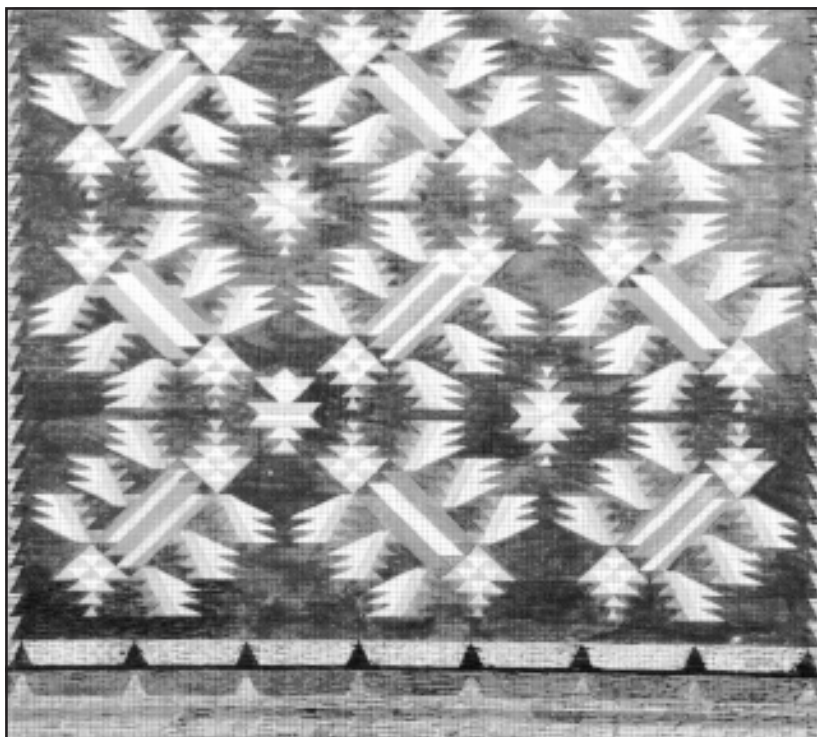
Фрагмент технічного малюнка килима 20-30pp. XX ст., Косів

життєвою необхідністю ніж естетичною потребою. Ю.Гошко в своїй книзі “Промисли й торгівля в Українських Карпатах XV-XIX століття” зауважує, що “ткачі поділялись на дві категорії. Перша, найбільш масова, ставилась до ткацтва як до допоміжного заняття й виробляла полотно тільки для власних потреб... Друга... намагалась навіть в умовах примітивної технології виробляти добротні тканини”.² Сподіваємося, що в поняття “добротні тканини” автор вкладає не тільки технічну якість, але й художні вартості.

Технологічні процеси ткацького промислу на Косівщині до першої половини XIX століття зберігали риси, характерні для натурального господарства. До цього часу сформувалися стійкі традиції процесів переробки рослинної і тваринної сировини, виготовлення з них тканих виробів та подальшої їх обробки. Наприклад, унікальним був процес викінчення вовняних тканин, для обробки яких вживалися водяні ступи. На Косівщині вони були майже при кожному млині. Називали їх “фолюшами”. На кінець XVIII століття кожне косівське село мало подібний пристрій для валяння сукон, що використовувалися для пошиття верхнього одягу у гуцулів.

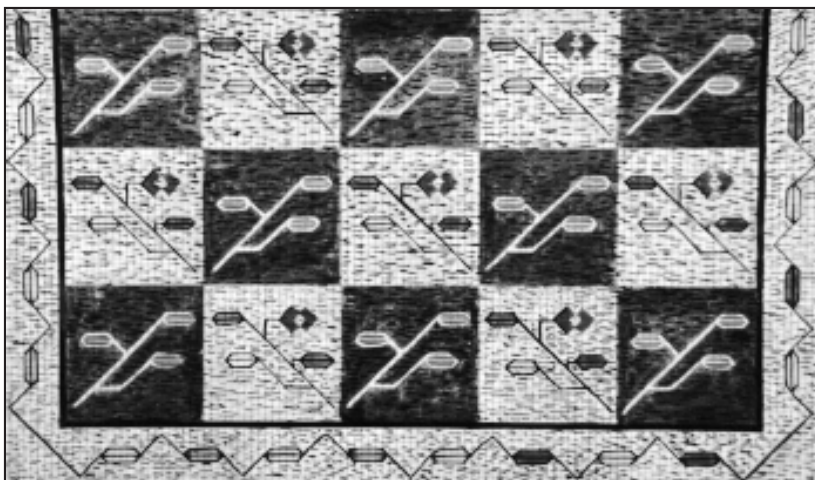
З розвитком капіталістичних відносин від сільського домашнього ткацтва поступово відокремилось ткацтво як ремесло. Воно перестало бути виробництвом для власних потреб і почало приймати форму виробництва на збут. В кожному селі Косівщини поступово стають знайомими цілі родини майстрів, що спеціалізуються на виготовленні тканин певного типу на замовлення. Дослідник В.Залозецький, описуючи побут населення с.Річки Косівського повіту, зауважує, що тут кожна жінка-ткаля, кожен чоловік-бондар. Таких, що того не вміють, не

вважають повноцінними членами громади. Він же описує, що цілі села славились ткацькими виробами: Брустори і Яворів — доморобними сукнами, Тюдів і Річка — запасками і поясами, Косів — полотнами, скатерками, рушниками та веретами. Оскільки до нашого часу дійшли зразки тканих виробів того періоду—можемо стверджувати про формування локальних художніх ознак тканин Косівщини. Так, у лляних і конопляних узорних тканинах того періоду переважав білий колір тла. У вовняних виробках колір фону збагачувався різноманітними відтінками білого, сірого, коричневого кольорів, овечого руна. поле народних тканин мало завжди

Фрагмент технічного малюнка килима 20-30рр. XX ст., Косів

власний фактурний рисунок, що впливав з самої техніки тkania та характеру матеріалу. На косівських запасках відповідно до прямолінійного стилю поле заповнювали в різному ритмі вузькими поперечними смугами і тільки дві вертикальні заснівки контрастного до тла кольору замикали довші сторони запаски, підкреслюючи цим її видовжену прямокутну форму. Орнамент поясів орієнтувався здебільшого по поздовжній осі і на відміну від попередньої групи тканин формувался перекриттям різнокольорових ниток не піткання, а основи. Тайстри завжди мали дрібніший рисунок, розташований поперечними смугами, які заповнювалися здебільшого геометричними мотивами. На скатертях, що стелилися на стародавні столи, скрині, орнаментальні смуги чергувалися у рівномірному ритмі по всьому полотну. Ці та інші ознаки збереглися в художніх тканинах і до сьогодні, характеризуючи локальні особливості місцевого ткацтва.

Фрагмент технічного малюнка килима 20-30pp. XX ст., Косів

Важливим етапом у розвитку ткацького промислу на Косівщині була організація у 1882 році Ткацького товариства, при якому діяла ткацька школа та майстерні. Товариство ставило собі за мету постачати необхідні ткацькі матеріали й організовувати збут готової продукції своїм членів, що мали оберігати їх від зиску скупників. Статус Товариства зобов'язував стежити за технічною та художньою якістю виробів і впливати на їх піднесення. Однак внаслідок керування школою іноземними інструкторами останнє зобов'язання було суперечливим щодо діяльності ткацької школи. Художня якість продукції мало враховувала традиції місцевого народного ткацтва. Називаючи себе “гуцульською”, мистецько-промислова школа відбирала засоби до існування від промислів у самих гуцулів як творців місцевих традицій.

На тлі масового виробництва яскравою є творчість Романа Горбового, батьки якого з діда-прадіда були косівськими ткачами. З молоком матері він засвоїв успадковане родинне ремесло, що розвинулося на ґрунті гуцульських традицій. Саме приналежність майстра до місцевих ткачів є наочним свідченням мистецької цінності синтезу місцевого стилю з набутою у школі практикою. Створені Романом Горбовим декоративні тканини, в яких знайшли своє продовження кращі досягнення і досвід давнього гуцульського ткацтва, збагачені новими авторськими знахідками, стали справжньою школою самобутнього художнього ткання для багатьох послідовників майстра.

Цікавим повчальним мистецьким досвідом є співпраця Р.Горбового з львівською майстринею Мартою Баллою, яка наглядно демонструє використання традицій в творчій інтерпретації художника. Високохудожня якість створених ними разом тканин несе в собі чистоту місцевої штуки.

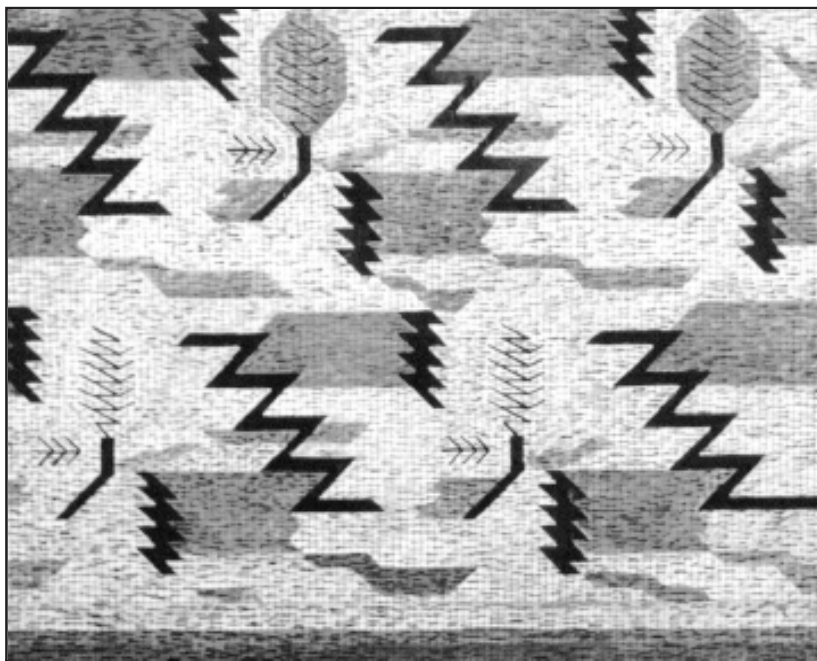
Суттєві зміни в якісно кращий бік у ткацькому промислі починають здійснюватися на початку 20-х років, коли у Косові була заснована спілка “Гуцульське мистецтво”. Дирекція спілки у складі С.Григорціва, М.Куриляка, В.Лаврівського, д-ра П.Рондяка розпочала офіційну діяльність від 13 вересня 1922 року. Спілка передбачала заснування на базі своїх майстерень школи артистичного гуцульського промислу в різних його галузях, насамперед відділів ткацько-килимарського, керамічного та різьбярського. При спілці передбачалося також відкриття музею зі збіркою кращих виробів народного гуцульського мистецтва. Музей, культивуючи зразки чистого народного мистецтва, міг би дуже корисно впливати на спрямування діяльності спілки.

Впродовж десяти років діяльність спілки “Гуцульське мистецтво” спрямовувалося, головним чином, на творення килимів, орієнтованих за технологією виготовлення, фарбниками та орнаментикою на народні зразки.

Згодом (у 1930-х роках) спілка залучила до співпраці професійних митців, видатних художників з метою введення в асортимент килимів з модерновою стилістикою. Так, серед художників, що долучилися творчістю до килимарства, славні імена М.Бутовича, С.Гординського, П.Ковжуна, Р.Лісовського, Я.Музики, М.Осінчука, П.Холодного, сестер Кульчицьких, В.Крижанівського, А.Гарасимовича. Таким чином реалізовувалася потужна підтримка народного килимарства, здійснювався процес створення “нового”, модерного килима, шляхом творчого процесу на основі давньої мистецької традиції.

Залишається досі відкритим питання про працю і життя Куриленка в Косові. Діяльність Михайла Куриленка, що множилося на ниві гуцульського килимарства, не знайшла

належної оцінки. Жоден довідник, путівник, жоден дослідник не згадували його імені, не висвітлювали його ініціатив, не знайшли місце для аналізу його практичних цілей, що передбачали піднесення килимарства як важливої галузі народної творчості. Слід, як видається, тримати в пам'яті це благородне ім'я й відтворити справжню історію зародження промислу, визначити масштаби зробленого, вивчити самі твори, що мали попит. Потрібні оцінки спільників Куриленка, перших засновників спілки. Спроби такого дослідження здійснюються на кафедрі художнього ткацтва в Косівському державному інституті прикладного та декоративного мистецтва.

Фрагмент технічного малюнка килима 20-30pp. XX ст., Косів

Унікальним явищем в діяльності спілки було використання барвників натурального походження під час фарбування прядива для килимів. У технологічні процеси ткання впроваджувалися художні прийоми меланжування, ембрей, комбінування різнофактурної пряжі. На мистецькі якості килимів вплинуло і освоєння гребінкової техніки ткання, що оновило стилістичне звучання орнаментики. Все це стало основою для створення школи косівського килимарства, традиції якої мало не загинули в період локального “централізму” мистецтва у відомий нам історичний період.

У цей час (1920-1930 р. р.) продовжує розвиватися галузь одягових тканин. В обслуговуванні побутових потреб населення фабрична промисловість перейняла на себе постачання тканинами масового споживання. Тільки за рукотворним ткацтвом збереглася галузь художнього виробництва. Потреба в них була не меншою і деколи відігравала переважаючу роль у виробництві тканин. Зразком тканин для так званого “міського” одягу, що виконувалися на різних ткацьких верстатах є тканина “самоділ”. У ній за рахунок оригінального способу прядіння вовняної нитки утворювалася цікава клітчаста структура переплетення основи та підткання. Тканина “самоділ” використовувалася для пошиття чоловічого та жіночого одягу. Вона мала такий значний попит у відпочивальників та місцевого населення, що під час зимового періоду на невеличких ткацьких підприємствах Косова ткали цілі сувої “самоділу”, а в сезон відпочинку з нього місцеві кравці шили одяг на замовлення.

На сьогоднішній день технологія виготовлення “самоділу” практично втрачена. Зразки фрагментів тканини, що дійшла до нас, свідчать про високу культуру виробництва та й художню цінність.

У розвитку народної творчості Косова виняткову роль займає діяльність Ольги Горбової, яка саме в цей період (початок 20-х років) починає працювати на одному з приватних ткацьких підприємств. Вроджене чуття художніх якостей ужиткових тканин, вміння ефектно використати матеріал, розуміння гармонії композиції та вмілий відбір прийомів ткання — стали основою художньої виразності її тканин. В кінцевому результаті Ольга Горбова формує цілу систему принципів декорування, основними рисами якої є поперечно-смугасте компонування декору, меланжування основного поля тканини, підпорядкованість загального колориту одній барві. Свіже сприйняття та творче переосмислення традицій, потужна працездатність стали основними компонентами до успіху її робіт. Побутове призначення кожного конкретного типу тканин зумовлювало форму мотивів, їх величину і співмірність. Горбова облюбовує у своїх роботах особливий золотисто-сірий колорит, що вирізняє її тканини з-поміж інших.

На матеріалі зразків художнього ткацтва О.Горбової сформована школа ремізно-човникового ткання на Косівщині. Численні технологічні прийоми та характерні засоби виразу використовуються у виробках багатьох сучасних майстрів-ткачів.

У 1940 році в Косові була організована школа гуцульських художніх виробів, що мала 5 відділів в тому числі ткацький та килимарський. Німецькі урядові кола намагалися офіційно в рамках державної політики сприяти масовому створенню професійних шкіл з метою подальшої експлуатації вишколеної робочої сили. В той же час український національно-культурний рух у період окупації з метою розвитку мистецтва вбачав чільну роль Косова в цьому процесі поряд зі Львовом та Глинянами. У той складний час

дбати про розвиток національного мистецтва можна було лише у дозволених офіційних рамках і лише опираючись на сівдомі творчі педагогічні сили.

Як бачимо, у різні історичні періоди — наприкінці ХІХ століття, у 1910-х, 1930-х, 1940-х р. р. — Косів мав усі передумови стати одним з головних осередків розвитку української мистецької освіти. Ставка національних сил на Косів робилася не випадково, хоча державну підтримку для розвитку шкільництва здобували інші регіональні осередки. Так, в 1954 році, з причин близькості Вижницької та Косівських шкіл прикладного мистецтва, в Косові був закритий відділ килимарства. Закриття відділу на довгі роки спричинило відсутність випуску професійних кадрів для килимового виробництва на Косівщині, яке саме в цей час набувало потенційного розвитку. Однак, навіть перші випуски вихованців навчального закладу мали своє позитивне значення для косівського килимарства. Під керівництвом досвідчених викладачів, одним з яких був професійний майстер Павло Іванович Дзюбей, з класів школи вийшли М.Ганущак, С.Повшук, Й.Джуранюк та інші. Вони продовжили свою творчу діяльність за фахом на килимарських підприємствах Косівщини. Саме в цей період спостерігається певне пожвавлення розвитку ткацтва та килимарства, з'являються нові види удосконалених верстатів та іншого обладнання.

Період 1950-х —1960-х років — це, власне, період організації промислового ткацько-килимарського виробництва. В цей час відновлює роботу художня артіль ім.Т.Шевченка, працівниками якої в основному стають професійні майстри спілки “Гуцульське мистецтво”, що мало неабиякий вплив на художні якості виробів.

У 1959 році в Косові був організований художньо-

виробничий комбінат художнього фонду України, в якому численні народні майстри-ткачі, та килимарі з багатьох сусідніх сіл почали виготовляти верети, ліжники, килими, серветки, накидки тощо. В своїй основі орнаментика тих виробів зберігала виразні декоративні особливості традиційних гуцульських виробів.

З соціально-політичними та економічними змінами в державі поступово склалися обставини, які вплинули на розвиток ткацького промислу на Косівщині. Гонитва за метрами продукції, здешевлення праці ткачів призвели до загального спрощення способів декорування килимових виробів. Нові технології фарбування сировини, використання дешевих анілінових барв призвели до створення відповідного “синтетичного” колориту виробів, що став характерним для килимів останніх десятиліть. Відсутність професійних кадрів для ткацько-килимарського промислу спричинило багатолітній застій у розвитку кращих традицій ткацтва Косівщини і призвело до бездумного відробляння зразків народного мистецтва. Виник ряд надуманих варіантів композицій, які не відповідали мистецьким, а деколи навіть просто естетичним вимогам.

У 1989 році в Косівському технікумі декоративного та прикладного мистецтва була відновлена діяльність відділу художнє ткацтво. Сьогодні — це кафедра художнього ткацтва в інституті декоративно-прикладного мистецтва. Одним з важливих напрямків діяльності кафедри є вивчення, дослідження та відродження стародавніх традиційних технологій ткацтва Гуцульського регіону з метою впровадження їх в сучасний процес розвитку декоративно-прикладного мистецтва. Принципи навчальних методик, побудовані на засадах вищевказаних напрямків, дають можливість студентам досконало досягнути історичні,

технологічні та художні особливості розвитку народного ткацтва, а також націлюють на трансформацію, професійне осмислення та перетворення народного мистецтва в сучасне. Важливим в цьому процесі є збереження “художнього обличчя” регіонального мистецтва. Проте творчий підхід, а не сліпе копіювання нехай і кращих зразків народного мистецтва лягає в основу діяльності молодих митців.

У результаті науково-дослідницької діяльності кафедри виявилися такі напрямки роботи викладачів і студентів.

1. Відродження технологій фарбування барвниками рослинного походження. В цьому напрямку викладачі та студенти кафедри беруть активну участь у міжнародних пленерах, присвячених проблемам текстилю та збереженню навколишнього середовища. Результатом цієї діяльності можна вважати активізацію популярності в місцевого населення та в споживача тканих виробів, що виконані на основі використання “натуральних” колористик. Якщо декілька десятків років тому місцевий промисел килимарства та ліжникарства відзначався використанням в композиціях анілінових, синтетичних кольорів, то сьогодні модними стали “спокійні”, врівноважені, енергетично цінні кольори природних барв або саморідні кольори овечої шерсті.

2. Наступним напрямком роботи кафедри є використання давніх технологій ткацтва килимів, яке дало можливість створити ряд дипломних робіт, що можуть послугувати зразками для введення їх в серійне виробництво. Характерним для них є “народна основа”, використання давніх технологій тkania (техніка “ембрей”, “гребінкова”) та оперування сучасними принципами створення композицій. Новаторством в цій галузі є розширення асортименту килимових виробів - створення різноманітних комплектів, ансамблів.

3. Важливим напрямком діяльності кафедри є робота

над вивченням принципів декорування народних одягових тканин та створенням нових концепцій розвитку цього виду мистецтва. Основою для експерименту є технологічні особливості ткання, комбінування ткацьких технік, створення засобами тканин певного художнього образу. Дипломні роботи в цій галузі, представлені на захисти останніх років, свідчать про певні досягнення кафедри.

Викладацький склад кафедри постійно працює над удосконаленням навчальних дисциплін. У систему методики впроваджуються індивідуалізація процесу навчання - розвиток індивідуальних задатків та здібностей під час творчого пошуку студентів. В якості важливого моменту творчості слід відзначити факт емоційно-образного сприйняття та відтворення джерела творчості (зразків народного мистецтва, природи та ін.).

В цілому діяльність кафедри орієнтована на підготовку фахівців, здатних вирішувати проблеми естетизації сучасного середовища на базі потужних джерел усіх видів народної творчості.

Значення Косівського ткацького осередку вийшло далеко за межі регіонального мистецького явища. В своєму розвитку Косівська ткацька школа не відзначалася безперервним історичним шляхом якогось одного навчального закладу. Процеси становлення локальних художніх традицій мали хвилеподібний характер. Однак синтез народної творчості та кращих мистецьких сил в різні періоди надали Косівській школі ткацтва загально-українського значення.

(Footnotes)

¹ Жерела до історії України — Руси, т.1

² Гошко Ю.Г. Промисли й торгівля в Українських Карпатах. - Київ: Наукова думка, 1991. - С. 124.

КАЛЕНДАР ЮВІЛЕЙНИХ ТА ПАМ'ЯТНИХ ДАТ ДІЯЧІВ КУЛЬТУРИ ТА МИСТЕЦТВА КОСІВЩИНИ НА 2006 РІК

1 січня – 85 років від дня народження майстра художнього ткацтва Бориса Гулейчука. Помер у 2003 році.

2 січня – день народження поетеси, перекладачки, вченого, літературознавця, професора університету в Ріо де Жанейро (Бразилія) Віри Вовк. Її дитинство пройшло в Кутах. Народилася 1926 р.

5 січня – день народження Наталії Юсипчук, художниці, викладачки КДПДМ. Народилася 1961 р.

7 січня – 80 років від дня народження Геннадія Малявського, художника, який у численних творах відобразив природу та історію нашого краю. Помер у 1998 р.

7 січня – 60 років від дня народження Миколи Мегединюка, майстра різьби (с. Вербовець).

20 січня – 55 років від дня народження художника Василя Люльки (м. Косів).

20 січня – день народження косівської майстрині кераміки Лідії Ткач. Народилася в 1951 р.

23 січня – день народження Євгенії Зарицької, майстра художньої кераміки, лауреата премії імені О. Бахматюка. Народилася в 1946 р.

27 січня - день народження Ніни Берізки, майстрині виробів зі шкіри. Народилася 1926 р.

6 лютого – 10 років від дня смерті Ярослава Гавучака – педагога, літератора, громадського діяча. Народився в 1924 р.

4 березня – 70 років від дня народження Петра Лосюка, члена-кореспондента АПН України, директора Яворівської ЗОШ I-III ступенів, автора численних праць з

проблем розвитку освіти на Гуцульщині.

29 березня – 125 років від дня народження письменниці Марійки Підгірянки (Марії Ленерт-Домбровської), яка вчителювала у селах Уторопах та Рибному. Померла в 1963 р.

4 квітня – 55 років від дня народження косівського майстра кераміки Василя Івасюка.

8 квітня – 55 років від дня народження космацького майстра шкіряного взуття Тараса Дзвінчука.

15 квітня – 155 літ від дня народження Климентини Лисинецької, “космацької попаді”, збирачки фольклору, який використав В. Шухевич у “Гуцульщині”, громадської діячки. Померла у 1938 р.

22 квітня – 115 років від дня народження майстрині кераміки Павлини Цвілик, найвідомішої гуцульської народної гончарки ХХ століття. Померла в 1964 р.

22 квітня – 120 років від дня народження художника Євгена Сагайдачного, чия колекція творів народного мистецтва, зібрана ним та його дружиною Зоєю Антонівною, стала основою експозиції Косівського музею мистецтва і побуту Гуцульщини. У фондах музею зберігається близько 2 тисяч малюнків та замальовок Є. Сагайдачного. Помер у 1961 р.

29 квітня – 60 років від дня народження Івана Мисюка – краєзнавця, поета, музиканта, автора понад десятка книг про людей Косівщини, зокрема про народних митців.

1 травня – 55 років від дня народження Романа Мицкана, косівського майстра кераміки.

4 травня – 75 років від дня народження майстра шкіряного взуття з с. Великого Ріжна Івана Букатки.

5 травня – 55 років від дня смерті видатного народного митця Василя Девдюка, засновника косівської школи різьбярства. Народився в 1873 р.

9 травня – 135 років від дня народження Володимира Гнатюка, вченого-етнографа, фольклориста, одного із засновників спілки “Гуцульське мистецтво” в Косові. Багато своїх праць присвятив Гуцульщині. Помер у 1926 р.

11 травня – 75 років від дня народження художника-живописця і графіка Едуарда Бієвського, викладача Косівського училища прикладного мистецтва. Помер у 2001 р.

16 травня – 150 років від дня народження Миколи Колцуняка – педагога, письменника, збирача творів народного мистецтва, який учителював у с. Яворові. Помер у 1891 р.

19 травня – 50 років від дня народження Євгена Лучука, косівського майстра художньої обробки шкіри.

27 травня – 90 років від дня смерті Івана Франка.

9 червня – 120 років від дня народження Богдана Заклинського, який вчителював у с. Старих Кутах, вивчав етнографію та фольклор Гуцульщини. У 1918 році заснував перше у Косові видавництво “Довбуш”, а також був співзасновником театру ім. Тобілевича. Помер в 1946 р.

25 червня – 150 років від дня народження Івана Крип’якевича, автора праці “З історії Гуцульщини”, помер в 1967 р.

26 червня – 60 років від дня народження Григорія Гуцуляка, доктора економічних наук, автора понад 100 наукових праць у галузі землезнавства, охорони навколишнього середовища.

3 липня – день народження Ганни Гнатишак з с. Нижнього Березова – учительки, керівника хорів, композиторки, авторки трьох книг пісенних творів для дітей. Народилася в 1966 р.

29 липня – день народження шешорської ткалі Марії Василяшук. Народилася 1951 р.

18 серпня – 90 років від дня народження косівського

майстра різьби Михайла Бермацького. Помер в 1981 р.

18 серпня – 50 років від дня народження вихідця з с. Прокурави, поета, лауреата Національної премії України ім. Т. Шевченка Василя Герасим'юка – автора книг “Смереки”, “Потоки”, “Космацькі узори”, “Діти трепети”, “Осінні пси Карпат”, “Поет у повітрі”.

20 серпня – 65 років від дня народження косівського художника Миколи Павелка.

28 серпня – 150 років від дня народження Івана Франка.

31 серпня – 150 років від дня народження визначного дослідника Гуцульщини Раймунда Кайндля. Помер у 1930 р.

4 вересня – 70 років від дня народження майстра художньої кераміки Василя Аронця – автора численних творів керамічної скульптури. Помер у 1994 р.

9 вересня – 110 років від дня народження громадського діяча, ткача, вчителя, організатора в Косові “Пласту”, “Каменярів”, кооперативу “Гуцульщина” Михайла Горбового. Загинув у советській в’язниці в 1941 р.

30 вересня – 110 років від дня народження композитора Ярослава Барнича – автора оперети й пісні “Гуцулка Ксеня”, оперет “Шаріка”, “Дівча з “Маслосоюзу”. Помер у 1967 р. в США.

4 жовтня – день народження Оксани Бейсюк – художниці-керамістки, заслуженого майстра народної творчості. Народилася в 1951 р.

30 жовтня – 140 років від дня народження Луки Гарматія, вчителя, громадського діяча, збирача творів народного мистецтва, фольклору, етнографії на Гуцульщині, який допомагав Г. Хоткевичу, М. Коцюбинському, В. Шухевичу, В. Гнатюкові у їхній праці над художніми та науковими працями з гуцульської тематики. Учителював у

с. Тюдові, Розтоках, Головах. Помер у 1924 р.

4 листопада – 100 років від дня народження Михайла Волощука, старокутського майстра гуцульської кераміки.

10 листопада – день народження майстрині художнього ткацтва з с. Космач Ганни Вінтоняк. Народилася 1941 р.

15 листопада – день народження заслуженої артистки України Оксани Затварської. Народилася в 1921 році в с. Яблуніві.

18 листопада – 105 років з дня народження майстра художнього ткацтва Петра Горбового. Помер в 1969 р.

23 листопада – 120 років від дня народження вчителя, письменника, громадського діяча Михайла Ломацького, автора 12 книг про Гуцульщину та гуцулів. Усі вони видані за кордоном. У 2005 році видавництво “Писаний камінь” у Косові вперше в Україні видало збірник творів М. Ломацького “Гуцульський світ”. Помер в 1968 р. у Мюнхені (Німеччина).

9 грудня – 55 років від дня народження Остапа Гавриша, композитора, народного артиста України, автора багатьох відомих піснених творів.

Підготували

Лариса Березка,

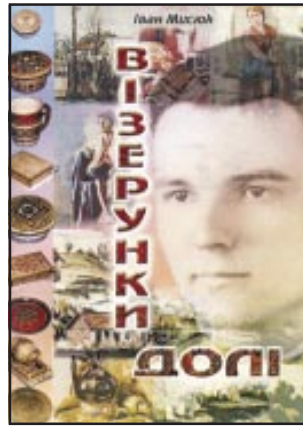
Ігор Пелипейко

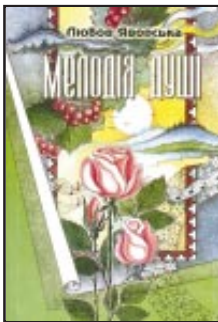

КНИГИ ВИДАВНИЦТВА *“Писаний Камінь”*

У документально-художньому нарисі “Візерунки долі” автор-упорядник Іван Мисюк прагне ліричним образним словом передати творчий портрет провідного педагога Косівщини, здібного художника-графіка і живописця Ярослава Івановича Федірка. У виданні ведеться мова про життєвий і трудовий шлях невтомого, щедрого душею вчителя, висвітлюється творчий доробок його вихованців.

Мисюк І. Візерунки долі. - 2003. - 48с.

“Мелодія душі” — друга збірка поезій Любові Яворської — людини щедрої душі і непересічного таланту. Її вірші пронизані тонким відчуттям життя, щирістю почуттів, задушевністю, жіночністю.

Яворська Л. Мелодія душі. - 2004. - 90 с.

Повість Марії Остромири видається в Україні вперше. У книзі талановито змальовано картину особистого, родинного, громадського і політичного життя

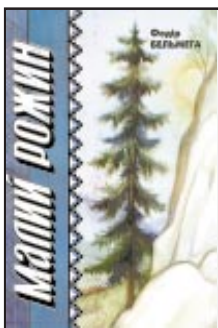

гуцулів та Гуцульщини напередодні й під час Другої світової війни. Повість вирізняється своєрідністю серед багатьох творів інших авторів, які писали про цей край. У виданні збережено особливості мови авторки.

Остромира М. Над бистрим Черемошем. - 2005. - 296 с.

Альманах “Храм знань” — своєрідний підсумок роботи Косівської гімназії-інтернату за роки її існування. У ньому вміщено не лише фактичні відомості про педагогів та учнів, але й зразки творчості гімназистів.

Храм знань: літературно-художній, науково-популярний та інформаційний альманах. - 2003. - 64 с., іл.

У книзі Федора Бельмеги “Малий Рожин” зібрано відомості з історії появи перших поселень та заснування села, подано розповіді про духовне, культурно-освітнє та господарське життя сільської громади. Автор книжки — директор школи, який багато зробив для розвитку освіти в селі і тому велику увагу в своїй книзі приділив школі, її випускникам і вчителям.

Бельмега Ф. Малий Рожин. - 2003. - 100 с.

Альбом “Високі обрії творчого злету” ілюструє творчий

доробок Юрія Павловича, митця-філософа, майстра різьби, який за період своєї творчої діяльності зумів довести мистецтво різьби до високого художнього рівня. Його твори — це пісня гуцульського краю, передана у філософському баченні світу митцем. У них оспівана неповторна краса рідного краю з його самобутнім мистецтвом, людьми і побутом. На сторінках альбому митець хоче щиро поділитися своїм творчим доробком з усіма, хто любить і шанує гуцульське мистецтво. Матеріал, викладений у виданні, стане корисним для науковців, студентів вузів, шанувальників і любителів гуцульського народного мистецтва.

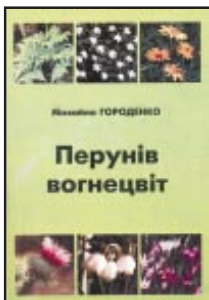
Павлович Ю. Високі обрії творчого злету: Альбом. - 2004. - 64 с., іл.

“Діти місячного світла” - перша поетична збірка Богдана Фединчука. Інтимна лірика поета захоплює своєю щирістю. У ній бурхлива повільність чоловічих почуттів злилася з ніжною красою Жінки. Прискіпливий читач не зможе не помітити мелодійності віршів, які наче народилися стати піснями. Це не випадково, адже автор ще й пише музику на власні тексти.

Фединчук Б. Діти місячного світла. - 2005. - 66 с.

“Дерево пізнання” запрошує краєзнавців, біологів та всіх природолюбів у неповторний світ рідкісних і широко відомих рослин Карпат, і зокрема Національного природного

парку “Гуцульщина”, відкриває таємницю їх застосування місцевим населенням з лікувальною, магічною та естетичною дією. Написана книга на основі багатих власних спостережень автора за природою, цікавих розповідей місцевих жителів та ненав’язливого використання як українських, так і зарубіжних художніх, наукових, довідкових та пізнавальних джерел, старовіцьких народних легенд, міфів і переказів, прислів’їв, приповідок і загадок, самобутніх наших звичаїв і обрядів, тобто всього, що століттями формувалось у народній пам’яті.

Городенко М. Перунів вогнецвіт. - 2003. - 204 с.

“Співокрай” — збірка пісенного фольклору, записаного в одному із чарівних куточків Коломийщини, що славиться збереженими народними звичаями і обрядами, а також талановитими людьми, які пронесли через віки цей неоціненний народний скарб.

У книжці зібрано великодні пісні, весільні наспіви, косарські пісні, колядки і щедрівки.

Співокрай: Літературно-художнє видання. - 2005. - 304 с.

Колективна збірка віршів поетів села Ковалівка Коломийського району, що на Івано-Франківщині, “Джерельні дзвони”, започаткована ще влітку 2001 року. Вона виходить раз на рік з нагоди особливо визначних подій в історії українського народу.

Відчувається, що в кожного з авторів — своя тональність, свої метафорично-стильові

особливості. Тематичні обрії колективної збірки широкі: є в ній патріотичні вірші, лірика, пісні. Не меншої уваги заслуговує художнє оформлення.

Джерельні дзвони-4: Поезії. - 2004. - 136 с.

“На крутих стежках” — четверта збірка творів самобутньої поетеси-піснярки Олександри Василяшук із села Шешор Косівського району, що на Івано-Франківщині. Цього разу авторка виносить на суд читачів ряд прозових творів і п’ес, низку поезій і пісень.

Цікавий сюжет, колоритні постаті головних героїв — простих гуцулів, яких доля кидає у вир подій то трагічних, то кумедних, своєрідний авторський погляд на вічні людські проблеми, що розвиваються на фоні драматичних політичних і воєнних подій минулого сторіччя, без сумніву, зацікавлять не лише земляків Олександри Василяшук, а й широкий загал читачів.

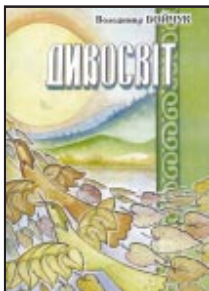
Олексюк-Василяшук О. На крутих стежках. - 2002. - 100 с.

У нарисі “Тернистий шлях до світла” автор зібрав, проаналізував і систематизував чимало цікавого (в тому числі й документального) матеріалу про розвиток освіти в Україні від часів Київської Русі і до наших днів. Посібник буде не тільки корисним, але й конче потрібним вчителям загальноосвітніх шкіл, студентам і викладачам педагогічних навчальних закладів різних рівнів акредитації та всім тим, хто цікавиться історією освіти в

Україні. Написаний він живою, доступною мовою. Популярний виклад матеріалу місцями набирає публіцистичного звучання, що засвідчує небайдужість автора до справи, якій він присвятив ціле своє життя.

Німець. О. Тернистий шлях до світла (з історії освіти в Україні). - 2000. - 160 с.

У кожному із творів “Дивосвіт” - першої книжки Володимира Бойчука головним сюжетом є взаємини Природи з Добротою і Жорсткістю, які автор змальовує то публіцистичним штрихом, то відтворює їх в асоціативному образі.

Бойчук В. Дивосвіт. - 2004. - 48 с.

Постать В. В. Гуза належить до найяскравіших постатей в народному мистецтві Гуцульщини і пояснюється це тим, що він був не тільки видатним майстром різьбярем, але й прекрасним педагогом, який інтегрував в собі ті необхідні якості, які потрібні для передання свого творчого досвіду наступним поколінням.

Саме про нього, його біографічний та творчий шлях, йдеться в книзі “Володимир Гуз” - автором-упорядником якої виступає в. о. доцента кафедри художнього дерева Косівського державного інституту прикладного та декоративного мистецтва п. Йосип Приймак.

В книзі, окрім біографічних довідок подано, як фотосвітлини із життя самого митця, так і його творів, а також орнаментальні мотиви В. Гуза в замальовках студентів вищезазначеного закладу.

Приймак Й. Володимир Гуз. - 2004. - 80 с.

ПРО АВТОРІВ “АЛКОСУ”

Андрусяк Іван – поет, прозаїк, літературний критик

Народився 28 грудня 1968 р. в с. Вербовець на Косівщині (Івано-Франківщина). Закінчив філологічний факультет Івано-Франківського державного педагогічного інституту ім. В. Стефаника (1992) та Українську академію державного управління при Президентові України (1997). Автор поетичних книг “Депресивний синдром” (1992), “Отруєння голосом” (1996), “Шарга” (1999), “Повернення в Галапагос” (2001), “Сад перелітний” (2001), “Дерева і води” (2002), “Часниковий сік” (2004); політологічного есею “Блиск і злиденність української націонал-демократії” (1999, у співавторстві з Є. Петренком); збірника літературно-критичних статей “Літпроцесія” (2002); збірок перекладів вибраних віршів поляка Анджея Бурси “Усмішка горлом” (1999) та американця Е. Е. Каммінгса (у співавторстві з Катериною Борисенко, 2004); публіцистичної книги російської журналістки Анни Політковської “Друга чеченська” (2004).

Лауреат конкурсу видавництва “Смолоскип”, літературних премій “Благовіст” та ім. Бориса Нечерди. Член Асоціації українських письменників.

Баран Євген – прозаїк, літературний критик, есеїст

Народився в 1961 році в с. Джурин, Чортківського району на Тернопільщині. Закінчив Львівський університет ім. І. Франка (1984) та аспірантуру Інституту

літератури ім. Т. Шевченка НАН України (1992). Кандидат філологічних наук (1994), доцент кафедри української літератури Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. Автор книг есеїв “Замах на міражі” (1997), “Зоїлові трени” (1998), “Звичайний читач” (2000) та багатьох літературно-критичних статей у вітчизняній та зарубіжній періодиці. Член НСПУ.

Березка Лариса – красна-вещь, мистецтвознавець

Народилася 28 серпня 1950 року в с. Гвіздець Коломийського району на Івано-Франківщині. Закінчила історичний факультет Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича (1990). Член Національної Спілки майстрів народного мистецтва України. Нагороджена почесним знаком “За подвижництво в культурі Прикарпаття” (2005).

Учасниця “круглого столу” з питання “Нова суспільна роль клубних закладів”, що відбувався в Міністерстві культури і мистецтв України, за що була відзначена “Подякою”. Як організатор культурно-освітньої роботи провела ряд наукових конференцій, ювілейних вечорів, урочистостей з нагоди відкриття персональних виставок художників, майстрів народного мистецтва. Учасниця програми Українського фонду культури “Нові імена України”.

Для виконання проекту “Україна III тисячоліття. Мистецький обмін”, інституту біографічних досліджень підготувала матеріали про народних майстрів Косівщини.

З 1973 року працює в установах культури Косівського

району: завідувачем Косівського музею народного мистецтва та побуту Гуцульщини (1973-2002), головним спеціалістом з питань мистецтв відділу культури Косівської райдержадміністрації (2002-2005). На сьогодні – завідувач районного організаційно-мистецького центру “Культура Косівщини” при відділі туризму і культури.

Богатчук Оксана - мистецтвознавець

Народилася 11 червня 1966 року в м. Луцьк. Закінчила Львівський інститут прикладного та декоративного мистецтва (1991). З 1991 року по 2001 – науковий працівник Косівського музею народного мистецтва. З 2001 року – викладач кафедри художнього ткацтва Косівського державного інституту прикладного та декоративного мистецтва.

Бойчук Іван – поет, прозаїк

Народився 19 жовтня 1974 року в с. Вербовець, на Косівщині (Івано-Франківщина). Закінчив філологічний факультет Прикарпатського університету ім. В. Стефаника (2001). На сьогодні – аспірант кафедри української літератури Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника та викладач зарубіжної літератури Косівського державного інституту прикладного та декоративного мистецтва. Автор поетичних книг “THE WALL/СТІНА” (“Смолоскип”, Київ) та “CIBIL. Книга перша” (“Писаний камінь”, Косів). Дипломант Міжнародного конкурсу

“Гранослов” (1998) та лауреат видавництва “Смолоскип”. Член НСПУ. Редактор літературно-мистецького альманаху “Алкос”.

Будз Володимир – поет, філософ

Народився 6 жовтня 1970 року на Івано-Франківщині. В 1998 році закінчив філософський факультет Львівського національного університету ім. І. Франка. У 2002 році захистив кандидатську дисертацію на тему “Філософія історії Михайла Грушевського”. На сьогодні працює на кафедрі філософії Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника і також є деканом Івано-Франківського богословського інституту.

Досліджує філософські проблеми у галузі соціальної філософії, онтології, гносеології.

Гостюк Василь – поет, пісняр

Народився 28 квітня 1953 року в с. Химчин на Косівщині (Івано-Франківська область).

Закінчив Чернівецький держуніверситет. Педагог. Живе і працює в Косові. Лауреат Всеукраїнського фестивалю сучасної української пісні “Пісенний вернісаж”.

Автор поетичних збірок “А липи цвітуть” (2000) та “Сонце на хмарі” (2001).

Григорук Аделя – літературний критик

Народилася 1 січня 1952 року в селищі Обертин Тлумацького району на Івано-Франківщині. Закінчила філологічний факультет Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича (1974). Проректор з наукової роботи, завкафедрою соціально-гуманітарних та природничо-математичних дисциплін Косівського державного інституту прикладного та декоративного мистецтва.

Автор науково-дослідницьких праць про зв'язки С. Єсеніна та української літератури, про переклади його творів українською мовою, літературознавчих статей з історії та практики перекладу, етнопедагогіки, історії педагогіки, методики викладання та аналітичних матеріалів, що стосуються творчості Тараса Мельничука, Богдана Радиша-Маринюка, Івана Бойчука, Ольги Базалії та мистецького процесу Косівщини кінця XX - початку XXI століття. Друкується в українській і зарубіжній пресі та наукових виданнях.

Малкович Людмила – поетеса

Народилася 18 лютого 1967 року в Березові Нижньому. Навчалася в Київському державному педагогічному інституті імені М. Драгоманова. Закінчила Івано-Франківський педінститут імені В. Стефаника.

Вірші друкувалися в багатьох республіканських газетах та літературних журналах.

Нагороджена Дипломом Міжнародного конкурсу

кращих творів молодих українських літераторів “Гранослов – 93”.

Працює вчителькою в рідному селі.

Пелипейко Ігор – краєзнавець, дослідник

Народився 1928 року в с. Дмитровичах на Берестейщині. В 1952 році закінчив ЧДУ. Заслужений працівник освіти. Співголова Першої Міжнародної конференції “Проблеми Гуцульщини” (1993). Автор близько 450 статей у періодичних виданнях. Автор 15 матеріалів в “Історії Гуцульщини” за ред. М. Домашевського (тт. V-VI). Автор окремих книг: путівників: “Косів-Верховина” (1972), “Косов” (1983), довідників “Населені пункти Косівщини” (1995), “Гуцульщина в літературі” (1997), “Пам’ятки природи Косівщини” (1997), “Косів: люди і долі” (2001) та ін., у співавторстві з Петром Арсеничем “Дослідники та краєзнавці Гуцульщини” (2002); посібників з краєзнавства для шкіл - “Плай” (1996), “Мій рідний край” (1998), “Флояра” (2000).

Шкурган Василь – поет, прозаїк

Народився 14 вересня 1952 року в с. Смодному Косівського району на Івано-Франківщині. Закінчив біологічний факультет Чернівецького держуніверситету (1974 р.).

Тексти друкувалися у всеукраїнській пресі, колективному збірнику “Кроки”, альманасі “Поезія”, тощо.

**Марта Токар – художник,
мистецтвознавець**

Народилася 8 березня 1930 року у Воронежі (Росія). В 1946 переїжджає до Львова. Закінчила відділ художнього розпису Львівського училища прикладного мистецтва ім. І.Труша (1950) та відділ художнього ткацтва Львівського державного інституту прикладного та декоративного мистецтва (ЛДПДМ) (1957). З 1957 по 1963 - художник першої категорії Львівського Будинку моделей. З 1962 року член Спілки художників. В 1992 році присвоєно звання “Заслужений діяч мистецтв України”. Професор. Автор численних мистецьких виставок як в Україні, так і за її межами.

**Володимир Попенюк – маляр,
етнограф**

Закінчив Косівське училище декоративного та прикладного мистецтва (1999), а відтак бакалавратуру Косівського державного інституту прикладного та декоративного мистецтва (2001). Для удосконалення своєї фахової майстерності навчався у Львівській Національній Академії мистецтв (2001-2003), де отримав кваліфікацію спеціаліста та науковий ступінь магістра.

Сьогодні працює в галузі монументального художнього ковальства, а також займається виготовленням творів на сакральну тематику. Його роботам властиві композиційна

довершеність та високий художньо-технологічний рівень виконання.

Учасник науково-етнографічної виставки “До народних джерел” та виставки малярства викладачів кафедри загально-художніх та професійно-орієнтованих дисциплін (Косів, 2005).

Вікторія Жаворонкова-Дутка - художник-модельєр

Народилася в 1965 році в м. Вижниці. Закінчила Вижницьке училище прикладного та декоративного мистецтва ім. Ю. Шкрібляка (1985) та Львівський державний інститут прикладного та декоративного мистецтва (1990). З 1990 року – завідувач кафедрою художнього текстилю в Косівському державному інституті прикладного та декоративного мистецтва. З 2000 року член Спілки дизайнерів України. Учасниця численних виставок. Серед них: “Всеукраїнської виставки до 1500-ліття Галича”, “Від білого до чорного не фарбуючи” (1998), “Всеукраїнської виставки до 2000-ліття Різдва Христового” (2000), “Тек Стил” (2001), “Всеукраїнської Великодньої виставки” (2002), Всеукраїнської виставки “Автентика і час” (2003) та інших.

Василь Герасим'юк – поет, кіносценарист

Народився 18 серпня 1956 року в Караганді. Дитинство провів у Прокураві. Живе і працює у Києві. Автор поетичних книг: “Смереки” (1982), “Потоки” (1986), “Космацький узір” (1990), “Діти

трепети” (1991), “Осінні пси Карпат: із лірики вісімдесятих” (1998), “Серпень за старим стилем” (2000) та ін. Член літературної майстерні “Пси святого Юра”. Лауреат премії “Благовіст” та Національної премії імені Т. Шевченка.

**Богдан Романишин – художник,
поет**

Народився 25 травня 1952 року в с. Маринопіль Галицького району на Івано-Франківщині. Закінчив Донецьке шахтарське училище (1970) та Косівський технікум народних художніх промислів (1979). Учасник обласних та республіканських виставок (живопис). В 2003 році з’явилася друком його дебютна поетично-мистецька книга “Різцем і пензлем і пером”

ЗМІСТ

ПРОЗА	
Іван Андрусяк	
ЛОЗОВ'ЯГА	4
Василь Шкурган	
НЕ ПОШКОДУЙТЕ ЧАСУ	19
КРИТИКА	
Євген Баран	
КАЛ'ЯНОВИЙ ДЕРЕШ	24
БОСЯЦЬКА САГА АНАТОЛІЯ ДНІСТРОВОГО	27
Василь Гостюк	
... І ПЕРОМ	32
Василь Герасим'юк	
ДОРОГОЮ НА ПІСТИНЬ	35
Аделя Григоруку	
СИЛЬНА ПРАВЕДНИМ ПОМИСЛОМ	41
ПОЕЗІЯ МИКОЛИ БЛИЗНЮКА	45
Іван Андрусяк	
ЛІТПРОЦЕС В ЕПОХУ ПЕРЕМІН	54
Іван Бойчук	
ХВОРОБА РОСТУ АБО ВТІКАННЯ ВІД СЕБЕ	58
ПОЕЗІЯ	
Людмила Малкович	
“ТАНЕЦЬ САМОТНОСТІ”	66
Богдан Романишин	
ІЗ ЗБІРКИ “КАЛИНОВИЙ ВАКХ”	74
Володимир Будз	
“БЛУКАННЯ ДУХУ”	81
Іван Бойчук	
“ДОЩ”	87
ІЗ ЦИКЛУ “ЛИСТИ ДО ОСАННИ”	91

ЕСЕ

Свген Баран

ПОРНОГРАФІЧНА СУТНІСТЬ ПРАВДИ.....	98
ДЕЖА-ВІО.....	99
КОТЛЯРЕВСЬКИЙ БЕЗ НАДОБНОСТИ.....	101
БОЖЕВІЛЬНИЙ БУДИЛЬНИК.....	103
НА БАРИКАДАХ З ГРАФОМАНІЄЮ.....	104
МІЙ НАЙБІЛЬШИЙ ПРИЯТЕЛЬ НА ІМ'Я ЗРАДА.....	106
ЧОРНО-БІЛІ ФАНТАЗІЇ.....	109
КНИГИ І ЛЮДИ.....	111

ПАРК КУЛЬТУРИ

Свген Баран

ФОТОГРАФ ЯРЕМА ПРОЦІВ.....	116
-----------------------------------	------------

Володимир Попенюк

НОВАЦІЙНІ КІЮТИ НА ГУЦУЛЬЩИНІ ТА ПОКУТТІ.....	119
--	------------

Ігор Пелипейко

ФЕНОМЕН “ГУЦУЛЬСЬКОГО МИСТЕЦТВА”.....	127
--	------------

Марта Токар

МАЙСТЕР ГОРБОВИЙ: ПРАЦЯ В ЧАСОВОМУ КОНТЕКСТІ.....	138
--	------------

Оксана Богатчук

ДІЯЛЬНІСТЬ СПІЛКИ “ГУЦУЛЬСЬКЕ МИСТЕЦТВО” У КОСОВІ У 20-30 РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ.....	148
--	------------

Вікторія Жаворонкова-Дутка

КОСІВСЬКА ТКАЦЬКА ШКОЛА: ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ТРАДИЦІЙ.....	156
---	------------

КАЛЕНДАР ЮВІЛЕЙНИХ ТА ПАМ'ЯТНИХ ДАТ ДІЯЧІВ КУЛЬТУРИ ТА МИСТЕЦТВА КОСІВЩИНИ НА 2006 РІК.....	170
--	------------

КНИГИ ВИДАВНИЦТВА “Писаний Камінь”.....	175
--	------------

ПРО АВТОРІВ “Алкосу”.....	181
----------------------------------	------------

Літературно-мистецький альманах

“АЛКОС”

“уууууууу уууууууу”
Косів - 2005

Видруковано в МПП “Евріка”

Косівський р-н, смт. Кути

Тел. 4-55-70 Тел./Факс 4-51-69

Редакція розглядає рукописи, подані в першому примірнику машинопису або набрані на дискеті (Microsoft Word, 14 кегл.). Публікації, підписані авторами, висловлюють їхні власні погляди, які можуть не співпадати з поглядами редколегії.

Зміст дискусійних матеріалів повинен бути витриманий в межах етичних та естетичних норм.

Тексти подаються, в основному, зі збереженням авторських мовностилістичних особливостей.

При відборі матеріалів до друку перевага надається матеріалам авторів – вихідців з Косівщини або матеріалам в яких йдеться про митців Косівщини.

Здано до набору 28.11.2005. Підписано до друку 10.12.2005. Формат 60х84/16. Папір офсетний. Тираж 300 прим. Замовне